magazin istoric

ANUL XXI NR. 4 (241) APRILIE 1987

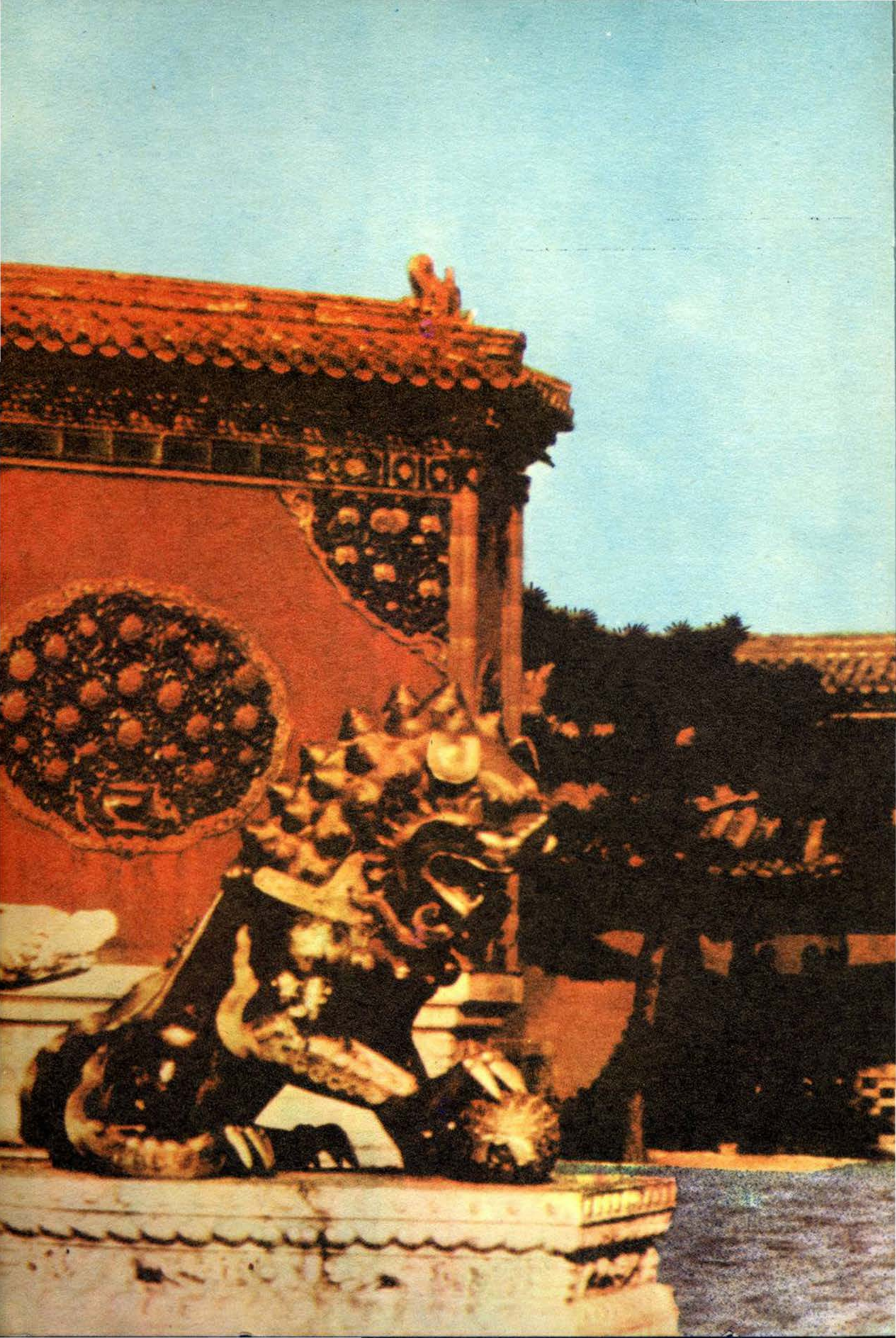

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XXI
Nr. 4 (241)
aprilie 1987

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

Ţărănimea — puternică forţă revoluţionară a istoriei româneşti:
Ştefan Pascu 2

Decebal şi epoca sa:
Ion Popescu-Puţuri 6

Independenţa — sens şi permanenţă în istoria naţională:
Ilie Ceauşescu 9

Faptele istorice anulează teoriile reacţionare:
Mircea Muşat 14

Convenţia de la Bobîlna:
Ioan Moga, Pompiliu Teodor 18

Din culisele demiterii lui Nicolae Titulescu:
George G. Potra 22

Istorie la Marea cea Mare:
Gheorghe I. Brătianu 27

1843 — un domnitor român în vizită la Istanbul:
Nicolae Isar 38

În Bucureşti, acum 50 ani 48

• **1939-1945. Corespondenţă secretă Casa Albă — Downing Street 10:** *Corneliu Bogdan*... 33 • **În inima Vichyului, cu ochii unei antipétainiste (II):** *Louise Weiss*... 42 • **Statui chinezeşti cu lei:** *Ana Budura*... 47 • **Campania cea mai lungă:** *Louis Allen* ... 52 • **File din Rezistenţa birmană:** *Marin Badea*... 56

• **Cărţi sosite la redacţie...** 58 • **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1987,** 20 ani-20 întrebări-20 răspunsuri... 59 • **Poşta** Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

① ④ **Răspîntie a marilor drumuri comerciale ce uneau continentul european de vastele întinderi asiatice şi nordul Europei de sud-estul ei, Marea Neagră a constituit, din cele mai vechi timpuri, o punte de legătură şi interferenţe între civilizaţiile dezvoltate de popoarele ce au locuit în arealul pontic. În imagini: detalii de podoabe antice din aur — din Tezaurul Muzeului de istorie al R.S. România — descoperite în Dobrogea, mărturie peste milenii a înfloritoarei civilizaţii făurite de strămoşii noştri de la Mare şi Dunărea de Jos, şi a legăturilor pe care ei le-au întreţinut cu popoarele învecinate (Istorie la Marea cea Mare, p. 27)**

② **Imaginea leilor — un motiv frecvent în operele artistice şi în arhitectura chineză — statuie din incinta fostului Palat imperial din Beijing (Statui chinezeşti cu lei, p. 47)**

③ **Prima curte a Palatului Topkapi — reşedinţa sultanilor vreme de cinci secole — situată între Poarta Imperială şi Poarta Fericirii. Pe aici au trecut, de-a lungul timpului, şi domnii români aflaţi în vizită la Istanbul. Miniatură dintr-un manuscris otoman (secolul XVII); reproducere după un album aflat în colecţia profesorului Mihail Guboglu (1843: un domnitor român în vizită la Istanbul, p. 38)**

Macheta artistică a copertelor ① ④: Radu I. Popescu

• Din cele mai vechi timpuri, lupta țărănimii pentru pămînt și o viață mai bună s-a împletit strîns cu lupta întregului popor pentru înlăturarea relațiilor de exploatare și asuprire, pentru dezvoltarea societății românești pe calea progresului social. Pe parcursul frămîntatei istorii a poporului român, țărănimea a constituit, timp de sute și sute de ani, principala forță socială, patriotică, progresistă, revoluționară a societății; ea a jucat rolul hotărîtor atît în dezvoltarea economico-socială, în creșterea forțelor de producție din țara noastră, cît și în lupta pentru dezvoltarea și păstrarea ființei naționale, pentru scuturarea jugului dominației străine și cucerirea independenței și neatîrnării, pentru eliberare națională și dreptate socială, pentru afirmarea națiunii noastre în rîndul popoarelor lumii.

• Prin trecerea pe calea socialismului, țărănimea și-a împlinit cele mai înalte și arzătoare aspirații, pentru care a luptat și a dat jertfe grele timp de secole — acelea de a trăi cu adevărat liberă, de a fi pe deplin stăpînă pe soarta sa, pe roadele muncii ei, de a-și făuri o viață îmbelșugată și fericită. Generalizarea relațiilor de producție socialiste atît la orașe, cît și la sate a consfințit victoria deplină a socialismului în România.

NICOLAE CEAUȘESCU

ȚĂRĂNIMEA — PUTERNICĂ FORȚĂ REVOLUȚIONARĂ A ISTORIEI ROMÂNEȘTI

Acad. ȘTEFAN PASCU

În istoria poporului român, țărănimea a jucat, vreme de secole și milenii, un rol fundamental. Prin munca ei, a făcut să rodească pămîntul. Oamenii luați de la coarnele plugului au apărat țara și, apărînd țara, au apărat însăși ființa neamului, de atîtea ori în curgerea vremii. Țăranii și-au legat indestructibil destinul de glie, de țară, încît norii amenințători nu i-au înspăimîntat, furtunile nu i-au alungat, vitregiile vremurilor și răutatea oamenilor nu i-au dezrădăcinat. Au rămas drepți, îndrăzneți, viteji și temerari în bătaia furtunilor, înfruntînd urgiile, apărîndu-și pămîntul strămoșesc, datinile și libertatea. Țărănimea a fost *„atît forța socială principală a dezvoltării economice și sociale, cît și factorul militar hotărîtor în bătăliile pe care poporul român a trebuit să le ducă pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului sacru de a trăi liber"*. Se cuprinde în această judecată — limpede formulată și clar exprimată — din Programul Partidului Comunist Român un adevăr esențial pentru înțelegerea trecutului acestei puternice forțe, cît și, totodată, pentru întreaga încărcătură de progres social pe care lumea satelor a reprezentat-o din cele mai vechi timpuri în istoria patriei.

Nu e întîmplător că numai în limba română dintre toate limbile europene, cuvîntul *oaste* vine din latinescul *hostis* (dușman; oastea fiind, așadar, apărătoare a țării de dușmani). Oastea țării, oastea populară cu rădăcini adînci în glie, cu datoria de a o apăra și a o transmite urmașilor lor, frumoasă, liberă, în veacul veacului. Oastea românilor *Valachorum multitudo inumerabilibus exercitus generalis* (nenumărata mulțime de ostași

a românilor) alcătuită din plugari cu capete „pletoase", boieri cu „coifuri lucitoare", călăreți cu „scările de lemn", păduri de lănci scînteietoare și suliție vijelioase, mînuite cu pricepere de cei ce-au învățat să lupte din școala vieții și nu din cărți savante.

Să ne amintim și de astă dată și să nu uităm niciodată că țărănimea a fost aceea care a apărat țara la Posada și Hindău, la Rovine și Vaslui, la Roșcani și Călugăreni și în alte multe locuri memorabile, de pioasă și îmbărbătătoare aducere aminte. Oastea cea mare, oastea de țară a lui Basarab și a lui Bogdan, a lui Mircea cel Bătrîn și Mare și a lui Iancu de Hunedoara, a lui Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, a lui Ioan Vodă cel Viteaz și Mihai Viteazul și a multor alți voievozi care ne-au ilustrat istoria, din țărani era formată. Și tot țărani erau dorobanții și roșiorii, care au consfințit la Grivița și Plevna, Vidin și Smîrdan independența României. Și tot țărani eroii de la Mărăști, Mărășești, Oituz. După cum masele de țărani români, veniți din toate colțurile Transilvaniei au consfințit, alături de ceilalți reprezentanți ai întregii societăți românești, voința unanimă de unire, de făurire a statului național unitar.

Țăranii s-au jertfit de asemenea în numeroase răscoale și revoluții, transformîndu-și pașnicele unelte agricole în arme îndreptate împotriva nemiloșilor exploatatori. Și deoarece exploatarea și oprimarea au avut un caracter continuu, neîntreruptă a fost și lupta țăranilor. Sub diferite forme, de la împotrivirea față de satisfacerea obligațiilor feudale, la fugă, haiducie și mai cu seamă la răscoale.

Între care, cea de la Bobîlna, de acum 550 ani (1437) are o semnificație majoră. Căci numele Bobîlna nu evocă în primul rînd dealul aflat pe hotarul comunei Olpre de atunci, al comunei Bobîlna de azi, la o depărtare de vreo 14 km spre sud-vest de orașul Dej, înalt de 695 m, ci marea ridicare a țărănimii române și maghiare din Transilvania. Din perspectiva istorică a celor cinci veacuri și jumătate, Bobîlna apare ca un pisc al vrerilor și năzuințelor țărănimii transilvănene, o culme a luptelor acesteia pentru libertate, dreptate și o viață omenească.

Bobîlna a fost cea dintîi ridicare a țărănimii oropsite din țara noastră, cea dintîi confruntare dîrză între muncă și trîndăvie, între dreptate și nedreptate. A fost cea dintîi lovitură zguduitoare dată rînduielilor feudale. Ca niciodată pînă atunci, țărănimea dintr-o mare parte a Transilvaniei, lucrătorii de la ocne și mine, orășenimea mijlocie și săracă din teritoriile cuprinse de răscoală și-au unit puterile împotriva opresorilor lor. Prin puterea luptătoare a răsculaților, prin gradul lor de organizare, prin numărul mare de participanți, prin aria largă de extindere și mai cu seamă prin programul și finalitatea revendicărilor (ușurarea sensibilă a îndatoririlor fiscale, feudale și bisericești, dreptul de liberă strămutare a țăranilor iobagi, adunarea obștească anuală a reprezentanților țăranilor și orășenilor) răscoala a urmărit subminarea temeliilor relațiilor feudale existente în Transilvania acelei vremi, căpătînd aspectul unui război țărănesc (*guerre rusticorum*, *bellum rusticorum*) integrîndu-se în rîndul marilor răscoale medievale europene: Jacqueria franceză din 1358, răscoala țărănimii engleze din 1381, războiul husit între 1419-1434, răscoala, de asemenea transilvăneană, din 1514, războiul țărănesc german din 1525-1526.

La cîteva secole de la Bobîlna, una din cele mai puternice ridicări la luptă ale țărănimii împotriva nedreptății și împilării, avea să fie marea răscoală din 1907. Răscolitoarea poezie a „poetului țărănimii" George Coșbuc, *Noi vrem pămînt*, a fost considerată de oficialitate — și nu fără îndreptățire — ațîțătoare la răscoală. Dar răscoala a izbucnit pentru că realitățile sociale și economice din România acelei vremi impuneau o ridicare la luptă. Mare era mizeria și grea era exploatarea țărănimii la începutul secolului XX; de o parte, cei care munceau pămîntul duceau o viață mizeră; de cealaltă parte, moșierimea trîndavă și arendășimea lacomă beneficiau de toate avantajele.

Pe deplin explicabilă, în această situație, îndrăzneala țărănimii de a înainta plîngeri oficialității, prevestind în cuvinte precum acestea răscoala: „Sîntem veșnic nedreptățiți și nu avem cui ne plînge, toți sînt cu ei [cu moșierii și arendașii] și nimeni cu noi. Nu mai putem suferi". „*Răscoala din 1907* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *nu a fost o întîmplare, ci rezultatul creșterii conștiinței țărănimii noastre, a setei ei străvechi de libertate și o viață mai bună. Răscoala a fost consecința unui regim ce se cerea înlăturat odată pentru totdeauna. Răscoala din 1907 a fost semnalul ridicării țărănimii românești la luptă, alături de clasa muncitoare, de forțele progresiste ale societății, pentru răsturnarea vechii orînduiri, pentru crearea orînduirii celor ce muncesc în țara noastră*".

Curajul cu care țărănimea s-a ridicat împotriva nedreptăților, a asupririi și exploatării, vitejia exemplară a țăranilor români, luați de la plug pentru a deveni eroi, apărîndu-și țara, au umplut de admirație pe toți marii oameni de cultură: scriitori și artiști, istorici și publiciști, le-au închinat imn de glorie.

„*În istoria sa* — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *țăranul român a arătat nu odată că este capabil să înfăptuiască minuni*", relevînd astfel izvorul marilor virtuți patriotice care urcă de-a lungul vremurilor ca o coloană nesfîrșită spre înălțimi. Și nici nu se putea altfel! Căci *țăran* înseamnă *locuitor al țării*, iar *numele țării* derivă din cuvîntul *terra*, care înseamnă și *pămînt* și *țară* și *țarină*: țară-țarină-țărani! Dar nu orice pămînt, ci *pămîntul-mamă*, *terra-mater*, pămîntul înfrățit cu oamenii pămîntului și aceștia cu pămîntul, pentru a forma o *țară*. Cuvinte pe care

limba română le-a păstrat cu sfințenie, ca pe o moștenire de mare preț, înnobilîndu-le înțelesul prin dragoste nemărginită.

De mii de ani, pămîntul a însemnat baza existenței colectivității umane: ginți, triburi, popoare, națiuni. Conștiința pămîntului ca rost al vieții a creat modele de gîndire împlîntate adînc în mentalitatea și civilizația popoarelor. În gîndirea poporului român pămîntul — țara pe care o locuia și o locuiește și în același timp țara pe care o lucra din moși-strămoși — a reprezentat întotdeauna una din entitățile esențiale ale existenței omului. De aceea dragostea față de țară și țarina sa este și va fi una din caracteristicile definitorii fundamentale ale concepției de viață a poporului român. Pămîntul a generat numeroase obiceiuri și datini pe care românii le-au păstrat neabătut de-a lungul secolelor și mileniilor, sprijin și temei moral în cele mai grele împrejurări: „aici ne-am născut", „aici ne e vatra", „aici ne e leagănul". Sînt temeiuri ale durabilității și permanenței pe care s-a clădit o întreagă istorie. Amestec de cuvinte dace și romane, deoarece s-au amestecat popoarele, așa cum spunea înțeleptul cronicar de la începutul secolului XIX Naum Rămniceanu: dacii s-au romanizat, romanii s-au dacizat, de la romani ne-a rămas limba, de la daci și sîngele și limba, în parte. S-au amestecat limbile pentru a avea un nou popor, sinteza celor două, poporul român.

Popor ce a rămas indestructibil legat de *terra*, pămînt, țarină, țară, *Țara Românească*, o permanență și o prezență cu rol de mare importanță nu numai în sine, ci și pentru sine, de mare importanță pentru ființa neamului românesc și apărarea multora altora în curgerea secolelor.

Principală producătoare de bunuri materiale și forța cea mai însemnată vreme de multe secole în lupta pentru libertate, pentru dăinuirea patriei și a poporului, a limbii strămoșești și a tradițiilor, țărănimea nu a beneficiat însă decît arareori de rodul muncii și luptei sale. Acest drept nu a fost cucerit definitiv decît o dată cu Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 august 1944, la care țărănimea a luat parte activă, alături și sub conducerea clasei muncitoare — fiind aliata ei cea mai de nădejde — avînd în frunte Partidul Comunist Român — singura forță politică profund interesată în transformarea radicală, revoluționară a țării și, totodată, capabilă să înfăptuiască această prefacere a societății.

Revoluția socialistă — operă care a cuprins cu entuziasm întreg poporul — a impus, odată cu industrializarea socialistă, organizarea pe baze noi și a agriculturii, a vieții satului. Acest proces revoluționar, atît de amplu și complex — început în 1949 și încheiat acum 25 ani, în primăvara lui 1962, a necesitat o uriașă activitate din partea partidului, a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii. A fost nevoie de multă stăruință, de tenacitate, pentru a convinge țărănimea de superioritatea agriculturii socialiste. Au trebuit depuse mari eforturi pentru a se asigura tehnica și celelalte condiții materiale fără de care nu se putea face acest hotărîtor salt.

Îndeplinind munci de răspundere în conducerea partidului și statului, în toată această perioadă de istorică acțiune în rîndul țărănimii — atît de doritoare de înnoiri și, totodată, atît de adînc păstrătoare de tradiții și mentalități — s-a aflat mereu în mijlocul oamenilor muncii de la sate tovarășul Nicolae Ceaușescu. Revoluționar și patriot înflăcărat, cunoscător al vieții și firii țăranilor și, totodată, cu înalta conștiință a răspunderii pentru destinul lor, pentru destinul întregii patrii, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat întotdeauna acolo unde a fost mai greu, unde s-a cerut o mai înțeleaptă apreciere a situațiilor, o directă cale de comunicare sufletească, o putere sigură de convingere, acolo unde era o mai mare nevoie de a se netezi, cu argumentele vieții, drumul înțelegerii pe care pornise țărănimea.

Evocînd uriașa muncă a partidului la sate, marea transformare revoluționară înfăptuită între 1949-1962, președintele Nicolae Ceaușescu spunea: *„Transformarea socialistă a satului a necesitat o perioadă îndelungată, timp de aproape 14 ani. În toată această perioadă s-a desfășurat o intensă muncă economică, politică, organizatorică, de explicare și demonstrare prin fapte a marilor avantaje și a superiorității agriculturii cooperatiste. Țărănimea s-a convins din proprie experiență că numai pe această cale se poate realiza o agricultură modernă, de înaltă productivitate, se pot crea condiții pentru creșterea veniturilor sale, pentru făurirea bunăstării generale.*

Un rol însemnat în convingerea țărănimii de a păși pe calea cooperatistă l-au avut rezultatele obținute de întreprinderile agricole de stat, precum și realizările dobîndite de cooperativele agricole de producție, create încă din 1949.

În 1962 s-a încheiat cooperativizarea. Aceasta a marcat victoria deplină a revoluției agrare socialiste, a organizării agriculturii românești pe baze socialiste, de stat și cooperatiste, deschizînd, totodată, calea trecerii într-o etapă nouă, superioară, a soluționării problemei agrare, a asigurării unui progres rapid al producției agricole și ridicării nivelului de trai al țărănimii".

Încheierea cooperativizării agriculturii s-a înscris ca un moment de importanță istorică în viața satului românesc, a întregii țări, marcînd o etapă decisivă în cadrul procesului de făurire a societății socialiste în România. Cooperativizarea agriculturii a însemnat o profundă revoluție în relațiile de producție din agricultură, a eliberat pentru totdeauna de povara exploatării masele țărănești. Țăranii și-au văzut îndeplinite, astfel, aspirațiile pentru care au luptat și au dat jertfe timp de secole, de a trăi liberi, de a fi pe deplin stăpîni pe roadele muncii lor. Țărănimea s-a transformat într-o clasă nouă, omogenă, animată de interese și aspirații

comune, participantă activă, alături de clasa muncitoare, de intelectualitate, de întregul popor la opera de făurire a noii orînduiri sociale.

Păşind pe făgaşul unei dezvoltări dinamice, a ricultura, satul românesc au cunoscut, în anii care au trecut de la încheierea cooperativizării, transformări profunde, radicale. Această realitate se vădeşte în producţiile crescînde pe care le obţin oamenii ogoarelor, anul 1986 marcînd cea mai mare recoltă de cereale din întreaga istorie a României. Se vădeşte în noua înfăţişare a satelor româneşti, în modul demn de muncă şi viaţă al ţăranilor, în cumpănirea şi chibzuinţa cu care participă la rostuirea treburilor obştei din care fac parte, la dezbaterea marilor probleme ale ţării.

Cooperativizarea agriculturii a marcat încheierea întregului proces de transformare pe baze noi a economiei româneşti. *„Tocmai pe această bază* — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, *a proprietăţii socialiste de stat şi cooperatiste, am obţinut marile realizări în dezvoltarea forţelor de producţie, a industriei, agriculturii, ştiinţei, culturii, a întregii noastre activităţi. La toate acestea, agricultura, ţărănimea — care de-a lungul istoriei a avut întotdeauna un rol important în dezvoltarea patriei noastre — şi-au adus o contribuţie hotărîtoare. Trebuie să spunem, cu toată hotărîrea — bazîndu-ne pe experienţa şi realităţile societăţii noastre — că fără realizarea unei dezvoltări unitare, pe baze socialiste, a întregii economii, deci şi a industriei şi agriculturii, nu am fi putut obţine marile realizări pe care le avem astăzi. Deci, fără organizarea agriculturii pe baze socialiste, de stat şi cooperatiste, nu am fi obţinut nici marile realizări din agricultură, dar nici remarcabilele înfăptuiri în dezvoltarea generală a patriei noastre"*

Un rol hotărîtor în fundamentarea şi înfăptuirea politicii partidului pentru dezvoltarea a riculturii socialiste şi aşezarea ei pe temeiuri moderne, ca şi în înnoirea întregii ţări l-a avut Congresul IX al partidului. Inaugurînd o perioadă istorică nouă în dezvoltarea ţării, Congresul IX a situat agricultura pe locul ce i se cuvine, ca ramură de bază a economiei naţionale. În lumina tezei de esenţă revoluţionară a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, referitoare la unitatea obiectivă, legică, în condiţiile economiei noastre româneşti, dintre industrie şi agricultură, „coloană vertebrală" a dezvoltării economice a României, Congresul IX şi celelalte congrese şi conferinţe naţionale desfăşurate în Epoca Nicolae Ceauşescu au elaborat orientări de mare deschidere şi un ansamblu de măsuri menite să pună în valoare marile potenţe ale agriculturii socialiste, energiile creatoare ale ţărănimii. Orientări şi măsuri care în etapa actuală se concretizează în obiectivul fundamental al agriculturii — realizarea noii revoluţii agrare, nou şi cuprinzător concept ce defineşte o strategie de largă perspectivă, vizînd transformări de esenţă calitativă în toate sferele de activitate ale agriculturii. *„Obiectivul fundamental în agricultură* — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — *îl reprezintă înfăptuirea noii revoluţii agrare, care presupune modernizarea şi reorganizarea pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, în vederea sporirii puternice a producţiei agricole vegetale şi animale, transformării a însăşi condiţiilor de muncă, de viaţă şi de gîndire ale ţărănimii. În acelaşi timp, noua revoluţie agrară presupune şi o reorganizare şi sistematizare generală a satelor, ridicarea nivelului general de cultură al ţărănimii, crearea premiselor necesare pentru a apropia tot mai mult condiţiile de muncă şi de viaţă de la sate de cele de la oraşe, pentru creşterea mai puternică a productivităţii şi eficienţei economice a întregii activităţi din agricultură"*.

Se au deci în vedere creşterea producţiei, care trebuie să se situeze la cele mai înalte realizări, profilul localităţilor rurale, precum şi modul de viaţă al ţărănimii şi, mai ales, revoluţionarea conştiinţei tuturor celor implicaţi, într-un fel sau altul, în acest domeniu de activitate. Pentru că — arată secretarul general al partidului — *„pînă la urmă oamenii, activitatea lor constituie factorul hotărîtor pentru realizarea noii revoluţii agrare!"*

Această orientare de amplă perspectivă, ca şi întreg ansamblul de prefaceri revoluţionare realizate şi în domeniul agriculturii, în ultimul sfert de veac, poartă pecetea gîndirii creatoare, profund ştiinţifice a secretarului general al partidului. Proiectant, arhitect, constructor de excepţie al noii Românii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi-a legat indisolubil numele şi de organizarea agriculturii pe solide baze moderne, de atingerea în ultimii ani a marilor producţii, de marile schimbări înnoitoare petrecute în lumea satului. Conferirea celui dintîi titlu de „Erou al Noii Revoluţii Agrare" tovarăşului Nicolae Ceauşescu exprimă înalta stimă şi preţuire pentru contribuţia sa determinantă, creatoare la progresul multilateral al patriei, la politica de făurire a unei agriculturi moderne, intensive, de mare randament, care să-şi sporească tot mai mult contribuţia la progresul general al ţării.

Bogatele înfăptuiri obţinute în cei 25 ani de istorie care au trecut de la încheierea cooperativizării agriculturii dovedesc că drumul socialist pe care s-a înscris ţărănimea — drum istoriceşte scurt, dar bogat în împliniri — reprezintă singura cale posibilă de scoatere a satului din starea în care se găsea şi înscrierea lui pe traiectoria civilizaţiei şi progresului.

Laolaltă cu clasa muncitoare, cu întreg poporul, ţărănimea se afirmă cu întreg potenţialul ei creator în procesul de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltată. Fiii României de azi, ţară a muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor, strîns uniţi în jurul partidului, al secretarului său general, dăruiesc ţării prin muncă şi strădanii podoabe de preţ, spre înaintarea ei mereu mai sus şi spre fericirea celor ce o locuiesc şi o împodobesc cu florile socialismului biruitor. ■

DECEBAL ŞI EPOCA SA

ION POPESCU-PUŢURI

Încă cu mult înainte de formarea, cu peste 2 050 ani în urmă, a statului dac centralizat şi independent, de sub conducerea lui Burebista, pe teritoriul cunoscut în istorie sub denumirea de Dacia au apărut diferite formaţiuni statale care s-au afirmat cu o viaţă materială şi spirituală avansată. Tezaurul de la Hinova[1] cuprinzînd o mare cantitate de obiecte de aur de excepţională valoare artistică, aflate în diferite faze de prelucrare, identificat în urmă cu cîţiva ani şi datînd de peste douăsprezece secole înaintea erei noastre, contemporan cu evenimentele descrise în poemele homerice şi cu circa 500 ani înaintea fondării Romei, ca şi alte numeroase şi valoroase descoperiri, constituie mărturii de netăgăduit ale înaltului nivel de civilizaţie făurită pe aceste meleaguri din cele mai vechi timpuri.

Pe baza faptelor istorice, a mărturiilor arheologice, putem afirma — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România — că „poporul nostru s-a plămădit de-a lungul mileniilor în spaţiul carpato-dunărean, că fiecare metru de pămînt şi fiecare piatră sînt stropite cu sudoarea şi sîngele moşilor şi strămoşilor noştri. În cele mai grele timpuri, înaintaşii nu şi-au părăsit pămîntul unde s-au născut, ci, înfrăţindu-se cu ei, cu munţii şi cîmpiile, cu rîurile şi codrii fainici, au rămas neclintiţi pe aceste meleaguri, apărîndu-şi fiinţa, dreptul la existenţă liberă".

Cultivîndu-şi pămîntul, îngrijind turmele de animale, îndeletnicindu-se cu meşteşugurile, strămoşii noştri înţelegeau să trăiască în pace şi bună vecinătate cu alte popoare, întreţinînd cu ele relaţii de colaborare, economice, politice şi culturale, dar împotrivindu-se cu îndîrjire ori de cîte ori oştiri străine le ameninţau hotarele. Intraţi în conştiinţa lumii cu titlul de „cei mai drepţi şi cei mai viteji", dintre traci, geto-dacii şi-au afirmat cu vigoare aspiraţia de libertate, oferind urmaşilor una din cele mai tulburătoare pilde de eroism, trăsătură ce constituie o latură de seamă a educaţiei patriotice. „Este necesar — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — să fie cunoscute în mod aprofundat trecutul îndepărtat de milenii al poporului nostru, eroismul cu care el a ştiut să înfrunte vicisitudinile istorice, greutăţile şi adversităţile de tot felul şi să-şi păstreze fiinţa naţională, să-şi apere dreptul la libertate şi neatîrnare. Marile jertfe date de înaintaşi în această bătălie necurmată pentru a trăi în lume în mod demn, pentru a-şi făuri o viaţă mai bună, pentru a fi stăpîn în propria sa ţară constituie un element de profundă mîndrie naţională precum şi o înaltă obligaţie de conştiinţă pentru toţi cetăţenii patriei noastre socialiste, pentru întregul nostru tineret". Secretarul general al Partidului Comunist Român, citînd inspiratele versuri atribuite de poetul George Coşbuc regelui Decebal: „Din zei de-am fi scoborîtori, / C-o moarte tot sîntem datori / Dar nu-i totuna leu să mori / Ori cîine-nlănţuit", arată că ele exprimă deosebit de sugestiv spiritul în care strămoşii noştri au înţeles să-şi ducă viaţa pe aceste meleaguri, să-şi făurească soarta, şi în acelaşi timp, arată „generaţiilor de astăzi şi de totdeauna datoria pe care o au de a lupta neobosit pentru a asigura patriei noastre un loc de cinste în rîndul naţiunilor libere, pentru a trăi ca leii şi a nu fi niciodată înlănţuiţi".

Un asemenea moment de înălţătoare vitejie, de voinţă nestrămutată de a trăi liberi şi independenţi au dovedit geto-dacii în epoca statului dac centralizat şi independent, perioadă de puternică înflorire economico-socială, ridicată la un înalt grad în timpul lui Burebista şi mai apoi al lui Decebal.

După cum se ştie, în această perioadă la hotarul dunărean a apărut un nou vecin: Imperiul roman. Între statul dac şi Imperiul roman au existat strînse şi îndelungate legături, în cele mai diferite domenii. Ca urmare însă a politicii de expansiune duse de împăraţii de la Roma, între cele două state s-au născut conflicte, au izbucnit războaie. Perioada scursă între domnia lui Burebista şi aceea a lui Decebal a consemnat o continuă creştere a primejdiei romane.

Atunci cînd Dunărea a devenit hotar, Imperiul roman întinzîndu-se pînă pe malul drept al Cazanelor, tronul regatului dac a fost încredinţat marelui rege Decebal, „eroul legendar, intrat în conştiinţa poporului nostru ca simbol al neînfricării şi spiritului de jertfă în apărarea libertăţii şi independenţei", cum îl caracterizează secretarul general al partidului.

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1981.

Vîrzenia cu care dacii şi-au apărat glia este pregnant oglindită în scenele de pe Columna traiană — autentică „cronică în piatră" a înfruntărilor daco-romane. Marele rege-erou Decebal (al cărui chip sculptat — din imaginea de mai sus — se păstrează la Muzeul Ermitaj din Leningrad) a reprezentat în istoria românilor un simbol al năzuinţei spre libertate

Descendent din vechea familie domnitoare a geto-dacilor, fiul lui Scorilo, menţionat de istoricul Iordanes sub numele de Corylus, rege „care a condus timp de 40 de ani popoarele sale în Dacia" (28-68 e.n.), Decebal a urcat pe tronul Daciei în anul 87 e.n. În acel an regele Duras i-a încredinţat conducerea, socotindu-l cel mai viteaz şi cel mai capabil pentru a se opune romanilor, care ameninţau, din nou, graniţa sudică.

Din reprezentările artistice ale marelui rege dac pe Columna de la Roma, toate înfăţişînd momente de seamă din timpul războaielor de apărare purtate de poporul dac în faţa cotropitorilor romani, Decebal apare ca un distins nobil pileat, cu o faţă osoasă şi energică, cu nasul puternic, purtînd barba şi părul după moda dacilor, o înfăţişare ce degajă o perfectă stăpînire de sine şi deosebită siguranţă, o privire energică şi pătrunzătoare.

Dio Cassius în *Istoria* sa îl descrie pe Decebal ca „foarte priceput la planurile de război şi iscusit în înfăptuirea lor, ştiind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe duşman şi a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător şi se pricepea să folosească izbînda, dar şi să iasă cu bine dintr-o înfrîngere. Din această pricină, multă vreme a fost un duşman de temut pentru romani".

Evenimentele au confirmat pe deplin justeţea alegerii lui Decebal în fruntea regatului dac. Sub conducerea viteazului rege, dacii au zdrobit armata condusă de comandantul gărzii de pretorieni, Cornelius Fuscus, şi au întreprins o serie de incursiuni dincolo de Dunăre, nimicind nu o dată importante unităţi militare romane. Victoriile obţinute de regele geto-dac au făcut Senatul roman să-l declare duşmanul cel mai periculos. Venit la Dunăre, dar temîndu-se să intre în luptă, împăratul Domiţian a grăbit încheierea unei păci prin care Imperiul roman se obliga la plata periodică a unor importante stipendii (sume de bani), precum şi trimiterea de specialişti în ridicarea de fortificaţii şi în instruirea armatei.

Pacea nefavorabilă încheiată de Domiţian a stîrnit vii reacţii în cercurile aristocraţiei de la Roma. După minuţioase pregătiri, noul împărat, Traian (98-117 e.n.) a decis suprimarea pe orice căi a puterii statale a geto-dacilor, stavilă deosebit de puternică în calea ofensivei imperiale romane. Pentru a-şi aduce planul la îndeplinire, Traian a trebuit să înfrunte vitejia şi disciplina poporului dac condus cu energie şi isteţime de Decebal în două lungi şi pustiitoare războaie. De asemenea, armata romană s-a confruntat cu asprele condiţii geografice ale teatrului de război din munţii Daciei, unde se aflau puternicele fortificaţii grupate în jurul Sarmizegetusei, cu ansamblul ei de sanctuare, adevărată inimă a statului dac. Regele Decebal, departe de a aştepta pasiv primejdia, a iniţiat planuri de o amplă concepţie, care prin mişcări abile şi cutezătoare erau menite să înfrîngă forţele cotropitoare romane. În primul rînd, el şi-a întărit forţele mi-

litare, adunînd sub arme poporul dac din întreg cuprinsul țării; a inițiat, de asemenea, ample lucrări la cetăți, transformînd masivul de munți din jurul Sarmizegetusei într-un formidabil sistem de fortificații, menit să facă din capitala Daciei un centru inexpugnabil.

Dacia a constituit nu numai baza puterii dacice, dar și centrul de raliere a diferitelor popoare vecine cu Imperiul roman care se vedeau și ele amenințate de politica lui expansionistă. Iazigii, sarmații, roxolanii, amadocii, albucenzii, burii, marcomanii, quazii, costobocii, piefii, ciagii, saldenzii și alte neamuri învecinate s-au adunat alături de armata regelui dac pentru a-și apăra, la rîndul lor, libertatea.

Confruntarea dintre armatele romane, războindu-se „pentru stăpînire și avere", și cele dacice, luptînd „pentru libertate și patrie" (cum consemna un contemporan al evenimentelor, istoricul grec Dion Chrisostomos) a fost aprigă. Dîrzenia cu care dacii și-au apărat țara a stîrnit uimirea contemporanilor. Scenele de luptă de pe Columnă, numele celor aproape 4 000 ostași romani înscrise pe altarul de la Adamclisi stau mărturie a grelelor pierderi suferite de armatele romane. Multă vreme soarta întîiului război, din anii 101-102 e.n. a stat în cumpănă, căci, printr-o soluție tactică și strategică demnă de un mare comandant de oști, Decebal a reușit să mute cîmpul de luptă la sud de Dunăre[1]. Superioritatea numerică și în armament a romanilor, ca și dezghețarea neașteptată a apelor Dunării (care a îngreunat mișcările trupelor geto-dacice) au înclinat în cele din urmă balanța victoriei în tabăra romană. Luptele au fost însă atît de crunte, armata romană atît de istovită, încît nu și-a putut fructifica victoria, această primă etapă a războiului încheindu-se cu o pace vremelnică. Îndată după încheierea păcii (102 e.n.), Decebal a început pregătirile pentru înfruntarea decisivă. A refăcut cetățile și fortificațiile, a restabilit alianțele cu alte popoare, amenințate de expansiunea romană. Dintr-o relatare a istoricului roman Pliniu cel Tînăr aflăm că o solie a regelui Decebal a ajuns la curtea lui Pacorus II, regele parților, care, în Orient, erau cei mai înverșunați adversari ai romanilor. În semn de recunoaștere a alianței dintre Pacorus și Decebal, solul purta asupra sa o gemă cu efigia regelui part.

Cel de-al doilea război de apărare al dacilor (105-106 e.n.) purtat cu înverșunare din ambele părți, a evidențiat vitejia, curajul și demnitatea cu care dacii și-au apărat, pînă la capăt, libertatea, îndreptățind aprecierea pe care i-au dat-o istoricii de cel mai de seamă război al vremii. Rînd pe rînd, după lupte înverșunate, romanii au izbutit cu prețul a mari sacrificii să cucerească fortificațiile geto-dacice din Munții Orăștiei, ajungînd sub zidurile Sarmizegetusei. După un asediu prelungit, Decebal și o ceată de nobili, au izbutit să se strecoare printre rîndurile romane pe poteci dosnice, cu intenția de a aprinde, în alte părți ale Daciei, noi focare de apărare împotriva cotropitorilor. Cavaleria romană a izbutit însă să-i taie calea. Înconjurat de dușmani și prețuind mai mult libertatea, al cărei simbol devenise, decît propria viață, Decebal a preferat să-și curme zilele cu pumnalul său curb, pentru a nu cădea prizonier în mîinile dușmanilor.

Crîncenele încleștări armate din 101-102 și 105-106 e.n. au reliefat cu putere voința fermă a dacilor de a-și păstra neatîrnarea și libertatea, de a ține piept celei mai puternice forțe militare pe care a cunoscut-o antichitatea. „Iubirea de țară a dacilor — remarca istoricul A.D. Xenopol — răscolește în inimă cele mai puternice mișcări".

Setea de libertate a dacilor s-a evidențiat însă cu putere și în anii de exercitare a dominației romane, atît prin puternice răscoale ale populației provinciei, cît și prin necontenite atacuri ale dacilor liberi. Dacă Dacia a fost ultimul stat transformat parțial în provincie romană, acest teritoriu a fost și cel dintîi care și-a recăpătat libertatea, semnificînd începutul decăderii imperiului.

În urma îndelungatelor războaie dintre daci și romani (durata lor însăși constituind o mărturie a forței și trăiniciei statului și poporului dac) a început o lungă perioadă de conviețuire, în care s-a accentuat împletirea civilizației dace și romane. „Păstrînd de la daci — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric".

În împrejurări grele, poporul român a rămas neclintit în vatra strămoșească, înfruntînd cu eroism toate năvălirile, toate cotropirile vremelnice, păstrîndu-și existența, contribuind prin aceasta la menținerea și afirmarea ființei sale naționale, găsind în istorie, în trecutul plin de glorioase fapte de vitejie, un puternic suport.

Cinstim marile evenimente ale istoriei multimilenare a neamului nostru, prețuim tradițiile înaintate de luptă și pe înaintașii noștri îndepărtați. „Facem aceasta — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — pentru a sublinia faptul că poporul român are adînci rădăcini pe aceste meleaguri și că, în veci de veci, el va asigura civilizația, propria fericire, comunismul pe aceste meleaguri". ■

---

[1] „Izbînda acestui plan — remarca, cu deplin temei, istoricul Ion Nestor — depindea în primul rînd de coordonarea punctuală a acțiunilor unor forțe eterogene, despărțite prin distanțe enorme, de disimularea intențiilor, de o îndemînatică și persistentă dezinformare a împăratului roman și mai ales de prelungirea operațiilor militare din munți prin orice mijloc pînă la venirea iernii, cînd gerul urma pe de o parte să înlesnească armatelor aliate trecerea Dunării de Jos, pe de alta să imobilizeze flota romană de la Drobeta pentru a-i lipsi pe romani de unele manevre rapide pe linii interioare".

INDEPENDENŢA — sens şi permanenţă în istoria naţională

General-locotenent dr. ILIE CEAUŞESCU

Poporul nostru are, indiscutabil, o experienţă istorică exemplară şi completă, ştiut fiind — aşa cum se relevă în Programul P.C.R. — că a parcurs „de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal". În cadrul acestei evoluţii, apărarea şi consolidarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii vetrei străbune reprezintă trăsături predominante ale istoriei româneşti. Componente inseparabile ale aspiraţiilor spre progres şi o viaţă mai bună, independenţa şi suveranitatea au impulsionat şi au dat substanţă tuturor înfăptuirilor ce au jalonat devenirea istorică a poporului român, caracterizînd astăzi — mai mult ca oricînd în decursul multimilenarei noastre istorii — iniţiativele şi acţiunile sale în contextul vieţii politice internaţionale.

Milenille de vieţuire românească neîntreruptă în spaţiul carpato-danubiano-pontic, derularea faptelor istorice atestă că poporul nostru şi-a manifestat, dintotdeauna, libertatea, unitatea, independenţa, pacea, vocaţia construcţiei, statornicia. Niciodată poporul român nu a tins să se reverse în alte zone geografice, mai apropiate sau îndepărtate, locuite de alte popoare, sau să-şi instituie, indiferent prin ce modalităţi şi sub ce forme, dominaţia sa asupra altor popoare. Împrejurările istorice i-au impus însă, nu de puţine ori, să se apere prin lupte grele, purtate secole de-a rîndul, împotriva valurilor de migratori sau a armatelor unor regate şi imperii puternice, care, venite din cele patru zări, au căutat să cucerească şi să-şi adjudece prin forţă teritoriul nostru de străveche locuire. Din aceste aprige confruntări, s-a născut o epopee eroică, a cărei substanţă o constituie tocmai apărarea vetrei strămoşeşti, a patriei, a libertăţii, unităţii şi independenţei sale. Această luptă necurmată pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru libertate şi neatîrnare constituie, cum subliniază secretarul general al partidului, „trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuşi modul lui de existenţă, concepţiile şi idealurile sale".

Moştenirea marilor regi daci

De la relatarea lui Herodot asupra campaniei lui Darius I, regele Persiei — care, în anul 514 î.e.n., înaintînd cu o foarte numeroasă armată de-a lungul litoralului de vest al Pontului Euxin, a fost obligat să lupte cu geţii, hotărîţi să-şi apere libertatea, voinţa vie de a trăi liber, de a-şi modela destinul potrivit propriei vreri, s-a relevat drept trăsătura fundamentală, definitorie a po-

Vibrant omagiu adus luptei înaintaşilor pentru apărarea independenţei şi unităţii naţional-statale: Monumentul Independenţei, inaugurat la 15 septembrie 1980, în municipiul Iaşi, în prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi a tovarăşei Elena Ceauşescu

La Posada, românii conduși de Basarab Întemeietorul înfrîng ostile invadatoare ale lui Carol Robert

porului nostru, confirmată de întreaga sa evoluție ulterioară. Cu aproape două secole mai tîrziu (349 î.e.n.), tot o uniune de neamuri getice dintre Dunăre și Marea Neagră, avînd în frunte un „rex histrianorum", va lupta pentru apărarea teritoriului și libertății ei împotriva sciților conduși de Ateas. Cîțiva ani după aceea, în fața campaniei întreprinse de Alexandru cel Mare, în anul 335 î.e.n., la nordul Dunării, geții — 4 000 călăreți și 10 000 pedestrași — i-au opus o rezistență înverșunată pe malul stîng al fluviului, determinîndu-l pe agresor să evite o angajare în adîncimea teritoriului acestora. Efectivele oștenilor geto-daci pun în evidență existența, în Cîmpia Română, a unei formațiuni politice foarte puternice, cu o populație densă și numeroasă, viguroasă din punct de vedere economic și bine organizată militar.

Geții din nordul gurilor Dunării s-au afirmat, de asemenea, în anul 326 î.e.n., în luptele purtate cu Zopyrion — unul din generalii de frunte ai lui Alexandru Macedon —, care a întreprins o expediție împotriva Olbiei și a altor orașe grecești nord-pontice. La înapoiere, înainte de a trece Dunărea, oastea condusă de Zopyrion a fost interceptată de geți. Alegînd locul și momentul prielnic, aceștia au reușit să nimicească întreaga armată macedoneană, estimată de izvoare la aproximativ 30 000 ostași, în toiul luptei găsindu-și moartea însuși generalul Zopyrion. La mai puțin de trei decenii, în anii 300 și 292 î.e.n., geto-dacii din Cîmpia Dunării, sub conducerea lui Dromichete, aplicînd tactica hărțuirii continue și a pămîntului pîrjolit, i-au înfrînt în două rînduri pe cotropitorii macedoneni, luînd prizonieri în prima campanie pe fiul regelui Lysimachos — Agathocles —, iar în a doua pe însuși regele.

Aceste prime momente din luptele înaintașilor noștri pun în evidență faptul că geto-dacii s-au afirmat în istorie ca un popor unitar și stabil, bine ancorat economic și politic pe ambele maluri ale Dunării, că ei au constituit o putere politică capabilă și îndeajuns de pregătită pentru a-și apăra glia și libertatea împotriva agresiunii celor mai puternice armate ale antichității.

Începînd cu secolul I î.e.n., lumea geto-dacă a fost obligată să facă față politicii expansioniste a celei mai mari puteri militare a timpului — Roma. Drept consecință a evoluției interne obiective — politice, economice și sociale —, în acele momente de cumpănă pentru destinele poporului geto-dac, formațiunile politice din spațiul carpato-danubiano-pontic aflate sub presiunea uriașului pericol extern au cunoscut o accelerare a procesului de unificare și centralizare statală. Sub conducerea lui Burebista (c. 82-44 î.e.n.) — personalitate politică și militară de excepție a antichității — în jurul anului 70 î.e.n. a fost înfăptuit statul dac centralizat și independent, care s-a impus lumii antice și conștiinței istorice ca una dintre cele mai înfloritoare creații politico-statale ale epocii. Statul lui Burebista își exercita suveranitatea asupra unui vast teritoriu — în vest, pînă la Dunărea de mijloc și Slovacia de azi, înspre nord atingea Carpații Păduroși, la est ajungea la Olbia și cuprindea ținutul dintre Dunăre și Marea Neagră în întregime, iar în sud era limitat de Munții Haemus (Balcani). Marele conducător al Daciei a stabilit relații externe și alianțe militare, statul său independent fiind o prezență activă în viața politică internațională a epocii.

Edificiul politico-statal condus de marele rege Burebista încorpora toate trăsăturile definitorii organizării social-politice de nivel superior, la scara întregului spațiu carpato-danubiano-pontic. Autoritatea statală, de creație și sorginte autohtonă, cuprindea întregul teritoriu locuit de geto-daci. Această realitate a constituit punctul de plecare al unei tradiții neîntrerupte, care a devenit prezență permanentă în conștiința românească. În cele două milenii de istorie care au urmat, refacerea unității teritoriale la scara întregii Dacii antice avea să constituie idealul sacru al poporului român, pentru a cărui înfăptuire a desfășurat un amplu efort politic, diplomatic și militar.

Cel mai strălucit urmaș al lui Burebista a fost regele-erou Decebal (87-106 e.n.). În vremea sa, societatea și statul dac au atins un nou punct culminant al evoluției lor, ajungînd la un înalt nivel de dezvoltare și civilizație. Așa se explică faptul că poporul, statul și armata Daciei au putut să se confrunte de la egal la egal cu Imperiul roman, să-i provoace deseori înfrîngeri militare, cu profund ecou în epocă și în conștiința urmașilor. Crîncenele încleștări daco-romane din anii 87, 88, 101-102 și 105-106 au demonstrat nestinsa sete de libertate și eroismul legendar al strămoșilor noștri, ridicați la luptă pentru apărarea vetrelor strămoșești. Cucerirea unei părți a Daciei și transformarea acesteia în provincie romană — concomitent, cealaltă parte a teritoriului strămoșesc ființînd ca entitate de sine stătătoare a dacilor liberi — au pus în contact nemijlocit două civilizații distincte ale antichității. Civilizația dacilor includea îndeletniciri caracteristice traiului statornic: păstoritul desfășurat în spațiul de viețuire al dacilor, cultivarea pămîntului, construirea de locuințe, morăritul, creșterea vitelor, tăbăcăritul, prelucrarea lemnului, pescuitul, vînătoarea, mineri-

tul şi prelucrarea metalelor, ţesutul şi împletitul fibrelor vegetale şi al părului de animale, albinăritul, olăritul etc. Înfloritoare erau şi artele, precum şi ocupaţii de mare fineţe şi precizie practicate de către daci — muzica, medicina, astronomia etc. — edificatoare fiind în această privinţă mărturii ale marilor istorici, precum Platon, Iordanes, Arrianus ş.a. O asemenea civilizaţie, împletită cu strălucita civilizaţie romană — într-un proces care îşi va pune pecetea asupra întregii evoluţii a ilustrilor noştri înaintaşi — se caracteriza prin unitate şi originalitate, prin valori care dăinuiesc şi azi. În timpul conviefuirii daco-romane, autohtonii au menţinut şi întărit între ei legături pe multiple planuri, iar limba latină a pătruns din administraţia şi armata romană în rîndul poporului autohton care locuia în străvechiul spaţiu carpato-danubiano-pontic. Prin împletirea celor două mari civilizaţii antice — dacă şi romană — şi prin preluarea limbii latine de către daci s-a format poporul român acum două mii de ani. Întregul proces de dezvoltare a poporului român s-a caracterizat printr-o permanentă luptă pentru apărarea fiinţei sale, a unităţii şi independenţei sale, prin amplificarea eforturilor de apărare a teritoriilor şi a fondului său etnic, lingvistic şi cultural. „*Lung şi greu* — arăta preşedintele Republicii Socialiste România — *a fost drumul străbătut de urmaşii lui Burebista şi ai lui Decebal, apoi şi ai lui Traian. În luptele grele şi în conviefuirea comună, timp de secole, a dacilor şi a romanilor s-a plămădit un popor nou care a păstrat şi dezvoltat însuşirile şi virtuţile cele mai bune ale înaintaşilor săi.*

În perioada marilor migraţii ale popoarelor, pe meleagurile patriei noastre au venit şi au poposit, pentru un timp mai scurt sau mai lung, diferite popoare. Urmaşii dacilor şi romanilor au trebuit să ducă lupte grele pentru a-şi păstra fiinţa proprie, iar cu unele dintre popoarele ce s-au aşezat în vecinătate, în diferite perioade, au conlucrat activ, ceea ce a avut o importanţă deosebită atît pentru dezvoltarea poporului nostru, cît şi pentru popoarele respective“,

Apărarea pămîntului străbun

Este cunoscut faptul că, în perioada de după retragerea oficialităţilor romane din Dacia, poporul rămas în masă pe vatra strămoşească s-a organizat în formaţiuni proprii — „Romaniile populare“, în secolele IV-VIII, continuate apoi de cnezatele şi voievodatele atestate documentar în secolele IX-XI, conduse de juzi, duci sau cnezi şi voievozi[1]. Conducătorii acestor formaţiuni politice româneşti s-au preocupat de organizarea şi conducerea internă, apărarea împotriva invaziilor străine, constituirea şi dezvoltarea relaţiilor cu formaţiunile politice de acelaşi neam, vecine sau mai îndepărtate, precum şi cu unele state, cum erau cele morav, bulgar sau bizantin, manifestîndu-se din ce în ce mai activ în viaţa politică din centrul şi sud-estul Europei.

În perioada expansiunii năvălitorilor unguri asupra Transilvaniei, românii din acest teritoriu aveau o organizare statală închegată şi capabilă să facă faţă cotropitorilor străini. Lupta organizată a românilor trăind în aria intracarpatică împotriva acestor năvălitori a îmbrăcat forme multiple şi s-a întins pe mai multe secole. Confruntările sînt amintite pe larg şi în cîntecele şi baladele populare ungureşti vechi, respectivele izvoare constituind ulterior surse de inspiraţie pentru cronica *Gesta Hungarorum* a notarului anonim al regelui Bela III. Cronica oferă o descriere amănunţită a luptelor care au avut loc între populaţia românească autohtonă din Transilvania şi triburile ungureşti. Românii din Transilvania şi Banat, conduşi de iluştrii voievozi Menumorut, Gelu şi Glad, au dus lupte eroice şi au opus în sec. X o dîrză rezistenţă expansiunii triburilor ungare.

[1] *Magazin istoric*, nr. 5-9/1986.

Bătălia de la Baia din 1685, moment semnificativ în epopeea luptei pentru apărarea independenţei Moldovei în timpul domniei lui Ştefan cel Mare

Spre sfîrşitul veacului XI şi începutul celui următor, ungurii au reluat acţiunile expansioniste asupra Transilvaniei, acestea durînd pînă la începutul sec. XIII. Ei au întîmpinat însă o rezistenţă românească hotărîtă şi, ca urmare, au avut de înfruntat multe dificultăţi. De altfel, trebuie subliniat faptul că ungurii au pătruns în Transilvania numai pe unele direcţii mai accesibile: pe valea Someşului şi pe valea Mureşului. Alte zone din Transilvania au fost colonizate cu secui, saşi şi teutoni (ultimii, după scurtă vreme, au plecat în Prusia). Teritorii întinse — cum sînt cele din Maramureş, din Munţii Apuseni, din depresiunea Haţegului şi altele, în special localităţile rurale din aceste părţi — au rămas în afara expansiunii sau colonizării ungare.

Faptul că românii, bine organizaţi politic şi militar, au luptat eroic pentru apărarea pămîntului lor a fost relevat şi de nobilimea ungară, care arăta în 1784, într-un memoriu adresat împăratului Iosif II, după înfrîngerea revoluţiei populare româneşti: „Părinţii noştri, venind din Sciţia, au cucerit cu arme victorioase şi cu sîngele lor această scumpă patrie şi după ce au supus şi au făcut iobagi pe părinţii românilor, care s-au revoltat azi asupra noastră, dînşii au domnit liniştiţi peste ei, ţinîn-

Călugăreni, 1595: Mihai Viteazul și oștenii săi străpung puhoiul otoman

du-i totdeauna într-o aspră disciplină, însă lăsîndu-le neatins modul lor de viață".

În ceea ce privește formațiunile politice românești de la sud și est de Carpați, atestate arheologic și documentar în sec. X și XI, evoluția și consolidarea acestora au fost strîns legate de o aprigă și permanentă luptă de rezistență împotriva ultimilor migratori de origine asiatică, tătarii.

Presiunea tătarilor a determinat o preocupare susținută a autohtonilor pentru găsirea formelor și mijloacelor de rezistență cele mai potrivite. Într-o atare situație, s-a manifestat din ce în ce mai pregnant decizia conducătorilor locali români de a se uni și de a-și consolida organizațiile politico-statale proprii, ca un instrument indisolubil de apărare a intereselor acestora și de intensificare a luptei de rezistență împotriva noilor invadatori. În acea epocă s-a impus, prin clarviziunea politică și prin înaltele sale calități de conducător, voievodul Basarab I (c. 1310-1352). Sub conducerea sa, oastea română a repurtat importante victorii asupra tătarilor, în anii 1324 și 1328. Ca urmare, voievodul și-a extins autoritatea asupra unor străvechi teritorii românești spre est, pînă în vecinătatea Chiliei, puternică cetate la gurile Dunării. Ținuturile românești de la nord de gurile Dunării pe care Basarab I le-a eliberat și le-a unit cu Muntenia îi vor purta numele, fiind denumite Basarabia.

Aflată în plin proces de consolidare a structurilor sale statale, Țara Românească Muntenia s-a opus cu succes politicii expansioniste a curții de la Buda care, prin Carol Robert de Anjou, a încercat să-și instituie dominația la sud de Carpații Meridionali. În toamna anului 1330, armata ungară, sub conducerea regelui, a invadat teritoriul Munteniei. Campania s-a terminat însă cu un eșec total pentru oastea feudalilor unguri, zdrobită de români la Posada[1].

După victoria de la Posada, reușind să reziste cu succes tuturor presiunilor și agresiunilor întreprinse de regatul ungar, Țara Românească Muntenia și-a consolidat independența, întărindu-și continuu capacitatea de a riposta agresorilor și sporindu-și prestigiul internațional — condiții indispensabile dezvoltării ei ulterioare.

Printr-o amplă luptă de rezistență s-a format și s-a consolidat și cealaltă țară românească, Moldova, la est de Carpați. Ea s-a constituit ca stat independent prin unirea unor mici formațiuni, printr-o serie de acțiuni militare și politice similare cu cele care au avut loc în statul românesc de la sud de lanțul carpatic. Sub conducerea lui Bogdan I (1359-1365), Moldova și-a afirmat deschis independența, iar regalitatea ungară, care manifesta pretenții de dominație, a fost obligată să accepte, în cele din urmă, situația existentă, neavînd capacitatea militară necesară pentru a-și impune suzeranitatea asupra voievodului dintre Carpați și Nistru, izbindu-se necontenit de împotrivirea victorioasă a acestuia, care își apăra dreptul legitim de a fi stăpîn în propria-i țară.

Între Dunăre și Marea Neagră, strămoșii noștri au avut de înfruntat desele agresiuni destabilizatoare ale populațiilor migratoare, precum și insistentele imixtiuni imperiale bizantine în treburile acestui străvechi ținut românesc. În 1086, Ana Comnena consemna existența la Dunărea de Jos a formațiunilor statale dobrogene conduse de Tatu (Tatos), Sacea (Satza) și Sestlav; rezultă din scrierea Comnenei că românii dobrogeni aveau legături cu frații lor de dincolo de Dunăre. Imperiul Bizantin fiind în criză, aceste formațiuni statale prefeudale reprezentau singura autoritate, bine întemeiată, din Dobrogea și sînt nevoite, între anii 1088-1091, să se opună cu armele împotriva oștilor imperiale. Mai tîrziu, Dobrotici și Ioancu (Ivancu) au consolidat — economic, politico-militar, cultural etc. — statul românesc dobrogean. În fața iminentei agresiuni otomane, pentru a nu fi transformat în pașalîc, statul românilor dintre Dunăre și Marea Neagră s-a unit cu statul românilor de la sud de Carpați — mai puternic și cu mai mari sorți de izbîndă în fața expansiunii Porții.

Front comun al principatelor române

Constituirea statelor feudale românești a avut o mare însemnătate pentru organizarea mijloacelor de luptă împotriva expansiunii statelor vecine. Așezat într-o zonă geografică unde s-au înfruntat încă din antichitate interesele politice ale unor mari puteri — ceea ce a dus la existența unor granițe artificiale — poporul român a reușit, cu o mînă pe plug și cu alta pe sabie, adesea în condiții dramatice, cu o tenacitate uimitoare, să-și făurească o personalitate distinctă, să-și păstreze ființa națională și continuitatea vieții de stat în decursul întregii epoci medievale.

De la mijlocul sec. XIV și-a făcut apariția în Balcani statul otoman, aflat în plină expansiune spre centrul Europei. Devenită forța politico-militară preponderentă în întreaga zonă politico-geografică din sud-estul Europei, Poarta otomană a transformat în pașalîc sau și-a impus suzeranitatea asupra statelor din Balcani și, către finele sec. XIV, a ajuns pe linia Dunării, ame-

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1980.

nințind direct independența statelor românești.

Greul rezistenței antiotomane în aceste ultime decenii ale veacului XIV și în primele două ale celui următor a fost purtat de Țara Românească-Muntenia sub domnia lui Mircea cel Mare (1386-1418)[1]. Timp de 32 ani, prin organizarea unei acerbe rezistențe armate și promovarea unei abile diplomații, marele Mircea voievod a reușit să pună stavilă înaintării otomane la nordul Dunării și să apere independența țării. În ultimii ani ai domniei sale — cînd presiunea otomană a devenit foarte puternică, sultanul Mahomed I urmărind supunerea Munteniei — Mircea, lipsit de orice sprijin din afară, a fost nevoit să accepte plata unui tribut sau haraci, ca răscumpărare a păcii. Plata acestuia „nu atingea cîtuși de puțin drepturile suverane, căci tributul pe vremea aceea, ca și mai tîrziu, de altfel, nu însemna în dreptul ginților pierderea suveranității". (Al. Lapedatu)

Contemporan cu Mircea cel Mare, Ale andru cel Bun (1400-1432) a marcat, prin lunga sa domnie în Moldova, o epocă nu numai de înflorire economică și culturală, ci și una de întărire a puterii militare și de consolidare a independenței țării românești de la est de Carpați. În timpul domniei lui Alexandru, Moldova a avut, în anul 1420, primul conflict militar cu otomanii, ajunși la frontiera sudică, de unde au fost respinși de armata domnitorului.

Experiența politică, diplomatică și militară din vremea domniilor lui Mircea cel Mare și Alexandru cel Bun a căpătat o nouă strălucire în evoluția politicii e terne românești de apărare a libertății și independenței sub iluștrii domnitori și comandanți de oști Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare. De altfel, caracteristic pentru secolele XIV și XV este preluarea succesivă, de către fiecare din cele trei principate române, a rolului central în organizarea rezistenței militare împotriva ofensivei Imperiului otoman. Fie că au fost nevoiți să facă față planurilor expansioniste ale Ungariei și Poloniei, fie că au trebuit să înfrîngă agresiunile otomane, marii noștri voievozi au înțeles că nu pot să apere independența și integritatea țărilor lor fără concentrarea eforturilor întregului popor românesc. Atît Iancu de Hunedoara, cît și Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare au depus eforturi pentru realizarea unui front comun al românilor. Lipsiți de sprijin extern în luptele antiotomane ce le duceau, domnitorii români au întărit alianța între țările române, realizînd — în procesul luptei, pentru a bara primejdia ce venea din partea Porții — unirea eforturilor politice și militare ale întregului popor de pe întreg teritoriul vechii Dacii. Constituirea frontului comun antiotoman al principatelor române era o necesitate izvorîtă din imperativele politico-militare ale momentului și se fundamenta pe unitatea etnico-culturală și economică, pe aspirațiile și destinele comune ale tuturor locuitorilor pămîntului românesc.

Prin lupte acerbe, pline de sacrificii, ce demonstrau neclintit hotărîrea de a apăra cu orice preț dreptul de a trăi liberi, românii au reușit să determine Imperiul otoman să renunțe la planul transformării țărilor române în pașalîcuri. Acest fapt deosebit de semnificativ s-a petrecut într-o perioadă cînd Imperiul otoman își extinsese stăpînirea asupra întregii Peninsule Balcanice și a celei mai mari părți a Ungariei. Prin tratatele încheiate, denumite „capitulații"[2], Poarta otomană a recunoscut puterea domnitorilor români și dreptul țărilor lor de a se cîrmui liber, după legi și tocmiri proprii. În baza acestor tratate, nici Moldova, nici Muntenia și nici Transilvania nu au fost vreodată încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat autonomia în cadrul raporturilor de vasalitate, obișnuite în feudalism. Principatele române — Moldova, Muntenia și Transilvania — au ființat în continuare, cu hotare precis delimitate față de țările vecine, cu instituții, organizare administrativă și vamală proprii, cu principi cîrmuitori și viață social-politică și militară caracteristică, cu biserică proprie, strîns legată de stat, cu o viață culturală originală. „Pe cînd Grecia, Bulgaria, Serbia și alte state cădeau și deveneau pașalîcuri turcești — remarca Ion Heliade Rădulescu —, țările române sta în sus, impunînd lancea și încheind tratate".

Pentru menținerea acestui statut internațional, în sec. XVI, țările române au fost nevoite să se angajeze în noi și înverșunate lupte. În ciuda dificultăților ce amenințau cu prăbușirea edificiului statal românesc, s-au găsit și folosit căile care să-i asigure durabilitatea în noile condiții create. În acest context, rezistența față de otomani și tendința firească spre realizarea unității politice a statelor românești au devenit, în sec. XVI, ca și în cel următor, de altfel, coordonatele politicii celor mai însemnați domni din cele trei țări. Beneficiind de condițiile favorabile oferite de dezvoltarea obiectivă a societății românești, Mihai a realizat prima unire a țărilor române — Muntenia, Transilvania și Moldova — într-un singur stat unitar, liber și independent, împlinind, pentru scurtă vreme (1599-1601), o aspirație a înaintașilor. Prin înfăptuirea lui, Mihai Viteazul a fixat poporului român țelul său politic major, a cărui realizare a devenit, după moartea eroului de la Călugăreni, preocuparea a tot ceea ce a fost înaintat în societatea românească. *„Ideea unirii țărilor românești* — subliniază președintele Republicii Socialiste România —, *idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc implintate în însuși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!"* ■

---

[1] [2] *Magazin istoric*, nr. 8-10/1986; 3/1975.

FAPTELE ISTORICE ANULEAZĂ TEORIILE REACŢIONARE

Conf. univ. dr. MIRCEA MUŞAT

Este un adevăr incontestabil, atestat de glorioasa și multimilenara noastră istorie, că poporul român s-a impus în conștiința umanității prin înaltele sale trăsături și valori moral-politice: vocația de pace și colaborare, omenia și hărnicia, puterea de a înțelege și recunoaște legitimele aspirații ale altor popoare, respectul pentru creația istorică a tuturor națiunilor, bună-vecinătate și întrajutorare între toate popoarele lumii.

În contextul acestor realități, ne uimește și ne indignează apariția unor lucrări în care adevărurile de netăgăduit ale istoriei poporului român sînt denaturate, denigrate și falsificate în mod grosolan. Ca istoric pot să înțeleg diversitatea de opinii, punctele de vedere și părerile diferite, confruntările de idei asupra unor personalități sau evenimente istorice. Sarcina istoricilor este însă de a contribui la clarificarea lor pe baze științifice, în așa fel incît abordarea acestor probleme să ducă *nu* la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor.

Avînd vie în memorie experiența nefastă a trecutului nu prea îndepărtat, în care dominau teoriile revizioniste, revanșarde, dușmănoase față de poporul român și relațiile sale de bună-vecinătate, ne întrebăm ce rosturi se urmăresc prin recenta apariție, în Republica Populară Ungară, a lucrării *Istoria Transilvaniei?* Este vorba despre trei volume, însumînd circa 2 000 pagini, operă a unui colectiv de cercetători, avîndu-l ca redactor responsabil pe ministrul ungar al culturii Köpeczi Béla. Și, precizăm, lucrarea a apărut în Editura Academiei de Științe Ungare și i s-a făcut o lansare zgomotoasă, de proporții fără precedent.

Toate aceste detalii nu fac însă altceva decît să ne sporească indignarea și revolta. Pentru că, încă din primele pagini, ne aflăm în fața unei lucrări care continuă preocupările vechii istoriografii ungare de orientare șovinistă și revizionistă. Pare straniu, dar prin tezele și concluziile ei fundamentale, lucrarea tipărită de Editura Academiei Ungare de Științe seamănă ca două picături de apă cu cele apărute cu multe decenii în urmă și care aveau drept țel denaturarea grosolană a istoriei Transilvaniei și, implicit, a trecutului poporului român, vehiculînd idei pe cît de nocive pe atît de jignitoare față de țara noastră, contestînd deliberat integritatea teritorială a României.

În prezentarea tuturor problemelor fundamentale ale istoriei poporului român, autorii *Istoriei Transilvaniei* se situează la antipodul realității istorice, denaturînd și falsificînd adevărul istoric. Din primele capitole, consacrate istoriei străvechi, se desprinde clar intenția autorilor de a nega orice continuitate de locuire în Transilvania și, în general, în spațiul etnic românesc. Or, chiar și în epocile îndepărtate ale paleoliticului, neoliticului, bronzului și fierului, cînd au avut loc frecvente deplasări de populații, cercetările arheologice efectuate pe teritoriul României atestă existența permanentă a unei mase de băștinași, care n-a putut fi dislocată de valurile migratoare. Avînd ideea preconcepută de a face din spațiul geografic dacic un fel de „bulevard" al tuturor populațiilor care vin și pleacă, lăsîndu-l aproape gol și neaparținînd nimănui, autorii amintitei lucrări contestă de fapt vechimea și autohtonia elementului etnic geto-dac, organizarea lui statală în vremea regelui Burebista.

Și odată ajunși în acest punct, întîlnim și teza — devenită obsesie a istoriografiei ungare — cu privire la exterminarea dacilor de către romanii cuceritori și, deci, crearea, după retragerea armatei și administrației romane în sudul Dunării, a unui vid de locuire în nordul fluviului și mai ales în interiorul arcului carpatic. „În analiza depopulării [Daciei — *n.n.*] nu este indiferent — scriu autorii *Istoriei Transilvaniei* — nici faptul că tocmai partea centrală a țării lui Decebal [adică Transilvania — *n.n.*] a devenit provincie nouă. Era teritoriul a cărui populație a fost mai ales nimicită nu numai în război — care în mare parte s-a desfășurat, de asemenea, pe acest teritoriu — ci și pentru că aici dacii au rezistat pînă la sfîrșit, au rămas fideli lui Decebal pînă la cupa cu otravă. Romanii au masacrat, în primul rînd, populația acestei regiuni, ea a ajuns în sclavie sau s-a refugiat în fața cuceritorilor pe teritoriile neocupate".

Pe aceeași linie a falsurilor, autorii neagă și romanizarea Daciei („Înlocuirea limbii, care reprezenta gradul cel mai înalt al romanizării, preluarea ca limbă maternă a latinei, nu pot fi demonstrate în Dacia și nici dezvoltarea istorică și socială nu le-a făcut posibile"), relansînd vechea teorie neștiințifică a lui R. Roesler[1] despre originea sud-dunăreană a românilor. Ei plasează procesul de formare a poporului român în exclusivitate în sudul Dunării, undeva în Munții Balcani, unde la 271 s-ar fi retras, odată cu armata și administrația romană, și toți coloniștii romani din Dacia. Acești autori admit concesiv că s-ar fi putut „ca nu întreaga populație să fi părăsit provincia, deși nimic nu vine în sprijinul acestei posibilități. Oricum — se grăbesc ei să meargă mai departe cu denaturările —, pe baza celor arătate pînă acum, se poate afirma că numărul celor rămași a fost nesemnificativ". În totală contradicție cu adevărul, ei afirmă că „cercetarea arheologică din Transilvania, veche de două sute de ani, nu a putut oferi pînă acum o dovadă certă a continuității populației «romane» din Dacia, care să poată fi luată în considerație". Ca și în alte cazuri, observăm noi, aici nu este vorba de *existența* unor dovezi, ci de *dorința* (sau *interesul*), în orice caz de obiectivitatea, de a le accepta și a le lua în considerație. A le lua în considerație, însă, ar insemna o îndepărtare de slova „maestrului" Roesler. Or, autorii recentei lucrări, depășindu-și în multe privințe înaintașul, reiau teoria vidului de populație daco-romană la nord de Dunăre tocmai pentru a prezenta Transilvania ca pe „o țară a tuturor și a nimănui", un pămînt pe care se succed goți, huni, gepizi, avari, slavi, bulgari, fără să fi existat nici măcar o urmă de populație autohtonă daco-romană și apoi românească.

Dar de ce atîta zel pentru a goli de populație daco-romană fosta provincie romană Dacia și îndeosebi spațiul intracarpatic? Pentru că, în logica autorilor lucrării amintite, orice negare a evidenței, trebuie să facă loc unui fals. În timp ce spațiul dintre Carpați și Dunăre, afirmă ei, se afla sub stăpînirea primului țarat bulgar, în 894, „primul loc de descălecare a ungurilor a fost deci Transilvania. Drumul parcurs apoi de descălecare a fost prin valea Mureșului și a Crișulni Repede și poate prin trecătoarea Meseș, în direcția Cîmpiei Pannonice". Adică exact invers decit s-au petrecut faptele. Se știe că în 896, triburile ungare au venit în Cimpia Pannonică și au incercat să înainteze spre Apus, dar drumul lor a fost barat în această direcție; abia după aceea ele au început să efectueze incursiuni spre interiorul Transilvaniei. Și iată cum — printr-un simplu artificiu — Transilvania a devenit un străvechi „leagăn" al triburilor ungare, mai vechi decît Cîmpia Pannonică, unde se află statul ungar de azi. Autorii pretind că „înai te de începutul secolului al XIII-lea nu există dovezi nici istorice, nici arheologice, nici toponimice cu privire la existența populației române în Tra silvama". Și pentru că Anonymus (notarul regelui Bela III), unul din cei mai vechi cronicari unguri, a inregistrat în opera sa eroica rezistență opusă în secolele IX-X de românii transilvăneni și bănățeni, sub conducerea șefilor lor militari și politici — Gelu, Glad, Menumorut — invaziei triburilor ungare, autorii îl supun unui aspru tratament de „desființare", afirmînd că „personajele romantice și luptele neînsemnate" descrise de el nu-și găsesc nici un fel de confirmare. Reamintim, este vorba despre opera unui cronicar ungur, care are însă un păcat de neiertat: a consemnat ceea ce istoricii de rea-credință nu vor să știe și să audă, existența unor formațiuni politice românești, autohtone, care s-au opus regilor unguri și i-au blocat în tendințele lor expansioniste spre spațiul românesc.

Readucînd în actualitate tot arsenalul adversarilor continuității românești la nord de Dunăre, autorii *Istoriei Transilvaniei*, deși nu fac altceva decît să nege, să falsifice sau să ignore sursele istorice, vor să-și înzăluie „opera" într-o aură „științifică". Simulează precauția: „Trebuie să riscăm, totuși, ipoteza că apariția docnmentară relativ tîrzie a vlaho-românilor în Carpații Meridionali, cu trimitere înapoi cel mult pînă la 1210, nu înseamnă că ei efectiv nu au apărut aici doar cu puțin mai înainte". Cînd anume? „Între 1150 și 1200". Urmează apoi elementele întregii teorii, a venirii tîrzii a românilor din „patria lor sud-dunăreană", mai întîi în Muntenia și Moldova, și, după aceea în Transilvania. „Venirea" românilor în Transilvania, aflăm de la aceiași autori, a fost favorizată de un șir întreg de calamități, ca, de pildă, invazia tătară din 1241 sau ciuma de la mijlocul sec. XIV! Această epidemie, zic ei, ar fi „decimat populația Ungariei" și în acest fel „a deschis românimii calea spre satele ungurilor și sașilor dispăruți. Stăpînii de pămînt, care duceau lipsă de forță de muncă au colonizat în satele din Tra silvania interioară, parțial sau în întregime depopulate românii care au fost mai puțin loviți de ciumă și care, oricum, se înmulțiseră la număr prin migrație permanentă".

Și odată „nomadizați" ca mod de trai și „balcanizați" ca loc de obîrșie, românii sînt prezentați ca o populație primitivă, cu un nivel de dezvoltare inferior celorlalte etnii transilvănene; chiar și în sec. XVII, românii din Tra silvania formau niște „colectivități, nelegate de pămînt, migrînd liber cu animalele lor".

În fața atîtor mistificări, falsuri și rea-credință, ne punem o întrebare: de ce nu se spune măcar un singur cuvînt în cele aproape 2 000 pagini despre voievodatul tra silvan ca formulă de organizare politico-administrativă a țării de sorginte pur românească? Pentru că ar fi fost greu să se explice existența unui element de suprastructură, atunci cînd îți dai silința să negi, să nu vezi o anumită structură. Pentru că obiectivul principal al autorilor lucrării nu a fost stabilirea adevărului istoric, ci „demonstrarea" unei

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1983.

teze preconcepute, cu vădită finalitate politică: absența românilor în Transilvania în perioada pătrunderii ungurilor în această regiune și contestarea, în acest fel, a drepturilor legitime ale poporului român asupra vetrei sale strămoșești.

Dar dacă pentru perioada veche și medie autorii *Istoriei Transilvaniei* se refugiază într-o așa-zisă tăcere sau puținătate și imprecizie a surselor documentare, ce scuze ar mai putea invoca pentru denaturările și falsurile grosolane comise în prezentarea și interpretarea unor momente mai recente din istoria poporului român?

De pildă, în toată această lucrare, nu se va găsi aproape nici o apreciere cît de cît obiectivă cu privire la strînsele relații politice, economice, militare și culturale dintre românii de o parte și de alta a Carpaților. Unitatea poporului român este constant negată, iar multiplele aspecte ale colaborării politice, economice și militare dintre cele trei țări române sînt eludate. Unirea realizată de Mihai Viteazul este prezentată într-un chip de-a dreptul revoltător. Marele voievod nu este altceva decît un „mercenar", unealtă a împăratului Rudolf și un „nerecunoscător" față de „binefăcătorii lui" Bathorești. I se contestă marelui voievod conștiința de neam: „Nu avem — afirmă autorii — nici o dată din care să reiasă că Mihai intenționa să dea un rol politic românimii transilvănene. Dimpotrivă. Așa cum a adus în Transilvania cîțiva credincioși munteni, în Muntenia a chemat secui și maghiari pentru ajutor în guvernare". Deci măsurile luate de Mihai în favoarea țăranilor și a clerului român, ca și politica sa confesională, prin care intenționa clar să disloce, prin confesiune, formula lui „Unio trium nationum", sînt pur și simplu negate, iar marele voievod înfățișat ca un cuceritor brutal și sîngeros, oastea lui ca o adunătură hămesită, în goană după pradă. Imaginea luminoasă a uneia din cele mai de seamă personalități ale istoriei poporului român, care a plătit cu jertfa supremă actul unirii tuturor românilor, este pîngărită de noroiul calomniei, deghizată în cercetare istorică.

Obsedați de ideea contestării caracterului românesc al Transilvaniei, autorii prezintă într-un mod cu totul deformat momentele cele mai importante ale luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni. Istoria anului revoluționar 1848, de exemplu, este nu numai deformată, dar și grav calomniată. În viziunea autorilor lucrării *Istoria Transilvaniei*, lupta românilor transilvăneni în împrejurările anului 1848 este, nici mai mult nici mai puțin, decît o acțiune contrarevoluționară, regiunea Munților Apuseni, unde Avram Iancu a condus eroica rezistență a românilor, fiind înfățișată ca un fel de Vendée[1] transilvană. În schimb, sînt total trecute sub tăcere gravele greșeli săvîrșite în politica națională de către guvernul condus de Kossuth Lajos, iar hotărîrea Dietei din Cluj, din 30 mai 1848, de alipire samavolnică a Transilvaniei la Ungaria, caracterizată ca înfăptuind „unirea celor două patrii surori". Conducătorii revoluției românești sînt aspru criticați și imputați cu toate vinile: oameni cu concepții „confuze", care au stîrnit „neîncredere externă" și au amenințat „armonia între națiuni", provocînd „ruperea de realități", etc., etc. În cadrul Adunării de la Blaj din mai 1848, afirmă aceiași autori, s-au manifestat tendințe contrarevoluționare, iar intelectualii români au atițat „ura religioasă și națională".

Iar dacă Dieta de la Cluj din mai 1848 este privită cu atîta simpatie și „obiectivitate" științifică de către autorii lucrării, nu același lucru se petrece cu cea de la Sibiu, din 1860, ai cărei deputați majoritari erau românii. Ea este apreciată drept „unealta docilă a guvernului de la Viena", iar delegații sibieni la Viena drept „cerșetori" și „figuranții guvernului".

Optica autorilor se schimbă însă în mod radical atunci cînd vorbesc despre evenimente care se vor petrece la doar cîțiva ani distanță: dualismul austro-ungar. Expresiile peiorative la adresa cercurilor guvernante din Viena dispar cu desăvîrșire. Actul de încorporare a Transilvaniei la Ungaria și politica de maghiarizare inițiată după instaurarea, în 1867, a dualismului austro-ungar sînt trecute, pur și simplu, cu vederea, reproșîndu-li-se românilor (culmea fariseismului!) faptul că n-au știut să prețuiască „constituționalismul, precum și uniunea românilor din Transilvania cu cei din Ungaria, aducerea lor într-o singură tabără". Ce-a însemnat în esență regimul dualist, am avut prilejul să arăt cititorilor *Magazinului istoric* în articolele publicate în nr. 3-4/1986, așa că nu voi mai insista asupra acestui moment cu urmări atît de grave pentru majoritatea populației transilvănene constituită din români și pentru soarta celorlalte naționalități asuprite grav de Ungaria.

În aceeași manieră mistificatoare, defăimătoare și jignitoare este prezentată mișcarea memorandistă, autorii respectivi văzînd în ea o acțiune cu totul izolată, privită de contemporani ca o „cerșetorie de anticameră". A folosi astăzi astfel de termeni este nu numai o insultă la adresa memoriei patrioților români; cei care o utilizează se identifică cu cei care i-au judecat și întemnițat pe memorandiști. Mai mult. Ea înseamnă a lansa încă un neadevăr, întrucît cauza memorandiștilor, mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania erau viu și favorabil comentate în Europa ultimului deceniu al veacului trecut.

Zadarnic vom căuta în cele 2 000 pagini ale recentei *Istorii a Transilvaniei* o analiză a constituirii națiunii, a problemei naționale, a drumului legic al reîntregirii statului național. În locul acesteia, întîlnim o imagine grav deformată a marilor evenimente din 1918.

[1] Referire la provincia franceză, unde în timpul Marii revoluții din 1789 s-au organizat puternice acțiuni contrarevoluționare.

Efortul și voința întregii națiuni române de a se uni și trăi în cadrele unui singur stat — statul național unitar — sînt minimalizate și etichetate drept o acțiune a „unui grup al burgheziei române din Arad".

Tratatele de pace din anii 1919-1920 au dat recunoașterea internațională creării sau desăvîrșirii unității naționale a statelor și popoarelor din centrul și sud-estul Europei. În cadrul acestui amplu proces s-a înscris și lupta poporului român pentru desăvîrșirea statului său unitar-național. Această realitate este și ea grav denaturată în paginile recentei *Istorii a Transilvaniei* publicată la Budapesta. Autorii ei pun sub semnul întrebării justețea sau oportunitatea constituirii unor state naționale, ceea ce înseamnă, în esență, a face apologia dominației și asupririi, a readuce în discuție teze și idei reacționare vînturate odinioară și în prezent de ideologi și politologi care neagă rolul revoluționar, progresist, al luptei de eliberare a popoarelor. Aceasta înseamnă a nesocoti nu numai principiile socialismului științific, ci chiar cele mai elementare concepții burghezo-democratice. Numai așa se explică faptul că, de exemplu, Tratatul din 4 iunie 1920 de la Trianon, care a consfințit pe plan internațional actul de voință al poporului român realizat în 1918, este prezentat și etichetat ca un tratat imperialist, nedrept. În schimb, în mod paradoxal, odiosul diktat fascist de la Viena, din 30 august 1940, prin care partea de nord-vest a țării a fost ruptă din trupul României, este înfățișat ca un act de dreptate istorică.

Nu ne-am propus să semnalăm aici întreaga listă de falsificări și denaturări pe care le conține voluminoasa lucrare editată anul trecut sub egida Academiei Ungare de Științe. Exemplele pe care le-am dat sînt cred semnificative pentru caracterul ei denigrator la adresa istoriei poporului român. Și dacă adăugăm aici și concluzia din finalul lucrării, o facem tocmai pentru a sublinia încă o dată cît de grav și tendențios este actul comis de grupul de istorici condus de Köpeczi Béla. „Transilvania — susțin ei — este o entitate etnică și culturală deosebită în Europa centrală și răsăriteană și evoluția situației ei influențează dezvoltarea acestei regiuni". Cu alte cuvinte, Transilvania nu este o parte componentă a statului român, a cărui suveranitate autorii, implicit, o limitează, apreciind că situația unei părți din teritoriul românesc „influențează dezvoltarea" unei întregi regiuni a Europei.

Slujește o astfel de lucrare „prieteniei dintre cele două popoare", cum declară redactorul ei responsabil? Nici vorbă! Prin orientarea ei politică, *Istoria Transilvaniei* este o lucrare gîndită și realizată în spirit revizionist și șovin, racordată perfect istoriografiei naționaliste ungare, ce încearcă să justifice tendința spre reînvierea unor structuri politice și teritoriale anacronice.

Există însă în această privință un element de consecvență. Ni se pare deosebit de semnificativ a-l menționa. În 1940, tot un colectiv de autori, între care și primul ministru ungar de atunci Teleki Pal, a tipărit, în germană și italiană, sub egida Societății ungare de istorie, volumul *Transilvania*, cu scopul de a convinge pe Hitler și Mussolini că Transilvania trebuia să revină Ungariei. În 1946, în timpul Conferinței de pace de la Paris, a apărut o nouă lucrare, în limba franceză, intitulată *Istoria Transilvaniei*, al cărei rost era să convingă, de astă dată, pe cei care îi înfruntaseră pe Hitler și Mussolini, că Transilvania aparținea prin întreaga ei istorie Ungariei. Și la prima lucrare și la cea de-a doua, unul dintre autorii principali a fost Makkai László. Astăzi, același Makkai László, considerat în țara sa „specialist" în istoria Transilvaniei, apare fără nici un travesti în colectivul de autori ai ultimei *Istorii a Transilvaniei* de sub egida Academiei Ungare de Științe. Makkai practică din nou, alături de alți colegi ai săi, meseria de denigrator al istoriei poporului român și nu de cercetător în slujba adevărului istoric, al relațiilor de bună-vecinătate dintre cele două țări. Este un adevărat „apostol" întîrziat al unui crez revizionist invalidat de istorie. Cine confruntă cele trei lucrări constată că tezele și ideile de bază sînt aceleași (uneori chiar și în formulări). Dar — ne întrebăm — de data aceasta pe cine vor să convingă acești autori că Transilvania este o „entitate etnică și culturală deosebită"?

Își închipuie ei că, ignorînd mărturiile documentare care infirmă tezele lor, aceste mărturii obiective încetează să mai existe? Ce-i drept, falsificatorii de azi s-au mai rafinat. Ei au renunțat la enormitățile pe care le întîlneam în vechea istoriografie ungară (de genul românii au devenit majoritari în Transilvania grație regimului alimentar bazat pe lactate!), încercînd să-și strecoare propaganda printr-un ambalaj poleit cu calificativele cercetării „științifice", „obiective". Ceea ce uimește și indignează este însă faptul că un astfel de produs a putut să apară sub egida Academiei Ungare de Științe. Cum a fost posibil ca o instituție menită să reprezinte cel mai înalt for de probitate științifică și etică profesională din țara vecină să-și dea girul unei lucrări complet străine de cele mai elementare norme ale științei și eticii, care ignoră, falsifică și denaturează fără scrupule cele mai evidente adevăruri, care reînvie calomnii și teze ce le credeam de mult și definitiv anulate de faptele istorice, vehiculînd idei nocive, periculoase, ce nu pot stîrni decît dispreț și mînie, nu pot decît să dezbine, să creeze disensiuni și să învenineze atmosfera?

Lucrarea apărută în 1986 la Budapesta sub titlul *Istoria Transilvaniei* nu este altceva decît *un exemplu grav al modului cum nu trebuie scrisă istoria.* ■

CONVENȚIA DE LA BOBÎLNA

IOAN MOGA

Cine deschide Anuarul Institutului de istorie națională **din Cluj sau alte publicații istorice din deceniile patru și cinci ale secolului nostru nu poate să nu remarce prezența asiduă a numelui lui Ioan Moga (1902-1950) în rostirea istorică românească. Elev al lui Ioan Lupaș[1], sălișt**ean, ca și profesorul său, și autor **al unei istorii despre această vestită localitate din Mărginimea Sibiului, Ioan Moga s-a format ca istoric sub influența mentorului său și a lui Alexandru Lapedatu, ale cărui seminarii le-a urmărit, de asemenea, cu interes. Între 1926 și 1928 a pregătit la Roma lucrarea de doctorat** (Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfîrșitul secolului al XVII-lea), **temeinic studiu comparatist, ce a certificat calitățile viitorului istoric.**

Activitatea sa științifică și didactică — Ioan Moga a fost profesor la catedra de istorie a Transilvaniei (1942) și de istorie a românilor (1946) la Universitatea din Cluj, precum și director al Institutului de istorie națională din acest oraș — l-a desemnat ca pe un strălucit continuator al tradiției istoriografice ardelene, care a făcut din integrarea firească a istoriei Transilvaniei în istoria românească cheia de boltă a unei concepții istoriografice ce-și avea originile, în timp, în istoriografia luminilor.

În cadrul Institutului de istorie națională din Cluj, Ioan Moga și-a continuat cercetările, elaborînd o seamă de studii remarcabile, Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei în veacul al XVIII-lea, Gremiul comercial levantin, Negustori greci agenți revoluționari la noi și în Apus, **lucrări ce păreau să contureze profilul unui istoric al epocii moderne.**

În anii din preajma celui de-al doilea război mondial, această latură a scrisului său a fost dublată de insistente cercetări de istorie a Transilvaniei medievale. Scriind despre problema Țării Loviștei și ducatului Amlașului sau despre Țara, districtul și plaiul Loviștei, **istoricul anunța viitoare cercetări consacrate istoriei voievodatului Transilvaniei și, în general, istoriei românilor ardeleni în evul mediu.**

Făcea dovada unui viguros spirit critic, aplicat unor controversate probleme de istorie medievală cărora, în acei ani, istorici de talia lui Iorga și Brătianu li se consacraseră. Studiul său I Romeni di Transilvanie nel Medio Evo **releva profilul unui reputat specialist, stăpîn pe sursele medievale în măsură să ofere reperele istoriei Transilvaniei în care românii au avut un rol hotărîtor în viața economică și socială.**

În 1945, în Anuarul Institutului de istorie națională, **a publicat studiile** Voievodatul Transilvaniei **și studiul critic** Voievodatul Maramureșului. Probleme istorice și chestiuni de metodă științifică, **amîndouă reprezentative pentru istoriografia medievală românească.**

Netăgăduita lui profesionalitate îl învecina în acel moment cu demersurile istorice ale lui

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1985.

Gh. I. Brătianu şi David Prodan, care încercau să aducă la lumină adevărurile istoriei naţionale în problemie capitale. Respingînd ca neştiinţifică teoria imigraţionistă, în diversele ei ipostaze, Ioan Moga înscria, prin interpretarea corectă a izvoarelor, un capitol memorabil în istoriografia română, prin acurateţea ştiinţifică şi spiritul modern al analizei.

În 1946, istoricul a rostit lecţia de deschidere la Universitatea din Cluj, intitulată Cîteva consideraţii privitoare la cercetarea istoriei Transilvaniei, tipărită în acelaşi an şi republicată,

Tabăra de care — ingenios procedeu tactic defensiv folosit de ţăranii răsculaţi la Bobîlna

În p. 18: *Ioan Moga*

prin grija istoricilor Mihai Dan şi Aurel Răduţiu, într-o excelentă ediţie de Scrieri istorice (1973). Lecţia conţine o meditaţie istorică despre problemele cercetării unui domeniu în care s-au exersat spirite eminente ale istoriografiei româneşti ardelene. Disertaţia lui Ioan Moga este, în aceeaşi vreme, un bilanţ istoric al progreselor făcute de medievistica ciujeană, în spiritul deschiderilor oferite de ideile lui Ioan Lupaş, Alexandru Lapedatu şi Silviu Dragomir.

Din această lecţie introductivă pot fi desprinse, totodată, interpretări ce anunţau trecerea spre o nouă etapă în creaţia sa. Reţinînd cu deosebire viziunea maestrului său Ioan Lupaş despre rosturile mulţimilor ţărăneşti în istoria Transilvaniei, Ioan Moga privea trecutul medieval din unghiul factorilor istorici sociali fundamentali care i-au determinat evoluţia. „Sînt istorici — spunea el — care cred că realităţile etnice, politice, sociale şi economice n-au existat în trecut decît în măsura în care ele sînt pomenite de documente. Documentul, continua Ioan Moga, în acele vremuri medievale, constituia instrumentul prin care vorbeau categoriile privilegiate între ele, fie că sînt indivizi proprietari, fie instituţii bisericeşti, fie colectivităţi aduse şi aşezate în anumite condiţii privilegiate în ţară. Mulţimile, masa ţărănească nu vorbeau prin documente pentru simplul motiv că erau obiect, nu subiect istoric, deci nu erau factor politic".

Concepţia istoricului conţinea elemente care preliminau o modificare de optică în abordarea istoriei, văzută prin prisma şi în spiritul materialismului istoric. În acest sens, studiul consacrat răscoalei de la Bobîlna, redactat în formă finală în 1949, atestă o veritabilă turnură în concepţia istoricului. Purtînd amprenta epocii, el rămîne valoros pentru punctele de vedere ce le exprimă despre cauzele care au dus la izbucnirea evenimentelor din 1437[1].

Intitulat Răscoala de la Bobîlna (1437-1438) Studiu istoric şi redactat în ultimul an de viaţă, studiul a fost păstrat de Ion Muşlea, cunoscutul folclorist şi fost director al Bibliotecii Universităţii din Cluj. El a fost încredinţat, cu mulţi ani în urmă, semnatarului acestor rînduri, pentru a fi valorificat. Am socotit că merită să fie publicat în forma lui integrală într-o eventuală ediţie, care să cuprindă şi alte texte complementare. Pînă atunci însă, credem că apariţia unui fragment din acest studiu inedit în avanpremieră în Magazin istoric este de natură să ofere cititorului atît o imagine a concepţiei lui I. Moga despre semnificaţia istoriei, cît şi o îmbogăţire substanţială a unui moment important din evul mediu românesc.

Cercetarea lui I. Moga despre Răscoala de la Bobîlna se încadrează interesului constant manifestat de istoriografia transilvăneană pentru istoria ţărănimii. Studiul are precedente semnificative, printre care disertaţia lui Gh. Bariţiu, Belul civil transilvan (1873), în care răscoala este văzută ca un război al democraţiei împotriva aristocraţiei. În perioada mai apropiată, istoricii grupaţi în Institutul de istorie naţională din Cluj au investigat stăruitor fenomenul dinamicii ţărăneşti, lumea satelor în care au văzut temeiurile afirmării naţionale.

După 23 August 1944, istoricii români, în atmosfera transformărilor înnoitoare politice şi sociale, au acordat o însemnătate crescîndă fenomenului social, proiectînd asupra trecutului social ţărănesc luminile concepţiei materialist-istorice.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1971.

Fragmentul ales din studiul lui I. Moga analizează esența și semnificația cererilor țărănești, pe care aceștia le-au expus în cadrul Convenției de la Bobîlna. După cum se știe, în anii 1437-1438, în Transilvania s-a desfășurat o mare ridicare la luptă a țărănimii, împotriva exploatării feudale. Răsculații — țărani români, maghiari, precum și unii locuitori ai orașelor, lucrători de la ocne și mici nobili — au obținut, la sfîrșitul lui iunie 1437, o importantă victorie împotriva oastei nobilimii. În urma acestei victorii, între reprezentanții răsculaților și ai nobilimii s-a stabilit o convenție — rămasă în istoriografie sub numele de Convenția de la Bobîlna — întărită la 6 iulie 1437 la Cluj-Mănăștur. Așa cum se cunoaște, țărănimea nu a știut să fructifice acest moment prielnic din desfășurarea evenimentelor. În același an, la 16 septembrie, la Căpîlna, a avut loc încheierea „unirii frățești" dintre nobilimea maghiară, secui și sași (Unio Trium Nationum), vădit îndreptată împotriva țărănimii răsculate. Încheierea „uniunii" a marcat și momentul în care privilegiații își definesc solidaritatea de stare. Nobilii, în majoritate maghiari, mai marii secuilor și sașilor s-au constituit în „națiuni" politice, într-un regim de stări, din rîndul căruia românii au fost excluși.

În acest sens studiul lui Ioan Moga, consacrat răscoalei de la Bobîlna, este o contribuție încărcată de sugestii, așa cum dovedește fragmentul publicat. Oricum, convenția rămîne punctul culminant al evenimentelor din 1437-1438, iar cererile exprimate de țărani constituie un veritabil program de luptă al iobagilor, exprimînd limpede atît aspirațiile, cît și mentalitatea țărănimii.

Pompiliu TEODOR

Convenția de la Bobîlna, act de o importanță unică în istoria mișcărilor țărănești din Transilvania medievală — este un compromis temporal încheiat între cele două tabere. Răsculații mărturisesc cauzele răscoalei lor, dar și scopul ei final. Cauzele sînt: pretenția episcopului [Gheorghe Lepeș] de a stoarce dijmele pe trei ani retroactiv în monetă nouă; interdicția religioasă aruncată de episcop asupra țăranilor; nesocotirea dreptului de mutare al iobagilor de către proprietarii feudali, care „nici cu prețul despuierii țăranilor de tot avutu lor nu-i lasă să plece" și care „au adus țărănimea la starea grea de șerbie ca și cînd țăranii ar fi fost cumpărați de ei" și, în sfîrșit, faptul că țăranii sînt spoliați de toate drepturile și libertățile lor, asupriți și încărcați cu insuportabile greutăți. Scopul răscoalei, după mărturia țăranilor, este: „să li se redea vechea libertate" și *„să se ridice de pe gîtul lor jugul insuportabilei șerbii"*.

Din punctele acestei convenții, semnalăm pe cele mai importante.

După decretarea amnistiei din ambele părți, se hotărăște: desființarea dajdiei numită nona, adică a noua parte din cereale, fructe și vin; restabilirea dreptului de mutare pe seama iobagilor liberi și condițiile acestei mutări; dreptul iobagului de a dispune de averea lui lăsîndu-o moștenire urmașilor; se precizează dările în bani, în natură și muncile în favoarea proprietarului feudal, în proporții mult mai reduse decît erau înaintea răscoalei; se fixează dijmele episcopale și modalitatea de plată a lor. Ca o măsură într-adevăr revoluționară se hotărăște ca *„în fiecare an, în viitor, să se strîngă pe dealul Bobîlna*, înainte de sărbătoarea Înălțării Domnului, *din fiecare sat și tîrg cîte doi bătrîni din cei mai deștepți și vrednici de încredere dimpreună cu căpitanii sau trimișii lor, unde apoi numiții căpitani să cerceteze de la acești bătrîni dacă domnii stăpîni au respectat sau nu libertățile țăranilor"*, iar dacă vreunul din nobili a violat total sau în parte hotărîrile de mai sus, să fie pedepsit. S-a decis apoi ca o delegație compusă din nobili și țărani să se ducă pentru a căuta decretul primului rege Ștefan în care se cuprind libertățile țăranilor și să-l aducă confirmat de regele Sigismund [de Luxemburg: 1387-1437] sau de altă autoritate în subordine, competentă. În momentul cînd decretul amintit va fi adus, prezenta convenție se socotește anulată. Dacă însă în decretele regelui Ștefan nu se cuprind în chip lămurit toate așezămintele și reglementarea sarcinilor sub care țăranii sînt datori a rămîne față de domnii lor, în acest caz *țăranii vor alege oameni vrednici de încredere, cari împreună cu delegații nobilimii întrunindu-se și bine chibzuind vor hotărî și dispune obiceiurile și datinele în care atît ei cît și urmașii lor vor rămîne în pace și liniște în toate vremurile viitoare*. Se mai prevăd apoi, cu stăruitoare amănunte, măsuri severe, ca nobilii să nu se poată răzbuna pe iobagii răsculați și în cele din urmă amîndouă părțile se obligă să respecte hotărîrile de mai sus.

Convenția de la Bobîlna, raportată la starea în care se afla iobăgimea din Transilvania înainte de dezlănțuirea răscoalei, a constituit fără îndoială o importantă victorie a țărănimii asupra stăpînilor feudali, constrînși cu forța armelor să semneze acest act. Prin desființarea șerbiei, pe care răsculații au fixat-o drept scop al insurecției lor armate, se voia generalizarea, asupra tuturor categoriilor iobăgești, a raporturilor feudale existente în sec. XI-XII între iobagul liber și stăpînul feudal. În acest sens limitat trebuie înțeleasă referirea răsculaților la „libertățile" garantate de regii Ungariei. Miezul acestor raporturi consta în caracterul contractual de obligațiuni reciproce între iobag și stăpînul feudal. Potrivit acestor raporturi, iobagul liber își putea schimba stăpînul, deci avea drept de liberă mutare de la un stăpîn la altul, în măsura în care acesta nu respecta angajamentele luate față de iobag. Acesta avea apoi dreptul de a dispune de pămîn-

tul și de averea lui mobilă, lăsîndu-le moștenire urmașilor săi în linie bărbătească, iar în cazul că iobagul liber nu avea asemenea urmaș, putea lăsa averea prin testament unei persoane străine.

Posibilitatea pentru iobag, în general, de a trece dintr-o categorie inferioară în alta superioară era dată prin așa-numita „eliberare", care se obținea de la stăpînul feudal fie prin servicii, fie prin bani de cele mai multe ori prin amîndouă. Pe această cale poate deveni iobagul „om de condiție liberă", în cursul secolului XIII și XIV. Pe seama, acestor iobagi, oameni de condiție liberă, s-a asigurat dreptul de mutare prin decretul III din 1405 al regelui Sigismund, drept pe care stăpînii feudali îl nesocoteau, îl zădărniceau și împiedicau prin toate mijloacele ca iobagul să ajungă în situația de a se putea folosi de el. Acest drept, sau libertatea de mutare a iobagilor, este constrînsă nobilimea să-l recunoască și să-l respecte prin convenția de la Bobîlna, precum, de asemenea, e obligată să recunoască și dreptul sau libertatea pe seama iobagilor de a lăsa averea moștenire într-un sens mai larg decît cel prevăzut în sec. XI-XII, anume nu numai urmașilor bărbătești, ci și soției.

În ce privește sarcinile iobagilor față de stăpîn, înșirate în această convenție, raportîndu-le la condițiile istorice date, ele nu depășeau pe cele la care erau supuși iobagii liberi în împrejurimile istorice ale sec. XI-XII. Acestea sînt deci „libertățile vechi" din care țărănimea s-a văzut decăzută și adusă în starea de șerbie și pe care le-a impus nobilimii prin forța armelor, obligînd-o să le semneze.

Țărănimea și-a dat seama în același timp că aceste noi raporturi dintre iobag și stăpînul feudal stabilite prin convenția amintită nu sînt garantate prin simpla semnătură a delegaților nobilimii, că stăpînii feudali numai prin permanenta constrîngere a iobăgimei înarmate le vor respecta. Din acest motiv, iobăgimea ținea ca aceste raporturi noi să fie așezate pe o temelie legală obligatorie, prin reconfirmarea „libertăților" pe seama „tuturor locuitorilor", și anume cele cuprinse în „decretele regelui Ștefan cel Sfînt". Acesta era și scopul hotărîrii luate prin convenția amintită de a trimite o delegație de țărani și de nobili la regele Sigismund pentru a obține confirmarea decretelor amintite.

În ce privește conținutul acestor decrete, iobăgimea avea îndoieli, temîndu-se că legile regelui Ștefan n-ar cuprinde toate „libertățile" precizate prin convenția de la Bobîlna. Aceste libertăți însă erau socotite de țărani ca fiind cuceriri minime, pe care înțelegeau să le apere cu orice preț și să le dea un temei legal prin orice mijloace. În această hotărîtă voință de a impune cu toate mijloacele posibile permanentizarea cel puțin a acestor noi relații dintre ea și stăpînii feudali, țărănimea face un salt revoluționar atît de mare, încît el duce în chip logic la însăși negarea conceptului de feudalitate în viitoarele raporturi între iobag și stăpîn. Acest salt îl arată hotărîrea luată prin convenția de la Bobîlna ca în fiecare an *în toate timpurile viitoare „delegații țărănimii împreună cu căpitanii" ei să controleze pe nobili* dacă au respectat convenția sau nu, iar stăpînul feudal care a călcat-o să fie pedepsit, iar ceilalți stăpîni să nu-i dea ajutor. Mai mult, în cazul cînd în decretele regelui Ștefan nu s-ar cuprinde toate „libertățile" de mai sus, *delegații iobagilor împreună cu delegații nobilimii întruniți în adunare comună, să stabilească odată pentru totdeauna noile raporturi dintre iobagi și stăpîni, raporturi în care urmează să trăiască în pace.* Dacă această adunare este preconizată ca fiind odată pentru totdeauna, în schimb controlul țărănimii asupra nobilimii este prevăzut să se exercite „în toate timpurile viitoare".

Comparînd acum conținutul așa-ziselor „libertăți" cucerite de iobăgime, cu caracterul mijloacelor prin care ea voia să le apere și să le dea temei legal, se desprinde — credem — lămurit contradicția dintre obiect și mijloc, contradicție care lămurește natura saltului revoluționar amintit. Prin conținutul acestor libertăți, iobagii nu ieșeau din cadrul raporturilor feudale corespunzătoare situației iobagului liber față de stăpîn. Prin mijloacele preconizate pentru apărarea acestor libertăți se negau însă chiar temeliile orînduirii feudale, anume dependența personală a iobagului față de stăpîn, lăsînd să se întrevadă că în viitoarele raporturi dintre țărănime și stăpînii feudali cea dintîi va forma o categorie socială organizată în frunte cu „căpitani", categorie așezată nu pe plan de subordonare, ci pe cel al egalității juridice cu clasa stăpînilor feudali. Caracterul saltului era deci de natura unor soluții utopice — caracteristice mentalității țăranilor — iar nu al unor soluții revoluționare realizabile. Acest fapt ne duce la concluzia, firească de altfel, că țărănimea, prin răscoala ei, purta o luptă de clasă, dar nu avea conștiința de clasă a intereselor limitate în cadrul unor soluții realizabile.

Din această contradicție între scop și mijloc țărănimea a fost trezită de dezvoltarea ulterioară a fazelor răscoalei. ■

La presse de la Petite-Entente regrette le départ de M. Titulesco

BUCAREST

« Evénement grave », écrivent les journaux

A PRAGUE

On souhaite une prochaine « rentrée »

BELGRADE

Regret de direction politique de Bucarest

Journaux de Genève, désagréablement surpris

Din culisele demiterii

lui Nicolae Titulescu

TREPTELE DIZGRAŢIEI

GEORGE G. POTRA

● Jocul confidenţelor ● Atac contra camarilei ● Puiu-Duduia: un duel inedit şi-o altă faţetă a intrigii ● Relaţiile rege-ministru au un „dar" ● Berlinul insistă ● Curioasa cerere de asistenţă

În numărul trecut arătam cît de dificilă, dacă nu chiar imposibilă este delimitarea factorilor care au dus la permanenta degradare a raporturilor dintre Carol II şi N.Titulescu. Relaţiile dintre cei doi — dominate de neîncredere reciprocă — au cunoscut o evoluţie contradictorie, dar au avut, ce-i drept, o constantă: profunda antipatie a monarhului faţă de ministrul Titulescu.

În căutare de pretexte

Intenţiile lui Carol II de a-l înlătura pe Nicolae Titulescu au devenit mai puternice spre sfîrşitul anului 1933 şi începutul anului 1934. O confirmă o serie de alte documente, care nu lasă nici un fel de echivoc în privinţa obiectivelor urmărite de către rege. Ni se par interesante în acest context notaţiile făcute de Constantin Argetoianu, preşedintele Partidului Agrar — unul dintre aceia care au cunoscut multe din dedesubturile vieţii politice din perioada interbelică, dedesubturi pe care le-a prezentat fără reticenţe, cu nota de cinism ce îl caracteriza — pe marginea unor convorbiri fortuite sau aranjate, avute cu Carol II. După o recepţie la Palatul regal, C. Argetoianu nota, la 27 ianuarie 1934: „După ce am fost prezentat perechii regale bulgare, care, foarte amabili, au stat şi el şi ea de vorbă cu mine, m-a luat regele Carol şi, după trei cuvinte, mi-a spus textual: «Argetoianu, scapă-mă de Titulescu!». Niciodată, chiar în momentele sale de expansiune, regele Carol nu mi-a vorbit astfel despre un ministru al său! Nu-mi venea să cred urechilor, am rămas cam buimăcit şi am răspuns prosteşte: «De ce l-ai mai numit ministru, Sire?». «N-am putut altfel după asasinarea lui Duca[1]. Titulescu a pus atunci chestiunea: ori el, ori Puiu Dumitrescu... Trebuia să-l aleg pe el, dar acum e altceva...». Am replicat regelui rîzînd că, dacă se bizuie numai pe mine ca să scape de Titulescu, apoi va sta încă multă vreme cu el în braţe... Am părăsit pe rege... Cînd să

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1967.

mă îndrept înspre bufet, să mă răcoresc, mă umflă Goga: «Vino să-ţi spun ceva foarte ciudat, ceva foarte interesant ....» — şi mă bagă într-un colţ. Îmi povesteşte că, vorbind cu regele, acesta i-a spus : «Goga, scapă-mă de Titulescu...» Goga rămăsese tîmpit şi nu se dumirise încă şi mă întrebă pe mine: «Cum să-l scap eu? Înţelegi tu ceva?». Era să mă apuce rîsul! Eu, care începusem să cred că un mare secret mă lega de rege, eram bine! Ca să explic veselia mea, spun lui Goga: «O confidenţă face cît alta. De vreme ce mi-ai repetat cuvintele regelui, să-ţi repet şi eu pe cele cu care m-a cinstit. Şi mie mi-a spus: «Argetoianu, scapă-mă de Titulescu. Dacă ţi-a spus-o şi ţie, şi tu o spui mai departe, de ce nu aş mărturisi-o şi eu?». Goga se uită la mine şi mă întrebă: «Ce o mai fi şi asta?» «Asta — i-am răspuns eu — înseamnă că zilele lui Puiu Dumitrescu sînt numărate, că Titulescu nu se lasă şi că regele e disperat să se despartă de pnşlamaua lui...»".

O remarcă! Regele sonda pe mai multe planuri. Nu considera suficient să solicite numai pe Constantin Argetoianu sau numai pe Octavian Goga; i-a solicitat pe amîndoi şi fiecăruia i s-a adresat melodramatic. Mai mult decît atît. Argetoianu şi Goga nu au fost singurele persoane pe care Carol II le-a pus în curent cu intenţiile sale de a-l înlătura pe Titulescu. La începutul anului 1934, Em. Costinescu devenea şi el beneficiarul unor asemenea confidenţe regale; Carol II îi exprima şi lui intenţia de a-l înlocui pe Nicolae Titulescu cu Victor Antonescu, acuzînd pe Titulescu că ar avea convingeri republicane. Această ultimă informaţie ni se pare deosebit de relevantă pentru caracterul ireconciliabil al contradicţiilor între intenţiile regelui de a-şi stabili puterea personală ca regim politic şi convingerile democratice ale lui Nicolae Titulescu.

O a doua remarcă! Problema camarilei regale — în care Puiu Dumitrescu apare la un moment dat ca un campion al desfrîului, venalităţii şi, în acelaşi timp, ca unul dintre cei mai răi sfătuitori ai regelui — a intervenit încă din anul 1934, în mod cert, dacă nu chiar mai înainte, ca o sursă de grave disensiuni între Carol II şi Nicolae Titulescu. Atitudinea fermă, intolerantă a ministrului român al afacerilor străine faţă de favoritul regelui le va agrava continuu. Sigur este însă faptul că regele a fost deosebit de intrigat de fermitatea şi consecvenţa cu care diplomatul lucra pentru dizgraţierea unor persoane din anturajul regal, considerînd că o asemenea acţiune, în cazul în care ar fi fost necesar să se împlinească, ţinea exclusiv de atributele inalienabile ale monarhului. Că lucrurile stau aşa ne-o probează părerile exprimate de Gheorghe Tătărescu, care considera acţiunea lui Nicolae Titulescu drept o intruziune inacceptabilă în treburile monarhului; în numele respectului pentru Monarhie, Gheorghe Tătărescu condamna iniţiativa neoportună a lui Nicolae Titulescu, care, după toate complicaţiile prevăzute şi, mai ales neprevăzute, era considerată a fi un atentat la „nealterata" autoritate regală. La 9 ianuarie 1934, în urma convorbirii cu Gheorghe Tătărescu, Constantin Argetoianu nota: „Cu Titulescu o sfîrşeşte mîine — fie că va primi Ministerul de externe, fie că nu. Tot Titulescu cere şi capul lui Nae. «Pe Puiu Dumitrescu vrea să-l sacrifice pe altarul patriei, pe Nae Ionescu pe micul său altar particular». În chestia camarilei [Tătărescu] dezaprobă ultimatumul lui Titulescu: «S-a diminuat autoritatea regelui, regele trebuie lăsat să facă curăţenie în jurul său din propria sa autoritate...»".

Iată, deci, că intenţia regelui pentru înlăturarea lui Nicolae Titulescu în anul 1934 apare a fi fost determinată exclusiv de amestecul acestuia în problemele camarilei, întrucît cercetarea perioadei nu evidenţiază controverse majore pe probleme politice externe. Totuşi, Carol II nu voia să lase impresia că acesta este motivul, căutînd pretexte politice de mai mare pondere. La 5 februarie 1934, regele a primit în audienţă pe Ion Pangal, abordînd cu el diferite aspecte de politică internă. Iată ce uotează Constantin Argetoianu, la 8 februarie 1934, pe marginea unei convorbiri cu acesta: „Impresiunile lui Pangal se pot rezuma în modul următor: 1. Titulescu trebuie să plece, dar nu pe o chestie a regelui (camarilă etc.). Va pleca pe o chestie politică". Aceste „impresii" consemnate în notaţiile zilnice ale lui Constantin Argetoianu, alături de alte confidenţe regale, confirmă că la acea dată Carol II încerca să escamoteze conflictul său cu Nicolae Titulescu în problemele camarilei prin diverse aspecte politice.

Pornind pe drumul unei acţiuni energice împotriva camarilei şi împotriva lui Puiu Dumitrescu în mod special, Nicolae Titulescu nu va dezarma în faţa aranjamentelor de culise ale regelui, pe care, analogiile ne fac să presupunem, ministrul afacerilor străine le cunoştea cel puţin parţial. La 6 februarie 1934, Constantin Argetoianu făcea următoarele remarci: „Situaţia guvernului tot slabă; a lui Titulescu la fel. Regele n-ar vrea ca acesta să plece pe chestia camarilei, de aceea a chemat joi pe Puiu Dumitrescu şi i-a cerut în fine să plece în străinătate. Titulescu, care s-a dus la Belgrad să semneze Pactul Balcanic [Pactul Înţelegerii Balcanice][1], ar fi spus că nu se mai înapoiază în ţară dacă Puiu mai e în Bucureşti. Însă Puiu nu e încă hotărît, căci regele nu i-a dat un ordin precis — afirmă el —, *ci s-a mulţumit să-i transmită o dorinţă a guvernului*, consolîndu-l cu vorbe bune — tot Puiu povesteşte — şi făgăduindu-i că vor veni iarăşi timpuri mai prielnice, cînd vor putea relua din nou colaborarea lor (halal colaborare!), numai vremelnic întreruptă! În realitate, Puiu Dumitrescu e definitiv ars şi nu l-a mîncat Titulescu; l-a mîncat Duduia [Elena Lupescu]. Titulescu a avut numai inteligenţa să prindă un moment favorabil şi să asmută pe favorită asupra favoritului. Şi iată cum s-au desfăşurat lucrurile: Obosit de atîtea succese, blazat asupra tuturor plăcerilor pămînteşti, gata să dea în neurastenie, Puiu Dumitrescu a

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-8/1968.

întîlnit la Sinaia, în vara anului '33, pe Ella Manu, care i-a căzut cu tronc. Există pentru fiecare bărbat pe pămînt o femeie menită să-i cadă cu tronc. Numai că unii au norocul să nu o întîlnească, iar alţii o întîlnesc şi se curăţă. Puiu Dumitrescu a fost însemnat de soartă să facă parte din această din urmă categorie de nefericiţi. A întîlnit pe Ella Manu şi a fost gata. N-a mai avut decît un gînd, să divorţeze, să lase pe lady Jenny, acoperită de scule cum era, şi să se căsătorească cu Ella. Aceasta a împins şi ea din răsputeri la căsătorie, nu că iubea pe Puiu, dar îl credea plin de bani şi poate, cine ştie, s-o fi gîndit să ajungă prin el şi mai sus... Tocmai acest gînd rău a pierdut-o şi pe ea şi pe el... Duduia, care trăia în linişte cu madame Jenny, s-a temut de madame Ella, înzestrată cu mijloace de seducere pe care, ca o femeie hîrşită în meserie, le-a apreciat la justa lor valoare. Luptă în perspectivă, luptă posibilă în tot cazul, iată ce nu convenea deloc d-nei Lupescu. Şi, în consecinţă, a făcut ce a putut ca să împiedice divorţul lui Puiu şi recăsătorirea lui cu Ella Manu; a rugat, a ameninţat, s-a certat, a silit pe rege să pună piciorul în prag, dar toate au fost zadarnice, căci Puiu, cavaler amorezat, a trecut peste toate. Titulescu a convins pe Duduia că e ameninţată să-şi piardă locul şi că n-are decît o soluţie înaintea ei: îndepărtarea lui Puiu Dumitrescu cu Ella lui cu tot. Duduia a intrat cu atît mai bine în planul lui Titulescu, cu cît îi era mai uşor să vorbească regelui *numai de Puiu* decît şi de Ella, *de frică să nu dea regelui idei*. Regele a cedat în cele din urmă şi astfel Titulescu a obţinut prin d-na Lupescu o mazilire, pe care, pe calea politică, ar fi obţinut-o greu, dacă ar fi obţinut-o".

Neîncredere reciprocă

Nicolae Titulescu ştia — atît la modul general, cît şi cu destule detalii derivînd în diverse situaţii concrete — care era atitudinea lui Carol II faţă de el. Numeroase situaţii ne conduc la concluzia că Nicolae Titulescu a acceptat conştient această luptă, indiferent de riscurile ei.

Ni se pare util să apelăm din nou la Constantin Argetoianu care, la 6 februarie 1934, nota: „Eugen Crăciun, fost deputat ţărănist, a povestit lui Soneriu că Titulescu ar fi spus de curînd lui Mihalache că pleacă din guvern — dar dacă pleacă el, pînă în trei luni pleacă şi regele; de guvern, ce să mai vorbească! De confruntat cu ştirea adusă

O tripletă a intrigilor şi discordiei: Constantin Argeto a u...

de Pangal din Paris: Titulescu ar fi spus lui Bacher: «Je sais que le roi me prépare une trappe, mais il y tombera lui-même» " (Ştiu că regele îmi pregăteşte o capcană, dar va cădea el însuşi în ea).

Nicolae Titulescu şi-a împărtăşit şi altor persoane neîncrederea pe care i-o inspira felul de a fi al lui Carol II faţă de el. O mărturie interesantă în acest sens aduce ziaristul Barbu Brănişteanu: „Din acest carnet al său, Titulescu mi-a cetit odată un portret al Regelui Carol al II-lea... Cu o abilitate admirabilă, făcea aluzie şi la slăbiciunile şi scăderile lui Carol al II-lea, care au dus, în cele din urmă, la sfîrşitul tragic al domniei sale. În faţa acestui rege, Titulescu stătea cu sentimente foarte amestecate. Îl iubea în felul lui, dar nu se încredea în el, cum, de altfel, nici regele nu avea într-însul încrederea, pe care, în aparenţă i-o arăta, menţinîndu-l iar şi iar la afacerile străine. Toată lumea politică ştia că regele îi acorda această încredere cedînd presiunii împrejurărilor şi nu propriului său imbold sufletesc.

Ştia oare şi Titulescu aceasta? Iată o întrebare la care pot răspunde afirmativ. Odată[1], cînd Titulescu se afla iarăşi pentru cîteva zile în Bucureşti — unde apărea la intervale rare ca o cometă strălucitoare — m-a primit în casa lui de la Şosea, îndată după ce se întorsese de la Palat. Tocmai se zvonise iarăşi că Titulescu va demisiona sau va fi demisionat. În convorbirea ce am avut cu el şi în care nu putusem interveni decît prin întreruperi, l-am întrebat: «Domnule Titulescu, crezi oare că regele te iubeşte cu adevărat?» Răspunsul a fost categoric: «Nu». Dar... nu fără un «dar»... Acest dar era că regele, în inteligenţa lui, ştia că are nevoie de Titulescu, atît pentru darurile intelectuale şi poltice ale acestuia, cît şi pentru relaţiile pe care le avea în străinătate, pentru încrederea de care se bucura la marii aliaţi din Occident. Socoteală greşită, cum s-a văzut mai

...Carol II...

tîrziu şi cum putea vedea imediat oricine urmărea, din interiorul ţării, evoluţia politică a regelui Carol al II-lea şi evoluţia politicii sale. Ambele aceste evoluţii îşi găseau explicaţia într-o predispoziţie

[1] Analiza atentă a relatării lui Barbu Brănişteanu ne face să credem că aceasta s-a re eră la prezenţa lui Nicolae Titulescu în Bucureşti, la începutul lui iulie 1936, cînd diplomatul român părăsise lucrările Conferinţei de la Montreux privind regimul strîmtorilor Mării Negre pentru a obţine în ţară clar ficările cerute de situaţia complexă a momentului.

foarte obișnuită la regi și pe care am observat-o și la unii dintre cei mai de seamă oameni politici de la noi. Vorbesc de înclinația lor de a-și alege anturajul nu dintre oamenii cei mai capabili și cei mai de caracter, ci, dimpotrivă, dintre cei cărora șiretenia și ipocrizia le țineau loc de inteligență și care știau să lingușească mai mult. Erijîndu-se în apărători ai prestigiului și puterii regale, în admiratori ai realelor sau imaginarelor aptitudini, ale genialelor calități de care suveranul ar dispune, ei l-au împins tot mai mult spre povîrnișul disprețuirii legilor și al izolării de oamenii politici, care mai erau preocupați și de interesele țării și ale națiunii"[1].

...și Puiu Dumitrescu, nefastul secretar particular al monarhului

În cursul anului 1935, tensiunea în relațiile dintre Ca-

[1] În același sens aduce mărturie și Tudor Teodorescu-Braniște. „Consecvent acestei convingeri, Titulescu a fost printre cei dintîi oameni politici din Europa care și-a dat seama că așezămîntul de la Geneva nu-și poate împlini menirea fără participarea și sprijinul unei mari puteri ca U.R.S.S. Pornind de la aprecierea lucidă a intereselor naționale, el demonstra cît de necesară este buna înțelegere cu marea țară vecină de la răsărit. În felul acesta, Titulescu răspunde cercurilor care susțineau o politică antisovietică. Pe aceștia Titulescu îi numea «domnișorii de la Capșa». Într-o discuție la care am asistat, un om politic — unul dintre puținii prieteni și sprijinitori sinceri ai lui Titulescu — i-a spus zîmbind: «Dacă ar fi vorba numai de domnișorii la care te referi tu, n-ar fi prea grav. Dar mai sînt și alți domnișori mai primejdioși, tot pe Calea Victoriei, însă ceva mai sus» (făcea aluzie la Palatul regal, unde Carol al II-lea și anturajul său torpilau prin toate mijloacele politica lui Titulescu). «Știu, a replicat acesta, și într-adevăr ceea ce se petrece acolo îmi dă mari îngrijorări pentru soarta țării și îmi creează tot atît de mari dificultăți în acțiunea mea din străinătate»".

Octavian Goga (și el la curent cu manevrele camarilei)

rol II și Nicolae Titulescu s-a accentuat. Diverși oameni politici, români sau străini, remarcă — pe marginea unor audiențe la curtea regală — conflictul, cu forme de manifestare diverse, de la acelea puțin violente, pînă la acelea deosebit de dure, între rege și ministrul afacerilor străine.

Berlinul așteaptă o invitație

La 26 februarie 1935, Armand Călinescu nota în *Memoriile* sale, în urma unei convorbiri cu Ion Mihalache: Titulescu „e îngrijorat din cauza atitudinii regelui. Se gîndește la o schimbare a politicii externe și orientare spre Germania. Un fost escroc de la Paris [Radu] Lecca, pretinde că a adus regelui o scrisoare din partea lui [Alfred] Rosenberg, aghiotantul lui Hitler"[2].

Îngrijorarea lui Nicolae Titulescu nu era nefondată. În lunile februarie-martie 1935, Carol II primise în audiență, la cerere, în mai multe rînduri, pe Radu Lecca, trimis special al lui Alfred Rosenberg, șeful Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P. (partidul nazist), care a transmis exigențele Berlinului în legătură cu modificarea orientării externe a României și înlăturarea lui Nicolae Titulescu[3]. „Lecca s-a întors — scria Alfred Rosenberg, la 26 februarie 1935. El a vorbit de două ori cu regele. Acesta e foarte mulțumit de vizita pe care intenționează să i-o fac. În cursul acestei luni el îl va alunga pe Titulescu, va forma un minister cu Goga și Vaida și va urma un curs nou, așa cum i-am propus noi. Lecca consideră că Carol știe foarte bine că luptă pentru existența sa".

A accepta fără nici un fel de corective informația dată de Radu Lecca lui Alfred Rosenberg este cel puțin superficial. Radu Lecca vroia să raporteze patronilor din Berlin un succes și, în această situație, nu este exclus ca el să fi adăugat o notă de „entuziasm", gratuită, realei atitudini a regelui.

Carol II nu a putut refuza ideea unei vizite a lui Rosenberg, un refuz avînd, de la sine înțeles, semnificații și im-

[2] *Magazin istoric*, nr. 8/1981.

[3] Implicat în Procesul marii trădări naționale, din 1946, Radu Lecca a căutat să acrediteze ideea că relațiile sale cu Germania hitleristă s-ar fi limitat la acelea impuse de calitatea sa de corespondent al oficiosului hitlerist *Völkischer Beobachter*. Instanța românească nu cunoș ea la acea dată toate datele activității sale în slujba Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P., unele din ele fiind făcute cunoscute Tribunalului de la Nürnberg, altele reieșind din cercetările istorice postbelice. Transcriem din stenograma uneia din ședințele Tribunalului Poporului, din 1946, de la București: „*Președintele:* Care au fost legăturile dv. cu nemții și din ce an? *Ac. Lecca:* Legăturile mele cu nemții au fost din anii 1934 și 1935, cînd am fost corespondent economic al ziarului *Völkischer Beobachter* la București. *Președintele:* Ce misiune ați avut de la germani? *Ac. Lecca:* În 1934, 1935 nu am avut nici o altă misiune decît de a scrie articole de ordin economic, lucru care se poate dovedi. *Președintele:* Altă misiune ați mai primit din partea Legației germane? *Ac. Lecca:* În 1934-1935 nici nu eram în legătură cu Legația germană. Nu aveam de-a face decît cu directorul lui *Völkischer Beobachter* de la Berlin. *Președintele:* În ce împrejurări v-a fost încredințată delegația germană pentru problema evreiască din România? *Ac. Lecca:* Eram director de cabinet la Președinție, după ce fusesem subdirector general la Siguranță și eram jignit că am fost scos de la Siguranță fără să cunosc un motiv plauzibil. Dl. M. Antonescu îmi promitea mereu că voi fi numit foarte curînd iarăși director general al Siguranței. Totuși săptămînile treceau și eu nu eram numit... *Ac. I. Antonescu:* Este exact. Eu însă îl cunoșteam pe Lecca din incidentul de la Paris. Eram înștiințat că dl. Lecca deține secrete foarte mari în ce privește chestiuni cu Gestapoul german. L-am primit pe Lecca care mi-a arătat o serie de fapte care dovedeau strînsa legătură între Gestapoul german și mișcarea legionară și lupta lor pentru a pune mîna pe putere. D. Lecca avea raporturi foarte bune cu Killinger".

plicații grave și greu de evaluat. Este indubitabil că — știind prea bine scopul urmărit de Alfred Rosenberg prin proiectata sa vizită în România — regele Carol să nu aibă motive să fie încîntat. Acceptînd în principiu ideea vizitei, Carol II s-a gîndit, poate, nu numai la consecințele unui refuz, ci și la utilitatea stabilirii, în condițiile respective, a unui dialog între București și Berlin, realizat de el și nu prin intermediul ministrului afacerilor străine, dialog care, de altfel, la acea oră era aproape inexistent. Oricum, Carol II (influențat, se pare, de Nicolae Titulescu) nu s-a grăbit să concretizeze această invitație. Numeroasele condiționări pe care le făcea — și avem în vedere pe cele legate de prezența la convorbiri a anumitor oameni politici români și pe acelea privind absența din țară a altor oameni politici, pe de o parte, și cele legate de necesitatea reorganizării guvernului înaintea vizitei demnitarului hitlerist, căruia i se promitea nu o vizită particulară, ci o vizită oficială[1], pe de altă parte — evidențiază lipsa de entuziasm manifestată de Carol II față de această eventualitate. Procedînd cu inteligență și abilitate, regele speculează cu deplin efect orgoliul lui Alfred Rosenberg și obține, odată cu o nouă amînare a vizitei, o relaxare, este adevărat minimă și de scurtă durată, în raporturile germano-române.

În legătură cu amînarea vizitei demnitarului nazist, este de remarcat că regele Carol II a luat în considerare, înainte de toate, eventualele reacții ale cercurilor politice guvernante franceze și engleze, ca și din alte țări prietene sau aliate, față de care nu-și putea permite să acrediteze ideea — fără complicații numeroase — unei relații directe între vizita lui Alfred Rosenberg și demiterea lui Nicolae Titulescu.

Comunicarea lui Radu Lecca privind intenția lui Carol II de a-l alunga imediat pe Nicolae Titulescu și de a urma un nou curs politic ridică și ea cîteva semne de întrebare, invitînd la comentarii. Nu este pentru prima dată cînd Carol II își face cunoscute — unor politicieni români sau unor personaje din străinătate — intenția de a-l înlătura pe ministrul afacerilor străine. La București, aceste intenții erau de notorietate publică. Niciodată, însă, Carol II nu a pus în relație directă problema înlocuirii lui Nicolae Titulescu cu aceea a schimbării cursului politicii externe românești, care, așa cum am mai spus-o, nu era un curs politic personal, ci reprezenta expresia intereselor și opțiunilor în această sferă a marii majorități a cercurilor politice conducătoare românești. Oricum, regele nu a pus niciodată, nici în anii precedenți și nici în cei imediat următori, problema schimbării fundamentale a politicii externe românești, el urmărind mai mult niște rectificări ale acesteia pe linia păstrării unui anumit echilibru în relațiile cu marile capitale europene. În răspunsul transmis la Berlin trebuie descifrate nu numai intenția lui Carol II de a evita ecoul și comentariile determinate de coincidența în timp și în spațiu a unei relații de la cauză la efect, între vizita lui Alfred Rosenberg și demiterea lui Nicolae Titulescu, ci și hotărîrea regelui de a refuza demnitarilor hitleriști profitul propagandistic pe care aceștia l-ar fi solicitat și obținut dintr-un act recunoscut ca îndeplinit la cererea lor. Carol vroia să facă din înlăturarea lui Nicolae Titulescu un act „al său", pe care să-l prezinte apoi, în funcție de interese, ca realizat pe altarul colaborării cu diferite state, inclusiv pe acela al relațiilor româno-germane. Nici după înlăturarea lui Nicolae Titulescu, în condițiile manifestării în continuare în rîndul cercurilor guvernante a unei majorități care se pronunța pentru menținerea acelorași alianțe și opțiuni tradiționale, Carol II nu s-a angajat pe calea sugerată sau cerută de Berlin, reconsiderările realizate nemarcînd o modificare de esență, a orientărilor antirevizioniste ale politicii externe românești consacrată menținerii statu-quo-ului versaillez, apărării și întăririf independenței și suveranității naționale.

Temeri pe deplin justificate

Nicolae Titulescu va fi fost informat, de asemenea, despre alte numeroase misiuni germane pe lîngă Carol II, desfășurate atît în prima, cît și în cea de a doua jumătate a anului 1935 (în acest cadru, merită menționate, înainte de toate, convorbirile cu colonelul E. Tschunke, atașatul militar german la Praga și București, desfășurate în iulie și octombrie 1935; întîlnirea cu dr. Helmut von Gramon din octombrie 1935; numeroasele demersuri făcute de către Ministerul de externe și Ministerul de război ale Germaniei, prin intermediul prințului Friedrich Viktor von Hohenzollern — Sigmaringen), toate urmărind să obțină o modificare a orientărilor de politică externă românească și, în primul rînd, anularea intențiilor de dezvoltare a colaborării între București și Moscova pe linia consolidării securității și apărării păcii în Europa. Toate aceste misiuni, demersuri, mesaje, memorii, dosare etc., etc. adresate lui Carol II de către diferite departamente sau oficine hitleriste, de șefii acestora, au îngrijorat în sine pe Nicolae Titulescu, adîncind, în același timp, neîncrederea sa în persoana și acțiuneă lui Carol II, cunoscut, printre altele, printr-o mare labilitate politică și morală.

În mod contradictoriu, atitudinea lui Carol II nu numai că nu a împiedicat exercitarea de presiuni din partea Berlinului, în diferite probleme interne sau externe ale României, dar a facilitat și stimulat, în cele din urmă,

(Continuare în p. 32)

[1] „Carol roagă însă ca vizita mea să aibă loc *după* reorganizarea guvernului — nota A. Rosenberg; aceasta din motive de politică internă. Nu vrea să se spună că reorganizarea a fost *urmarea* vizitei mele. În schimb, vizita mea nu va fi «particulară», ci oficială. Voi fi rimit la frontiera româno-polonă de către un comisar special al regelui".

ISTORIE LA MAREA CEA MARE

GHEORGHE I. BRĂTIANU

În istoriografia românească interbelică, Gheorghe I. Brătianu (1898-1953) ocupă un loc de frunte. Istoricul — se arată în Enciclopedia istoriografiei românești **— „a contribuit la ridicarea istoriografiei noastre la un nivel superior, modern, comparabil cu al altor şcoli istoriografice europene. Cercetările sale de istorie naţională s-au concentrat asupra unor probleme majore: formarea şi continuitatea poporului român pe teritoriul pe care îl locuieşte, formarea statelor medievale româneşti, organizarea politică a vieţii româneşti în evul mediu"[1].**

Gh. I. Brătianu s-a afirmat ca un deschizător de drumuri şi în domenii ale istoriei universale, studiile sale de istorie economică şi socială a Bizanţului sau istoria comerţului italian în Marea Neagră constituind abordări ştiinţifice complexe, în spiritul adevărului istoric şi strînsă corelaţie cu istoria naţională. Aceste trăsături se dezvăluie pe deplin şi în una din ultimele lucrări ale istoricului, poate cea mai de seamă sub aspectul originalităţii, conţinutului, metodei de investigaţie şi bibliografiei abordate. Scrierea lui Gheorghe Brătianu Marea Neagră. De la origini pînă la cucerirea otomană **ocupă un loc aparte în peisajul istoriografiei româneşti şi constituie, totodată, o operă de notorietate ştiinţifică mondială. Terminată de elaborat cînd savantul atingea 50 ani de viaţă şi un sfert de secol de activitate ştiinţifică, sinteza despre spaţiul pontic constituie o operă de maturitate creatoare, însumînd cunoştinţe vaste şi profunde, un larg orizont istoric, o fructuoasă experienţă profesională. Lucrarea este o încununare a eforturilor de cercetare a istoricului desfăşurate pe parcursul mai multor etape distincte. Cele mai vechi preocupări în acest domeniu datează încă din vremea elaborării tezei de doctorat la Sorbona, al cărei subiect era consacrat comerţului genovez în Marea Neagră. Nu ştim dacă ideea tratării acestei teme i-a aparţinut, dacă a fost a dascălilor săi din capitala Franţei sau dacă aspirantul la titlul de doctor le-a sugerat-o la sfatul lui Nicolae Iorga, interesat şi el de problema raporturilor coloniilor genoveze cu românii în sec. XIII-XIV. Cert este că Brătianu a îmbrăţişat-o cu toată fervoarea, preocupîndu-se de ea pînă spre sfîrşitul vieţii.**

Teza de doctorat — remarcabilă frescă a comerţului genovez în bazinul pontic în sec. XIII — tipărită la Paris, în chiar anul susţinerii ei la Sorbona, 1929, s-a bucurat de o excelentă primire din partea criticii de specialitate din ţară şi străinătate. Între cei ce au elogiat-o în recenzii sau prezentări bibliografice s-au numărat medievişti de înaltă competenţă: M. Bloch, E. Byrne, N. Grămadă, L. Halphen, N. Iorga, K. Kretschmer, R. S.

[1] „Gheorghe I. Brătianu a trecut dincolo de orizontul generaţiei sale — arată Valeriu Râpeanu în *Studiul introductiv* la *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti* (Editura Eminescu, Bucureşti, 1980) — Interpretările propuse de el au deschis drumuri mult mai largi nu numai pe tărîmul cunoaşterii faptelor istorice, ci în egală măsură pe cel al filozofiei istoriei. Savant de o riguroasă metodă de cercetare, pentru care cunoaşterea pînă la ultimele detalii ale faptelor reprezintă o condiţie esenţială a marilor sinteze, el nu s-a mărginit la domeniul comunic rii de fapte, ci le-a situat în ansamblul lor şi în perspectiva rolului avut în determinarea evoluţiei unităţii, le-a explicat în lumina evoluţiei civilizaţiei, a vieţii economice pe care el n-a înţeles-o ca pe o simplă adiţionare de cifre şi date umane, procedînd fără nici o urmă de dogmatism la stabilirea factorilor care au influrit într-o epocă sau alta evoluţia omenirii".

În *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie* din Iaşi, tomurile XXI şi XXII din 1985 şi 1986 au fost prezentate unele scrisori ale lui Gh. Brătianu, privitoare la raporturile dintre unii reprezentanţi ai aşa-numitei „Şcoli noi" de istorie. În aceeaşi publicaţie, tomul XX-1983 a apărut studiul lui Pompiliu Teodor *Gheorghe I. Brătianu — istoricul. Dimensiunile operei:* personalitatea autorului fiind relevată şi de articolul lui Petre Ţurlea din *Magazin istoric*, nr. 5/1983.

Lopez, S. Nyberg, P. Pelliot, S. Reinach, M. Ruffini, W. Silberschmidt, V. Vitale etc. Vreme de aproape patru decenii, lucrarea a contat drept cea mai valoroasă sinteză asupra prezenţei genovezilor în bazinul pontic şi a ambianţei istorice în care s-a produs impactul lor cu popoarele din zonă: greci, bulgari, români, mongoli, caucazieni etc.

Un alt domeniu prioritar al preocupărilor ştiinţifice ale lui Gh. I. Brătianu în conexiune cu istoria spaţiului pontic a fost bizantinologia, în cadrul căreia a abordat cu predilecţie aspecte de ordin economic şi social, reunite în 1938 de autor într-un substanţial volum de studii. Totodată, în sfera intereselor sale a fost cuprinsă şi problema întemeierii organismelor politice româneşti de sine stătătoare, subli-

Mărturii milenare ale străvechii civilizaţii dezvoltate pe coasta vestică a Mării Negre, în Dacia pontică: zeul Pontus (detaliu din sculptura zeiţa Fortuna cu zeul Pontus)...

nînd faptul că reverberaţiile acestui proces s-au răsfrînt şi asupra teritoriilor vest-pontice.

Cursul pe care Gh.I. Brătianu l-a susţinut la Universitatea din Bucureşti, în perioada războiului, intitulat Chestiunea Mării Negre, a reprezentat, de asemenea o etapă importantă în pregătirea monografiei despre Marea Neagră, un demers de anvergură: prezentarea — de-a lungul a doi ani universitari — a istoriei spaţiului pontic din cele mai vechi timpuri pînă în epoca contemporană, procesele istorice fiind definite între altele, prin prisma raporturilor dintre popoare şi civilizaţie. „Noi nu suntem izolaţi pe continent — aprecia el — ...Noi trăim aici la o răspîntie de drumuri şi, din nefericire, şi la o răspîntie de năvăliri şi imperialisme. Noi nu putem fi desfăcuţi din întregul complex geografic care... ne mărgineşte şi hotărăşte în acelaşi timp destinul, între cele două elemente care îl stăpînesc: Muntele şi Marea. Ceea ce aş vrea să vă apară lămurit este că, pentru a înţelege trecutul, trebuie să înţelegem mai întîi întregul complex geografic, istoric, geopolitic din care acesta face parte".

Forma definitivă a lucrării despre istoria antică şi medievală a Mării Negre a fost redactată de autor într-o perioadă cînd posibilităţile de a obţine acces la altă literatură decît la cea cuprinsă în rafturile bibliotecii personale erau mult restrînse. „Operele de erudiţie — îi scria el prietenului şi colaboratorului său Vitalien Laurent, directorul Institutului francez de studii bizantine din capitala României — sînt acum pentru mine greu de dus la bun sfîrşit, din cauza neputinţei de a merge în vreo bibliotecă. De aceea, de nevoie, sînt obligat să urmăresc «lungi planuri şi necuprinse gînduri» care nu cer prea multe referinţe în subsolul paginilor. De această dată m-am gîndit să elaborez în franţuzeşte cursul meu de acum cîţiva ani, care trata chestiunea Mării Negre. De aici, ar putea rezulta două volume: Marea Neagră şi Chestiunea Orientului. Alătur scrisorii mele sumarul primului volum. Aş fi fericit să aflu ce gîndiţi despre el".

Din mărturia autorului, inserată în Cuvîntul înainte al cărţii, redactarea ei fusese încheiată spre sfîrşitul anului 1948. Volumul a primit titlul Marea Neagră. De la origini la cucerirea otomană. „Conjunctura" momentului nu i se părea oportună pentru a continua expunerea evenimentelor pînă în contemporaneitate. „Ar fi o mare satisfacţie pentru mine — se destăinuia istoricul — să ştiu acest manuscris... ajuns să depăşească multiplele bariere ridicate actualmente între Răsărit şi Apus şi să-mi aduc modesta contribuţie la progresul cercetării istorice. Aş dori măcar să amintesc celor preocupaţi de destinul Europei faptul că aceasta trebuie considerată în totalitatea ei şi că spiritul, în ciuda piedicilor, răzbate totuşi unde doreşte".

Intenţia mărturisită a lui Gheorghe Brătianu a fost, aşadar, ca, elaborînd această operă, să realizeze o lucrare de istorie universală referitoare la un spaţiu geografic cu un destin agitat şi cu conexiuni diverse în evoluţia sa multimilenară, întrucît, arăta el, „universalismul domină incontestabil spiritul ştiinţei istorice", manifestîndu-se „tendinţa de a considera istoria omenirii ca un singur corp, un organism unic cu multiple aspecte". Drept promotori ai acestei viziuni se mărginea să-i nominalizeze pe Nicolae Iorga, Arnold Toynbee, Jacques Pirenne, René Grousset şi Franz Altheim, ale căror lucrări dobîndiseră notorietate internaţională.

Abordarea unor secvenţe de istorie universală pornind de la un perimetru marin nu reprezenta desigur o notă inedită în istoriografie. Şi dacă Marea Mediterană a suscitat interesul unor mari istorici, de la W.F. Helmolt, P. Herre, E. Ludwig şi E. Cavaignac, la E. Kornemann şi F. Braudel, bazinul Mării Negre suscitase, de asemenea, interesul unor specialişti. Charles Peyssonnel — consul al Franţei în Crimeea — Filip Brun (Philipp Bruun) şi Alexandru Bachmakoff au realizat, în cursul anilor, lucrări consacrate acestui areal, toate cunoscute şi utilizate într-o anumită măsură de Gh. I. Brătianu.

Prin anvergura și profunzimea analizei, sinteza sa depășește incontestabil toate realizările celor care l-au precedat în preocupări. Monografia sa prezintă fenomenele istorice, în firească lor succesiune cronologică, din epoca preistorică pînă în secolul XV, îmbrăcînd cu conexiunile lor complexe istoria tuturor popoarelor care au venit în contact de-a lungul timpului cu acest perimetru.

Tratarea temelor de istorie românească în contextul universal i se părea o necesitate izvorînd din însăși poziția geografică a teritoriului ocupat de poporul nostru. Concepțiile la care ajunsese în ce privește raportul național-universal sînt limpede exprimate într-o cuvîntare ținută după numai cîteva luni de la terminarea celui de-al doilea război mondial: „Cine s-ar putea îndoi acum de valoarea și însemnătatea studiului istoriei universale, în orice țară din lume, dar mai ales la acest loc de răspîntie care e țara românească?... Fără a părăsi specificul vieții naționale, din care crește, în suflul libertății, geniul deosebit al fiecărui popor, nu e mai puțin adevărat că se întrezărește o mare unitate planetară, ce poate fi într-o zi înfăptuită ca rod greu născut, dar puternic, al atîtor jertfe și atîtor suferinți. A căuta deci în trecutul fiecărui popor factorii de unitate ai vieții universale, firele multiple din care se țese, prin atîtea războaie — în ambele înțelesuri ale cuvîntului! — pînza unitară a dezvoltării omenești, constituie acum nu numai o preocupare a istoricului, ci o lămurire pentru conducătorul politic și o îndrumare pentru omul de stat".

Istoria Mării Negre îi oferea prilejul de a ilustra în chipul cel mai convingător și argumentat aceste concepții. „Mi se pare, de altminteri — scria Gh. I. Brătianu în Cuvîntul înainte al sintezei sale asupra trecutului spațiului pontic — că teatrul oferit de bazinul Mării Negre favorizează, mai mult ca altele, considerații ce depășesc problemele regionale și se raportează la forțele care acționează asupra cîmpului istoriei universale. Este imposibil să-i abordăm studiul fără să trebuiască mai întîi să ne referim la expansiunea comerțului Mediteranei spre Extremul Nord și Extremul Orient, la mișcarea periodică a invaziilor care îi aruncă asupra Europei pe nomazii din stepele Asiei Centrale, la rivalitatea puterilor maritime care își dispută controlul Strîmtorilor, la legea ce pare să regleze marșul cuceritor al imperiilor din sud în spațiul pe care li-l oferă stăpînirea Bosforului, la hotarele Traciei și ale Asiei Mici, sau la tendințele opuse și constante ale unui alt imperiu, cel din nord, de a-și croi o cale prin Strîmtori către Marea Liberă. Dacă de la aceste considerații, oarecum abstracte și generale, se trece la examinarea figurilor istorice mai concrete și mai bine cunoscute, care reprezintă factorul uman în studiul oricărei probleme istorice, unde s-ar putea alcătui o galerie mai completă și mai variată a «oamenilor care au făcut istoria?»".

Accentul nu urma a fi pus, așadar, pe întinderea marină, ci pe arealul terestru înconjurător. La fel a procedat Fernand Braudel în sinteza sa clasică — terminată aproximativ în același timp cu lucrarea lui Gh. Brătianu — despre Marea Mediterană, a cărei „viață" aprecia că „este asociată cu cea a uscatului" și că „istoria ei nu poate să fie separată de lumea uscatului care o învăluie, precum argila nu trebuie desprinsă de mîinile olarului care o modelează". Implicațiile majore pe care Marea Neagră le-a avut asupra spațiului limitrof și îndeosebi asupra regiunilor românești a fost sintetizată astfel de autor: „«Problema pontică», pe care încercăm s-o schițăm este mai complexă. Este vorba într-adevăr de o mare aproape închisă, care nu comunică cu

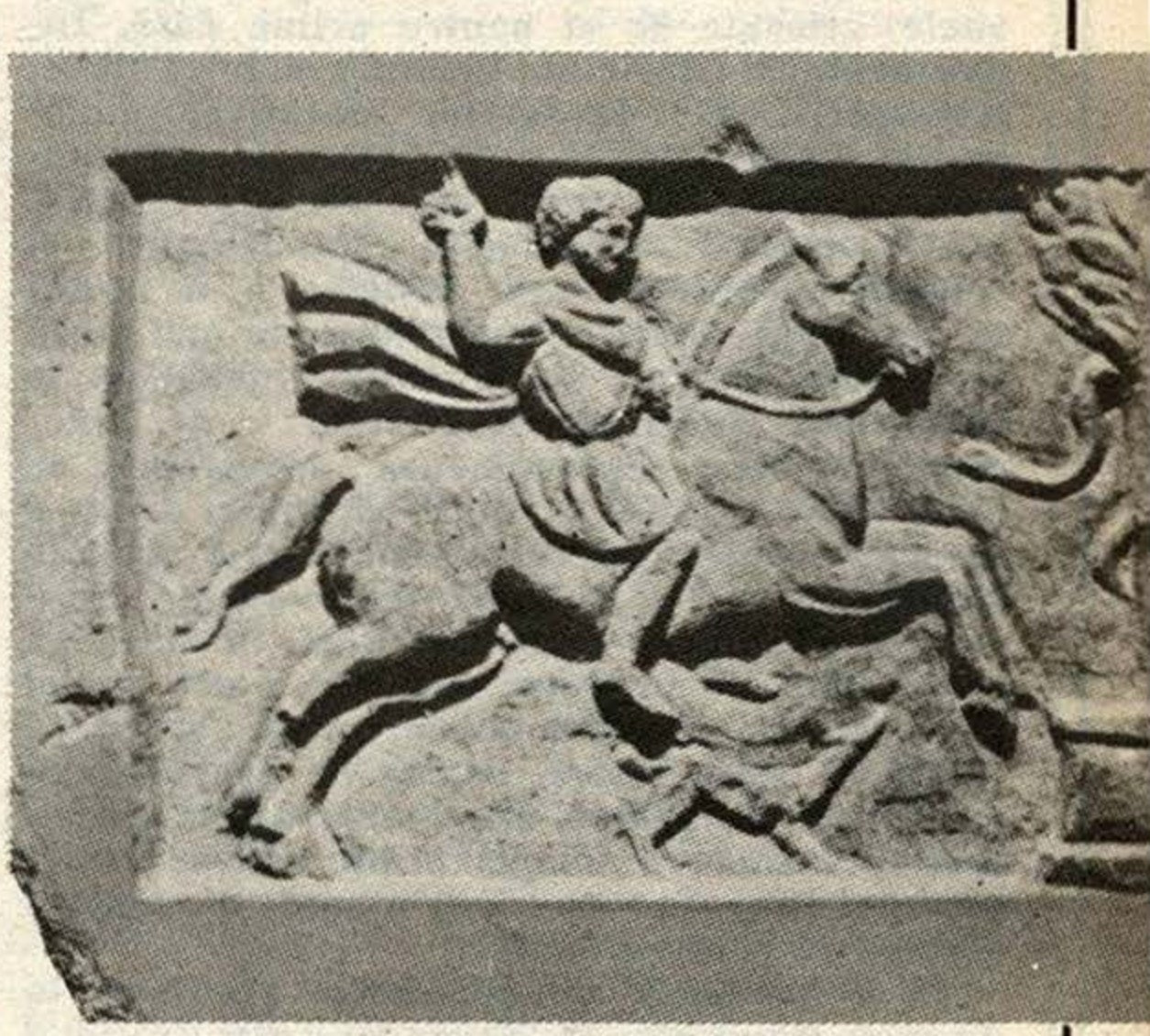

...și imaginea călărețului trac

În p. 27: *detaliu de pe mozaicul portului Tomis (Constanța de azi) și monedă din Callatis (Mangalia) înfățișînd o corabie; istoricul Gheorghe I. Brătianu*

Mediterana decît prin îngusta ieșire a Strîmtorilor; cu toate acestea, datorită marilor fluvii care se varsă în ea din adîncurile stepei sau din masivele Europei Centrale, datorită rețelei multiple a drumurilor continentale ce ajung în porturile ei, ea merită, tot atît de mult ca și alte mări mai deschise curenților din larg, numele de placă turnantă a marelui trafic și a schimburilor internaționale. Acest caracter de zonă de tranziție și de răscruce între Europa și Asia îi imprimă popoarelor și statelor stabilite pe litoralul ei. Îndeosebi acestui factor maritim istoria românească îi datorează faptul că este altceva decît a țărilor rămase departe de marile drumuri comerciale și la adăpost de război și care poate de aceea sînt cu mult mai ferite în epocile de criză, căci nu atrag asupra lor atenția prea susținută a diplomaților și a strategilor. Avem de-a face aici, însă, fără îndoială, cu reversul inevitabil al medaliei: interesul istoric pe care îl trezește

o regiune geografică este un privilegiu ce se plăteşte scump. În tot cazul istoria românească nu poate fi înţeleasă fără să se ţină seama de drumurile şi influenţele care se încrucişează pe teritoriul unde ea a evoluat, astfel încît i-au făcut o adevărată răscruce a civilizaţiilor şi a negoţului, dar şi, din nefericire, a invaziilor şi războaielor. În acest ansamblu de împrejurări, pe care o întreagă şcoală construise ştiinţa nouă şi ambiţioasă a geopoliticii, Marea Neagră se află, prin forţa lucrurilor, pe primul plan al interesului şi al cercetărilor".

În elaborarea monografiei sale, Gheorghe Brătianu nu şi-a bazat concluziile numai pe literatura de specialitate, ci a investigat stăruitor izvoare de factură şi origine diversă, unele relevate de el pentru prima dată. Instrumentarul istoricului însumează, între altele, retrospectii ale izvoarelor narative, diplomatice, beletristice şi cartografice, a fost completat considerabil prin explorări ale rezultatelor cercetării arheologice, numismatice şi epigrafice. Studiile sale juridice l-au ajutat să întrevadă faţetele unor fenomene mai puţin perceptibile numai din unghiul tradiţional al istoricului. Domeniile lingvisticii şi al etnografiei au fost, de asemenea, prospectate cu folos. Marele istoric a intuit că numai printr-o amplă cercetare interdisciplinară este posibilă înţelegerea şi explicarea fenomenelor istorice în evoluţia lor dinamică şi în întreaga complexitate, aproplindu-se din acest punct de vedere de Fernand Braudel, care aprecia că „la fel ca viaţa însăşi, istoria ne apare ca un spectacol schimbător, mişcător, realizat din înlănţuirea unor probleme intim amestecate şi care pot lua, rînd pe rînd, o sută de chipuri diverse şi contradictorii".

În consonanţă cu preceptele şcolii de la Annales (în al cărei spirit gîndeau atît Brătianu cît şi Braudel şi potrivit concepţiilor întrevăzute încă în scrierile sale anterioare, Gh.I. Brătianu a stăruit în descifrarea problemei de natură economică şi socială, fără să absolutizeze însă latura neevenimenţială a proceselor istorice.

Înglobînd organic şi articulat, coerent şi armonios, cu detaşare şi discreţie fenomenele legate de trecutul traco-dacic, daco-roman şi românesc, din cele mai vechi timpuri pînă în evul mediu tîrziu, în larga desfăşurare a istoriei continentale, minuţioasa retrospecţie a trecutului Pontului Euxin — arie de convergenţă a unor mari curente culturale ale Eurasiei — este de natură să proiecteze o nouă lumină asupra zonelor vestpontice. Pe de altă parte, aportul regiunilor româneşti la prefigurarea anumitor fenomene cu largă reverberaţie este, de asemenea, dezvăluit şi explicat în reconstrucţia istorică întreprinsă de Gh. I. Brătianu. Valenţele sintezei sale îi conferă incontestabil atributul de operă de seamă a istoriografiei româneşti şi chiar mondiale şi constituie o chezăşie că îşi va menţine îndelung cota interesului. Căci aşa cum nota marele istoric, într-una din prelegerile sale „numai ce se înalţă cu trudă, prin jertfă, cu nenumărate greutăţi, are un înţeles şi un rost de durată".

Marea Neagră. De la origini pînă la cucerirea otomană a fost publicată la München, în colecţia Acta Historica (volumul IX) în limba franceză, la peste două decenii de la încheierea redactării. Deplina reuşită a volumului a fost consemnată de savanţi din prestigioase centre culturale din vestul Europei şi America, care au salutat tipărirea Mării Negre drept un marcant eveniment editorial. Între medieviştii de autoritate care au ţinut să facă aprecieri măgulitoare, dar şi pertinente observaţii critice la adresa sintezei s-au numărat Hélène Ahrweiler, Michel Balard, F. Halkin, F. Hild, Raymond Janin, Em Janssens, O. Lampsides, A. Lewis şi alţii. Faptul că investigarea trecutului arealului limitrof unui perimetru acvatic reprezintă o problemă generatoare de reflecţii şi confruntări de opinii, a determinat includerea între temele supuse dezbaterilor celui de-al XVI-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice, organizat la Stuttgart în 1985, a unui subiect purtînd titlul semnificativ „Munţi, fluvii, deşerturi, păduri: bariere, linii de convergenţă".

Din versiunea românească a lucrării lui Gh.I. Brătianu — realizată în contextul amplei restituiri a operelor de frunte ale moştenirii istoriografice româneşti ce se desfăşoară în ultimii ani — prezentăm un prim episod din capitolul consacrat denumirii şi evoluţiei istorice a numelui Mării Negre. Titlul şi subtitlurile sub care prezentăm aceste extrase ca şi precizările şi explicaţiile din paranteze drepte aparţin redacţiei. Întreruperile în text — referitoare la caracteristicile geografice, climatice ş.a.— le-am marcat prin trei puncte de suspensie.

Victor SPINEI

De la Akhshaena la Pontus Euxinus

Dintre toate problemele privind Marea Neagră, nu există alta mai caracteristică şi totodată mai puţin cunoscută decît cea a numelui ei, oricît de paradoxală ar părea această afirmaţie. Într-adevăr, nimeni n-a ignorat dubla ei denumire: Pontul Euxin în antichitate şi Marea Neagră în epoca modernă, dar nu de mult s-a observat că ambele au un izvor comun, ba mai mult, că reprezintă la origine un sens analog. Euxin *(euxeinos)* însemna „ospitalier"; dar acesta nu era decît antiteza primului nume, pe care navigatorii greci din timpurile antice îl dăduseră unei mări, necunoscute şi înspăimîntătoare pentru ei. Ea începuse prin a fi tocmai contrariul: *axeinos*, marea ostilă, neospitalieră, cu furtuni neaşteptate şi cu ţărmurile populate de barbari şi de monştri hiperboreeni.

Capriciile unui toponim

Studiul mai aprofundat al limbilor iraniene a dezvăluit existența unui termen care amintește în mod ciudat numele dat de către greci: este *akhshaena*, întunecat, închis, adică tocmai nuanța care se regăsește în numele modern... Navigatorii eleni veniți din Egeea în periplul obișnuit, al căror orizont era fragmentat de numeroase arhipelaguri, traversează Strîmtorile și se găsesc deodată într-un spațiu necunoscut, fără insule și peninsule, unde doar Crimeea și Dobrogea le ofereau adăpost pe promontoriile lor. Ei rețin numele pe care îl aud pronunțat de popoarele iraniene pe care le întîlnesc pe țărmuri, dar îl adaptează după propriul lor limbaj și-i dau sensul care li se pare că i se potrivește cel mai bine; doar apoi, pentru a-și atrage protecția zeilor, numele de rău augur este schimbat în sens opus, așa cum în timpurile moderne Capul Furtunilor va deveni Capul Bunei Speranțe. Romanii n-au făcut altceva decît să accentueze cuvîntul *pontus* care caracterizează marea în general și care a sfîrșit prin a lua în acest caz un sens particular, „pontic" fiind rezervat în zilele noastre Euxinului anticilor...

Dar evoluția unui toponim are capricii ciudate, se pare că în epoca romană, probabil sub influența politicii lui Mithridate și a regatului său din „Pont", care jucase la un moment dat un rol atît de însemnat, calificativul „euxin" ar fi fost aproape abandonat și că s-ar fi spus în mod curent *pontus*, fără nici o altă precizare...

Abia în secolul al XIII-lea al erei noastre reapare sensul primitiv [primar] al numelui Mării Negre, în apelativul dat de popoarele turco-tătare, care au pus stăpînire pe țărmurile ei: *Kara Deniz*. Dar deoarece, după unii orientaliști, *Kara* nu are numai semnificația de „negru, întunecat" — identic cu anticul akhshaena — dar și cea de „mare, puternic, de temut", nu este deloc de mirare că occidentalii, care au pătruns în această mare după cuceririle mongole, au botezat-o *„Mare majus"*, *„Mar Maggiore"* sau *„Mer Maiour"*, — marea „cea mai mare", în loc de Marea Neagră. Și, într-adevăr, aceeași senzație este încercată de navigatorul venit din sud și care descoperă, după ce a traversat Bosforul, orizontul deschis în fața lui, fără ca vreun profil insular să vină să-l întrerupă. După cum s-a observat recent, nu este nici o îndoială că din portulanele navigatorilor genovezi sau venețieni a împrumutat cancelaria primilor domnitori valahi și moldoveni numele de „Marea cea Mare", care figurează în titlurile lor.

Dar încă din această epocă se revine la sensul de culoare care marcase primele impresii ale marinarilor străini la nordul Strîmtorilor. În greacă, *mavri thalassa* figura încă din 1265 în tratatul cu Veneția, începînd cu 1338, *Mare nigrum* apare, de asemenea, în izvoarele occidentale. În timpurile moderne, *Kara Deniz* nu mai este decît Marea Neagră, *Cernoe More* în rusă, *Marea Neagră* în românește...

Originea numelui și a evoluției sale, ale căror diverse faze le-am reamintit, pune problema esențială pentru studiul Mării Negre și a bazinului pontic: cea a raporturilor între nord și sud. Caracterul de zonă de tranziție între lumea mediteraneană, cu contururile precise și imensitatea stepelor euroasiatice este, de asemenea, trăsătura principală asupra căreia stăruie geograful...

Între Munte și Mare

Dacă se încearcă să se definească factorii permanenți ai acestei istorii și să i se determine cadrul, este cu adevărat imposibil să nu se țină seama de cele două elemente fundamentale ale geografiei fizice a acestei regiuni, care atîrnă cu toată greutatea lor în balanța intereselor economiei și ale politicii: Muntele și Marea.

Primele embrioane ale voievodatelor Țării Românești și Moldovei s-au format în inima Carpaților, în ultimele secole ale Evului Mediu, dar ele nu și-au atins deplina dezvoltare decît atunci cînd au reușit să-și întindă stăpînirea pînă la Dunăre și pînă la „Marea cea Mare"... Securitatea traficului din secolul al XIII-lea cerea prezența unei organizații politice și a unei autorități riguroase în măsură să stăvilească acțiunea nomazilor din stepele vecine...

Dar aceasta nu este singura concluzie la care ne putem opri. Se pare că însăși libertatea țării noastre ar fi fost într-o strînsă dependență de accesul ei la mare, cu condiția ca să se poată totuși naviga liber. Încă din 1478, ambasadorul lui Ștefan cel Mare se exprima în acești termeni în fața Senatului din Veneția: „căci sînt sigur că turcul iarăși va veni împotriva mea... pentru cele două locuri ale mele, Chilia și Moncastro, care îi sînt foarte cu supărare... Și Înălțimea Ta te poți gîndi că aceste două locuri sînt Moldova toată și Moldova cu aceste două locuri este un zid pentru țara ungurească și țara leșească. Afară de aceasta eu zic și mai mult, că de se vor păstra aceste cetăți, turcii vor pierde și Caffa și Crimul și va fi ușor lucru..." Aici se află schița unei politici „pontice" pe care o sublinia alianța voievodului moldovean cu casa de Mangup din Crimeea și care lasă să se întrevadă încă din această epocă o strînsă interdependență între soarta principatelor române și cea a litoralului Mării Negre...

Înseși vicisitudinile istoriei românești aduc o dovadă convingătoare în sprijinul acestei teze. Progresiile supunerii față de dominația otomană sînt marcate în 1484 de căderea Chiliei și Cetății Albe, care închid accesul la Marea Neagră, în 1526 de cucerirea Ungariei, care suprimă apărarea naturală constituită de podișul transilvănean; în 1538, prin anexarea Bugeacului și prezența garnizoanelor turcești pe cursul inferior al Nistrului pînă la Tighina sau Bender...

Întoarcerea la libertate urmează aceleași etape: tratatul de la Adrianopol, din 1829, ridică ipoteca grea pe care o reprezenta pentru economia moldo-valahă aprovizionarea forțată a Constantinopolului, cu prețul monopolului impus de agenții fiscului otoman. Congresul de la Paris, acordînd

Principatelor Unite deplina stăpînire a gurilor Dunării, subliniază interesul european pentru acestea. În 1878, Congresul de la Berlin recunoştea României independente stăpînirea celei mai mari părţi a Dobrogei, care îi asigura o cale maritimă şi menţinea la gurile Dunării regimul Comisiei Internaţionale.

Cînd, în mai 1918, Puterile Centrale, profitînd de victoria momentană la Est, au dictat României condiţiile lor prin tratatul de la Bucureşti, ele puneau stăpînire pe aceleaşi poziţii care asiguraseră avîntul acestei ţări spre libertate: creasta Carpaţilor şi, prin Dobrogea, accesul la mare. Cîteva luni mai tîrziu, victoria forţelor Antantei deschidea României o întindere mai mare a litoralului Mării Negre şi îi garanta, odată cu podişul transilvănean, realizarea unităţii naţionale. Împrejurările mai recente sînt prezente încă în memoria tuturor. Ele confirmă o dată mai mult importanţa fundamentală a problemelor Mării Negre şi a Dunării pentru dezvoltarea unui stat român independent, în deplină stăpînire a resurselor sale economice şi în măsură să-şi valorifice liber aspiraţiile legitime într-un spaţiu naţional. ■

În româneşte de
Mihaela SPINEI

TREPTELE DIZGRAŢIEI

(Urmare din p. 26)

un şir întreg de intervenţii din partea a diferite oficine şi demnitari hitlerişti. Această stare de lucruri îşi găseşte explicaţia în însăşi cererea de „asistenţă" adresată N.S.D.A.P. de către Carol II, care încerca iluzia că astfel va putea controla şi orienta în mod direct preocupările şi activităţile hitleriste în România. Speranţele lui s-au destrămat rapid, dar atitudinea sa a oferit Berlinului o nesperată posibilitate de acţiune, atunci cînd o serie de încercări se soldaseră cu un eşec categoric. Într-un raport al Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P., pe luna octombrie 1935, Alfred Rosenberg scria: „Cu românii s-au dus tratative foarte îndelungate, pentru că, fără îndoială, aici sînt mijloacele necesare, însă nu în sensul de a te amesteca neinvitat în treburile româneşti, ci la propunerea directă a regelui român, care trimisese un prieten la Berlin pentru a lua legătura cu partidul". Rosenberg nu se sfieşte să amintească lupta acerbă ce se dă între Titulescu, reprezentant al orientării spre alianţa cu Franţa şi Anglia şi cercurile de extremă dreaptă. El invocă dorinţa regelui de a se debarasa de Titulescu.

Cu aceeaşi ocazie, tocmai ca urmare a acestei atitudini de disponibilitate din partea lui Carol II, Alfred Rosenberg exprima speranţa că regele român îl va primi pentru a discuta împreună problemele orientării politicii externe a României şi relaţiile germano-române. Conţinutul afirmaţiilor lui Alfred Rosenberg pune în lumină faptul că Berlinul concepea înlăturarea lui Titulescu ca o parte integrantă a acţiunii sale menită să ducă la reorientarea cursului politicii externe a României. Carol II a avut naivitatea să vadă în eliminarea lui Nicolae Titulescu doar îndepărtarea unei bariere în calea instaurării unui regim personal, ignorînd scopurile şi efectele acţiunii hitleriste desfăşurate în această privinţă. Menţiunile din raportul Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P. permit, de asemenea, prin coroborare cu informaţiile şi afirmaţiile cuprinse în documente emanînd de la alte oficine hitleriste, să se aprecieze că, în ciuda deosebirilor de păreri care au putut exista la un moment dat în privinţa unor obiective particulare sau a mijloacelor de folosit, între toate aceste organisme au existat o strînsă legătură şi o coordonare sub raportul scopului major pe care îl urmăreau în România. ■

(Va urma)

PLANŞELE NOASTRE

①②③④ Instituţii de cultură, mari muzee şi biblioteci din numeroase ţări ale lumii adăpostesc în fondurile lor valori inestimabile ale geniului creator al poporului nostru, mesaje peste vreme ale contribuţiei româneşti la spiritualitatea universală. Iată cîteva din aceste capodopere aflate în marile colecţii ale lumii: a) vase din tezaurul de la Sînnicolaul Mare; b) podoabă de ceremonie de la Romula-Reşca — ambele la Kunsthistorisches Museum, din Viena; c) vas din tezaurul de la Conţeşti — la Muzeul Ermitaj, din Leningrad; d) Mihai Viteazul într-un tablou de Franz Franken — la Muzeul Calvet din Avignon; e) portretul votiv al soţiei lui Alexandru Lăpuşneanu, doamna Ruxandra — la Muntele Athos; f), g), h) steme ale Moldovei, Ţării Româneşti şi Transilvaniei — în Arhivele regale din Stockholm (cele ale Moldovei şi Transilvaniei) şi pe o tipăritură a lui Macarie de la Biblioteca Naţională din Sofia (stema Ţării Româneşti); i) miniatură de pe un manuscris din Ţara Românească — în Biblioteca Patriarhiei din Ierusalim; j) portretul domnitorului Constantin Brîncoveanu — la Muntele Sinai; k) portretul voievodului Neagoe Basarab — la Muntele Athos şi l) piesă de cult din vremea aceluiaşi domnitor — la Muzeul Topkapî Sarayi din Istanbul. (Fotografii: arhitect C. Simionescu şi Ion Miclea)

Macheta artistică a planşelor: arhitect Alexandra Ţuţui

a

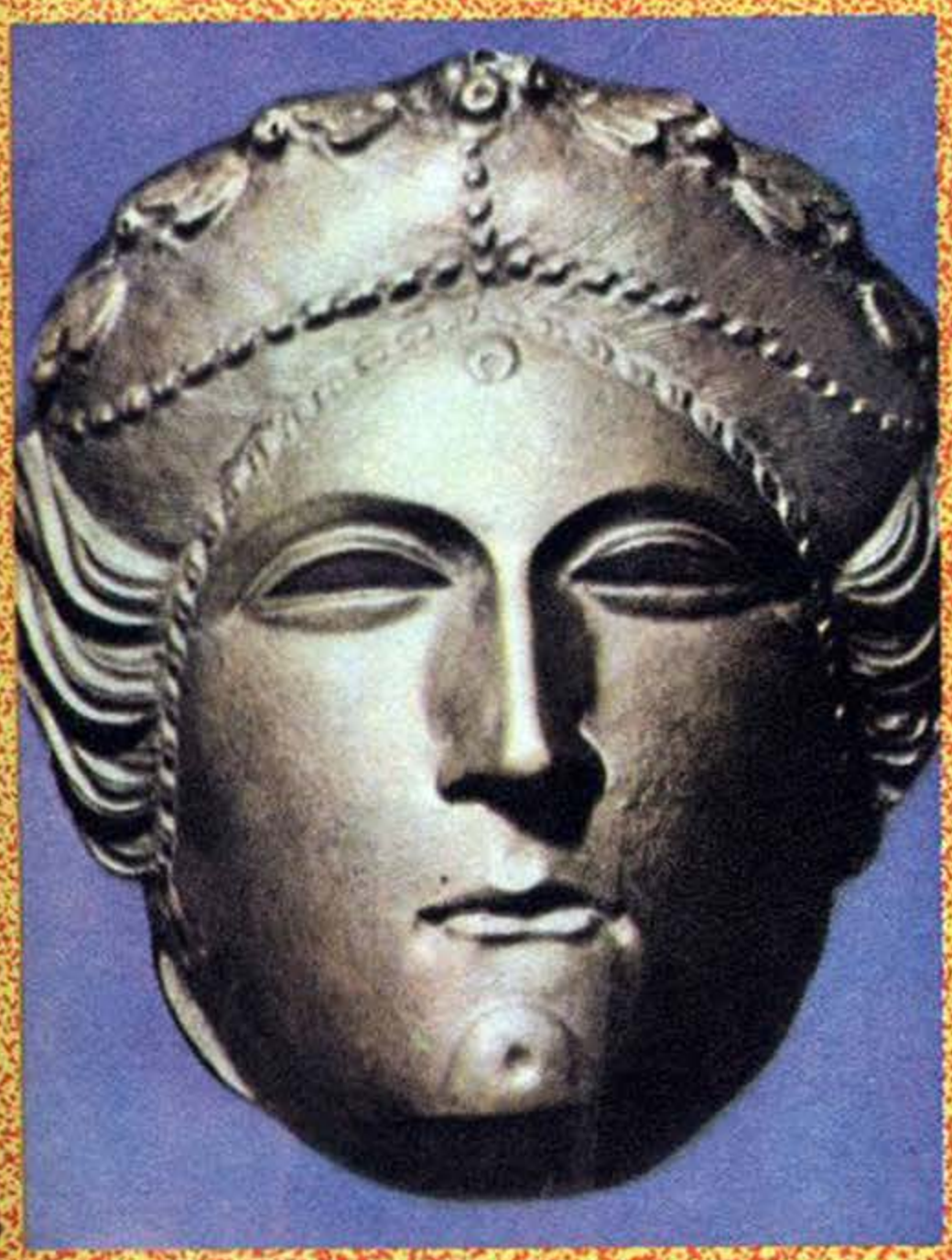

b

c

f

g

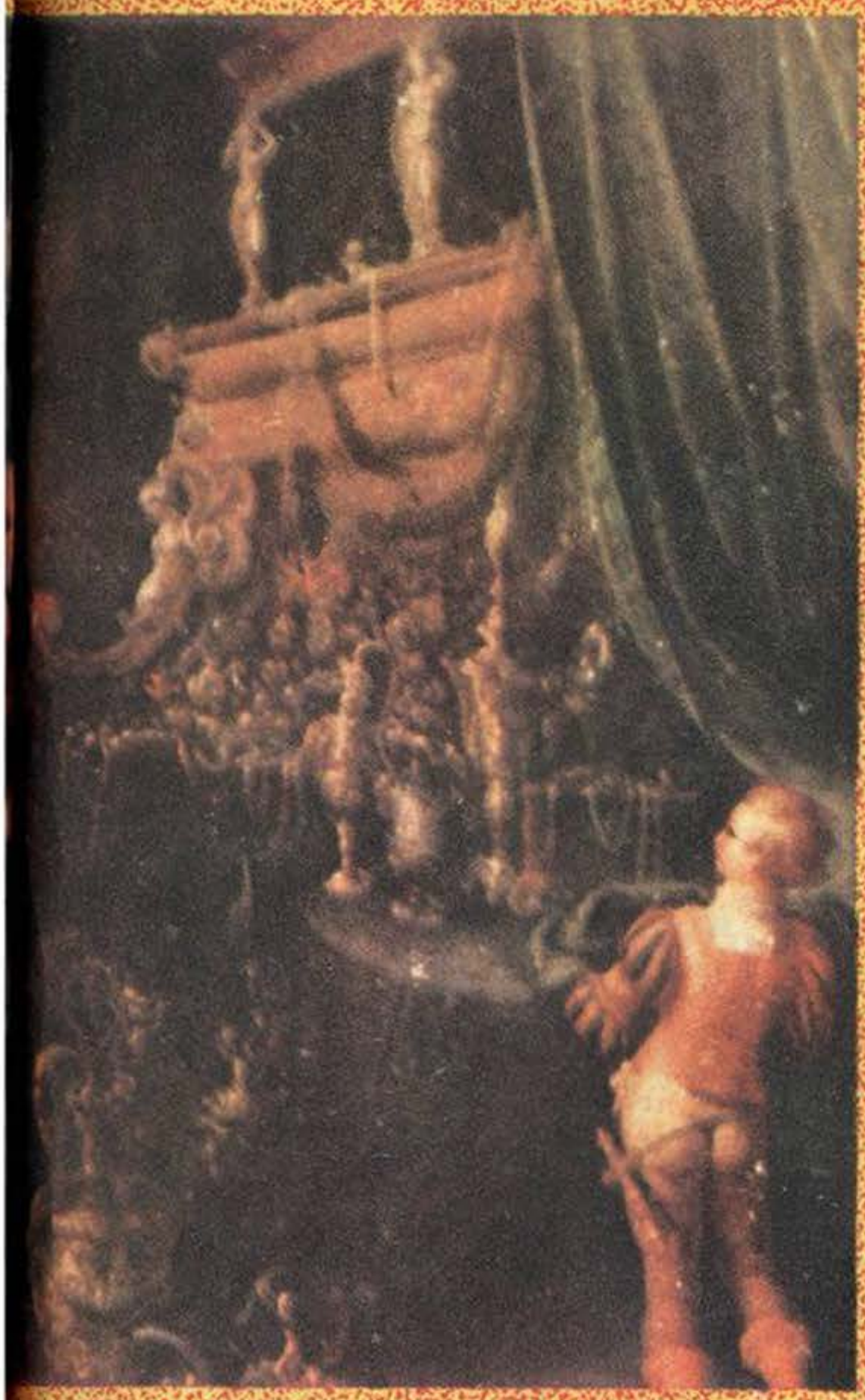

e

h

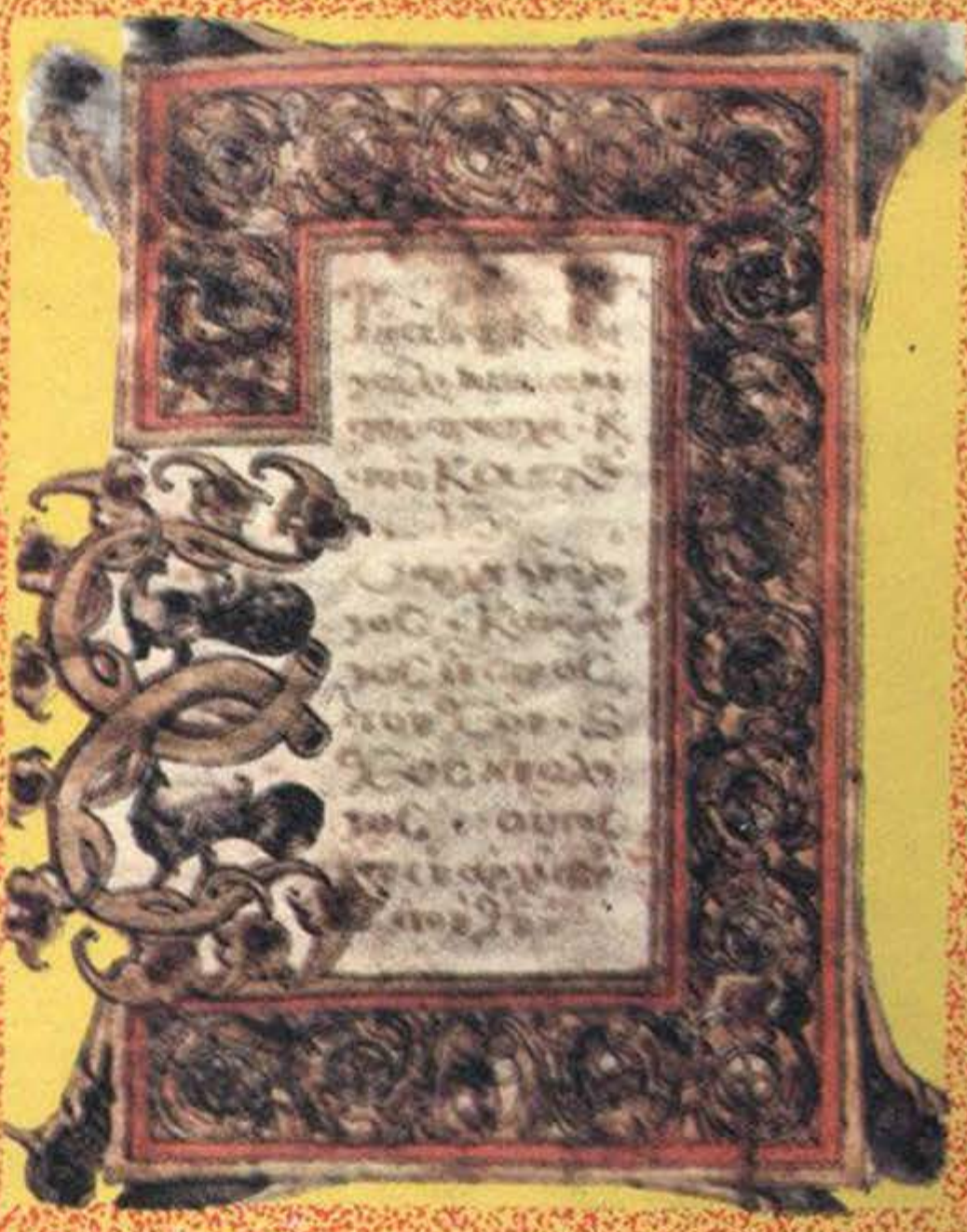

i

j

k

1939-1945. CORESPONDENŢĂ SECRETĂ

CASA ALBĂ –

DOWNING STREET 10

CORNELIU BOGDAN

În după-amiaza zilei de joi 12 aprilie 1945, puţin după ora 13, preşedintele Statelor Unite ale Americii, Franklin Delano Roosevelt, care se găsea la odihnă în staţiunea balneară Warm Springs din statul Georgia, a încetat din viaţă, ca urmare a unei hemoragii cerebrale masive. „Cînd am primit această ştire — îşi aminteşte Winston Churchill — în primele ore ale dimineţii de vineri 13 aprilie, parcă m-ar fi lovit cineva. Relaţiile mele cu această strălucită personalitate jucaseră un rol foarte important în anii lungi şi grei în care colaborasem. Acum toate acestea se sfîrşiseră. Eram copleşit de sentimentul unei pierderi profunde şi ireparabile".

Cu mai puţin de o lună în urmă, la 17 martie, îngrijorat de starea sănătăţii lui Roosevelt, primul ministru britanic îi telegrafia un mesaj de încurajare: „Sper ca numeroasele telegrame pe care trebuie să vi le trimit cu privire la problemele noastre, atît de multe şi de încîlcite, să nu vă plictisească. Prietenia noastră este stînca pe care mă reazem cînd trudesc la construcţia viitorului omenirii, atît timp cît voi mai fi unul dintre constructorii lui. Mă gîndesc mereu la zilele extraordinare cînd aţi elaborat legea de împrumut şi închiriere[1], cînd ne-am întîlnit la Argentia[2], cînd aţi luat hotărîrea, pe care am sprijinit-o din toată inima, de a lansa invazia în Africa şi cînd m-aţi consolat pentru pierderea Tobrukului, furnizînd 300 tancuri Sherman, care aveau să devină ulterior faimoase în bătălia de la El-Alamein[3]. Îmi amintesc rolul pe care relaţiile noastre personale l-au jucat în progresul cauzei mondiale, care se apropie acum de primul ei ţel militar".

[1] Lege iniţiată de preşedintele S.U.A. şi adoptată de Congres la 11 martie 1941. Ea autoriza pe preşedinte să aprobe închirierea sau punerea la dispoziţie, cu titlu de împrumut, a oricăror cantităţi de armament oricărei ţări a cărei apărare avea, la aprecierea preşedintelui, însemnătate vitală pentru securitatea S.U.A.

[2] Prima întîlnire Churchill-Roosevelt din timpul războiului, care a avut loc în august 1941 (*Magazin istoric*, nr. 7/1986).

[3] Este vorba despre încercuirea engleză care a dus la capitularea, în iunie 1942, a garnizoanei britanice de la Tobruk, în Libia, şi despre El-Alamein, în Egipt, unde ofensiva germană a fost oprită, punct de la care feldmareşalul Sir Bernard Montgomery şi-a lansat contraofensiva victorioasă din octombrie acelaşi an.

Între moarte şi voturi

Prin dispariţia lui Roosevelt, stînca pe care Churchill spunea că se sprijină pentru a clădi edificiul păcii mondiale suferise o fisură gravă. De altfel, peste cîteva luni, alegerile parlamentare aveau să-l înlăture şi pe el din postul de comandă care-l lega de efortul de organizare a lumii postbelice. „Amiciţia care în mod cert a contribuit atît de mult la făurirea păcii a fost destrămată de o combinaţie între moarte şi voturi, într-o perioadă cînd războiul din Pacific era încă în toi şi înainte ca vreuna dintre cele două puteri să fi utilizat bomba atomică", observă Martin Gilbert, biograful oficial britanic al lui Winston Churchill.

Este desigur inutil să facem speculaţii ce s-ar fi întîmplat dacă relaţia personală şi cooperarea dintre Roosevelt şi Churchill ar fi continuat, cel

puțin cîțiva ani, și în perioada postbelică. Raporturile Churchill-Roosevelt au fost și rămîn, după aproape cinci decenii de la încheierea războiului, un subiect de deosebit interes atît pentru istoricii și politologii care studiază istoria universală, în speță, cea de-a doua conflagrație mondială, cît și pentru oamenii politici și publicul larg, care caută să tragă învățăminte de pe urma războiului. Și aceasta, după părerea mea, din două rațiuni principale. În primul rînd, este incontestabil că între cei doi conducători s-a stabilit o relație personală aparte, care a jucat un rol important în coordonarea acțiunilor celor două puteri, în desfășurarea războiului, punîndu-și pecetea și asupra echilibrului internațional statornicit în Europa și în lume, după înfrîngerea fascismului european și a militarismului japonez. În al doilea rînd, relația Churchill-Roosevelt — care trebuie, desigur, completată cu cea a fiecăruia dintre ei și a lor laolaltă, ca lideri ai lumii anglo-saxone, cu I. V. Stalin — a determinat pînă la urmă un sistem triunghiular de relații la nivelul cel mai înalt.

Atenția acordată de opinia publică, de oamenii politici, ca și de specialiști, relațiilor dintre Churchill și Roosevelt sporește și ca urmare a faptului că cercetarea istorică este înlesnită de volumul mare de documente ce le este consacrat. Este vorba în primul rînd de corespondența dintre cei doi lideri, fără îndoială, cel mai substanțial schimb de mesaje care a existat vreodată între doi conducători de stat sau de guverne (788 din partea lui Roosevelt către Churchill și 1 161 din partea lui Churchill către Roosevelt). Existența acestei vaste corespondențe a fost dezvăluită pentru prima dată de Winston Churchill care, în memoriile sale, apărute între 1948 și 1954, adat publicității numeroase fragmente din semnările către Roosevelt. Țelul urmărit de primul ministru britanic prin publicarea memoriilor sale, acela de a pune relațiile dintre țara sa și S.U.A. în cea mai bună lumină posibilă, l-a făcut însă pe autor să omită o serie de aspecte delicate sau controversate ale raporturilor anglo-americane din timpul războiului[1].

---

[1] Ulterior, volumele oficiale de documente privind politica externă a S.U.A. *(Foreign Policy of The United States)* au inserat și unele mesale dintre Churchill și Roosevelt, iar lucrarea oficială privind politica externă britanică în timpul celui de-al doilea război mondial (Sir Llewellyn Woodward, *British Foreign Policy in the Second World War*, în 5 volume, apărute în anii 1970-1976) redă pe larg, într-o formă parafrazată, dar apropiată de textul original, multe dintre aceste documente. Întreaga arhivă cuprinzînd corespondența dintre cei doi lideri a fost pusă la dispoziția cercetătorilor în 1972, iar în 1975 a apărut la New York volumul *Roosevelt and Churchill, Their Secret Wartime Correspondence*, care cuprinde 548 documente (vezi Eugen Preda, *Corespondența secretă Roosevelt-Churchill*, *Lumea* nr. 33-40, din august-septembrie 1977). Iată însă că de curînd, din 1984, avem la dispoziție, datorită profesorului american Warren F. Kimball, de la Universitatea Rutgers, statul New Jersey, corespondența completă dintre președintele S.U.A. și primul ministru al Marii Britanii *(Churchill and Roosevelt, The Complete Correspondence*, vol. I, *Alliance Emerging*, 674 pp., vol. II, *Alliance Forged*, 773 pp., vol. III, *Alliance Declining*, 742 pp., Princeton University Press). Volumele menționate conțin toate comunicările (scrisori, telegrame, note, note ale convorbirilor telefonice, inclusiv mesaje cu caracter personal între Franklin Roosevelt și Winston Churchill, în perioada 1939-1945. Aproximativ 30 la sută din aceste documente văd lumina tiparului pentru prima oară.

Documentele sînt publicate, în cea mai mare parte a cazurilor, după versiunea originală din arhivă, fără scurtări, cu adnotările personale ale semnatarilor și cu toate anexele aferente. Sînt, de asemenea, incluse o serie de variante ale mesajelor respective, care aruncă o lumină relevantă asupra procesului lor de elaborare. Se găsesc chiar mesaje redactate dar care, din diferite motive, nu au mai fost trimise. Ori de cîte ori a fost posibil au fost indicați și consilierii care au redactat materialul.

Examinarea trimiterilor care se fac de la un mesaj la altul ca și examinarea lucrărilor memorialistice publicate pînă în prezent au îngăduit profesorului Kimball să considere că a reușit să alcătuiască o primă culegere completă a corespondenței dintre Roosevelt și Churchill.

Desigur cei doi conducători au avut numeroase contacte directe, despre care nu s-au păstrat procese-verbale sau minute (în timpul războiului ei au petrecut, în total, 120 zile împreună și și-au transmis, prin diverși emisari personali, nenumărate mesaje verbale, neconsemnate în documente oficiale). Dar astăzi există suficiente date cu privire la aceste întîlniri și contacte, pentru a putea trage concluzia că schimbul de mesaje scrise acoperă întreaga tematică a preocupărilor celor doi conducători și oferă o imagine de ansamblu, cuprinzătoare și corectă, asupra gîndirii și acțiunii lor politice.

Lectura întregii corespondențe la care ne referim este de natură să întărească și ea concluzia că numai acțiunea unită a puterilor coaliției antihitleriste, a tuturor popoarelor subjugate și amenințate a fost în măsură să asigure înfrîngerea fascismului. „Prin amploarea și caracterul său, arăta președintele Nicolae Ceaușescu, lupta desfășurată în cel de-al doilea război mondial împotriva fascismului a reprezentat cea mai puternică unire a popoarelor, a forțelor progresiste, democratice, din cîte a cunoscut omenirea. Tocmai această uriașă coaliție mondială în lupta pentru libertatea și independența popoarelor, pentru apărarea dreptului lor de a fi stăpîne în propria țară a avut rolul hotărîtor în desfășurarea evenimentelor istorice, a întregului curs al războiului, a asigurat victoria asupra celui mai periculos dușman al civilizației umane, deschizînd calea marilor transformări revoluționare care au avut loc după aceea". Popoarele nu trebuie să uite niciodată, sublinia în același timp președintele României, că războiul a putut izbucni în primul rînd datorită lipsei de unitate și de fermitate a popoarelor față de politica forțelor fasciste, revizioniste și revanșarde.

Dacă sîntem împreună...

Meritul principal al lui Roosevelt și Churchill — evidențiat cu putere în corespondența lor — este acela că, după izbucnirea războiului, ei au înțeles însemnătatea capitală a alianței antihitleriste și că au știut să subordoneze alte interese de mare putere, precum și divergențele din cadrul coaliției antihitleriste, obiectivului fundamental al înfrîngerii puterilor care, formînd Axa Berlin-Roma-Tokio, urmăreau dominația mondială. Și aceasta se referă nu numai la raporturile dintre Marea Britanie și S.U.A., dar și la relațiile acestora cu U.R.S.S. care, așa cum amintesc, de altfel, și cei doi conducători anglo-saxoni, a purtat greul războiu-

lui și a jucat un rol decisiv în victoria finală. Roosevelt și Churchill au înțeles foarte bine, după cum observa și istoricul american Stephen Ambrose, că „nici Marea Britanie și America împreună, nici altă combinație de doi n-ar fi fost suficient de puternică pentru a înfrînge Germania. Acest lucru l-au putut face numai cele trei mari state împreună".

Prima întîlnire dintre Churchill și Roosevelt a avut loc în vara anului 1918, cînd tînărul Franklin Roosevelt, pe atunci asistent al secretarului pentru marină al S.U.A., a vizitat Londra și a rostit o scurtă alocuțiune, în cadrul unui dineu la Gray's Inn, una dintre asociațiile juridice cele mai vechi și mai respectate din capitala britanică. Churchill, care a participat și el la dineu, i-a făcut — după cît se pare — o impresie nu prea bună lui Roosevelt. La rîndul său, Churchill nu și-a mai amintit decît cu greu de această întîlnire[1].

Mai tîrziu, după alegerea lui Roosevelt la Casa Albă, în 1933, Churchill a devenit un susținător al politicii economice a noului președinte al S.U.A. declarîndu-se, cum arăta într-un articol publicat și larg răspîndit în S.U.A., în același an, „un admirator înflăcărat al orientării pe care președintele Roosevelt a dat-o politicii economice și financiare a S.U.A.". Tot în 1933, Churchill a lăudat „acțiunea înțeleaptă" a președintelui S.U.A., care căuta o soluție controversatei probleme a datoriilor contractate de Marea Britanie în S.U.A., în timpul primului război mondial. În 1934, în prima sa cuvîntare radiodifuzată în S.U.A., Churchill arăta: „Nu spun că președintele Roosevelt are

În 1918, cînd s-au cunoscut, Roosevelt (sus), asistent al subsecretarului Departamentului flotei și Churchill, ministru al armamentului își făceau ucenicia în problemele strategiei și politicii războiului

dreptate în toate încercările sale, dar spiritul cu care abordează dificultățile este de admirat". Churchill i-a trimis lui Roosevelt lucrarea sa biografică despre strămoșul său, primul duce de Marlborough[2], în care el sublinia necesitatea unor alianțe ferme pentru înfrîngerea oricărei puteri europene agresive și cu pretenții la un rol predominant pe continent. Pe carte era înscrisă dedicația „*Cu cele mai bune urări pentru succesul celei mai mari cruciade a timpurilor moderne*".

Luînd cunoștință de aprecierile pozitive pe care Churchill le-a exprimat la adresa programului său economic, președintele american i-a trimis vorbă printr-un intermediar că este „*deosebit de încîntat*" să afle că Churchill este „*atît de ferm favorabil unei cooperări mai strînse anglo-americane în domeniul financiar*". Pe biroul său, Roosevelt, avea, în 1937, un dar din partea lui

---

[1] Potrivit unor relatări ale ambasadorului american la Londra în ajunul și în primii ani ai războiului, Joseph Kennedy (tatăl viitorului președinte John F. Kennedy), Roosevelt s-ar fi plîns că în timpul dineului Churchill „a încercat să facă pe grozavul". Cînd, în 1941, la prima lor întrevedere, Roosevelt i-a amintit de momentul din 1918, Churchill a răspuns că nu îl reține. Dîndu-și, ulterior, seama că pe Roosevelt l-a afectat această „lipsă de memorie", primul ministru a depus eforturi speciale pentru a-și repara gafa, mergînd pînă acolo încît să scrie în memoriile sale că, de fapt, și-a amintit foarte bine de întîlnire și că i-ar fi evocat lui Roosevelt „prezența sa măreață, în deplinătatea tinereții și puterii sale". Cînd Gray's Inn a fost distrus de bombele germane, trezorierul asociației Gray's Inn a trimis lui Roosevelt, probabil la îndemnul lui Churchill, următorul mesaj, la 26 iulie 1943: „*Trezorierul și membrii prezidiului lui Gray's Inn, printre care și domnul Winston Churchill, își amintesc cu vie plăcere de participarea dv. la dineul nostru din vara lui 1918 și de cuvîntarea dv. cu acest prilej. Din sala lor în ruine vă transmit cele mai respectuoase salutări*". Roosevelt a răspuns cu o notă de mulțumire transmisă abia la 15 august și numai după ce Churchill l-a rugat, în cadrul unuia dintre mesajele sale, să răspundă. Întîrzierea se datorește, după părerea consilierilor lui Roosevelt, iritării acestuia, ca urmare a faptului că primul ministru era cel care uitase de dineul de la Gray's Inn și nu el, Roosevelt.

[2] John Churchill, duce de Marlborough (1650-1722), general englez, care a devenit în 1702 căpitan general (comandant al trupelor britanice) și s-a distins în războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701-1714) dintre Franța, pe de o parte, Austria, Anglia și Provinciile Unite (Olanda), pe de alta.

Churchill, un desen al acestuia care reprezenta, potrivit expresiei omului de stat britanic, *„valuta viitorului"*, o combinație între dolar și lira sterlină. Într-un alt gest de prietenie, Churchill l-a primit și găzduit pe fiul lui Roosevelt, James, în casa sa de țară din Chartwell (ținutul Kent). După cină, Churchill i-a rugat pe participanți să-și formuleze cele mai arzătoare dorințe. Cînd i-a venit rîndul, gazda a spus, fără nici o ezitare: „Vreau să fiu prim-ministru și să fiu în legătură strînsă, zilnică, telefonică, cu președintele Statelor Unite. Nu există nici un lucru pe care să nu-l putem face dacă sîntem împreună"[1]. Dorința lui Churchill s-a împlinit atunci cînd a apărut primejdia mortală pe care Hitler, prin ofensiva sa militară în vestul Europei, a creat-o pentru supraviețuirea Marii Britanii ca stat independent și ca mare putere. Numai sub imperiul acestei primejdii, care a arătat cît de nefastă a fost orientarea conciliatorilor britanici din anii 1933-1939, Winston Churchill a fost inclus în guvern ca membru al Cabinetului de război, la 3 septembrie 1939, și apoi a devenit prim-ministru, la 10 mai 1940. Tot agresiunea hitleristă a determinat ca Roosevelt să fie reales, la 5 noiembrie 1940, pe baza unui amendament unic la Constituția americană, pentru a treia oară consecutiv, ca președinte al S.U.A.

Fără îndoială că între cei doi lideri s-au statornicit relații de prietenie personală, că i-a legat o reală afecțiune reciprocă. Toate acestea au jucat un rol deloc neglijabil. Dar nici unul dintre ei nu a putut și nici nu a vrut să depășească limitele și normele impuse de sistemele naționale înlăuntrul cărora operau și de sistemul internațional cărora le erau devotați. În cele din urmă, relațiile personale Roosevelt-Churchill au reflectat necesarmente realitățile raportului de forțe dintre S.U.A. și Marea Britanie, ca și ale raporturilor de forță pe plan mondial. Corespondența Churchill-Roosevelt ne ajută astfel să înțelegem mai bine natura și dinamica echilibrului internațional postbelic, rațiunile pentru care, în ciuda progreselor incontestabile înregistrate de procesul de eliberare socială și națională, ca urmare a înfrîngerii fascismului, sistemul relațiilor internaționale continuă să fie dominat de politica puterii.

De-a lungul celor 20 ani care au trecut de la apariția sa, revista *Magazin istoric* a publicat numeroase pagini consacrate relațiilor Churchill-Roosevelt, pagini din memoriile lui Churchill, Eden, Eisenhower, Bradley, Montgomery, din amintirile fiului lui Roosevelt despre tatăl său, stenogramele unor importante reuniuni internaționale din anii războiului la care au participat Roosevelt, Churchill, Stalin (*Magazin istoric*, nr. 6-8, 10, 11/1968; 1-6/1967), precum și ale conferinței miniștrilor afacerilor externe din țările coaliției antihitleriste (*Magazin istoric*, nr. 2-8/1985). Vom înfățișa cititorului, pe baza corespondenței integral publicate în 1984, o suită de momente din relația Roosevelt-Churchill dintre anii 1939-1945, care dezvăluie aspecte mai puțin cunoscute (și nu neapărat toate etapele marii conflagrații) ale istoriei celui de-al doilea război mondial.

Inițiativa corespondenței i-a aparținut lui Roosevelt, care, la 11 septembrie 1939 — opt zile după ce Churchill a devenit Prim lord al Amiralității —, i-a propus acestuia un schimb direct de informații în probleme de interes comun. Președintele american era în mod special interesat de politica navală a Marii Britanii și de perspectivele flotei britanice, în general. Este, de asemenea, de presupus că el avea în vedere probabilitatea, mult discutată în Marea Britanie, ca Winston Churchill să devină prim-ministru.

Cu aprobarea primului său ministru, Neville Chamberlain, Churchill a acceptat legătura directă cu șeful executivului american, dar prima comunicare efectivă din partea sa a venit relativ tîrziu, sub forma unei convorbiri telefonice[2].

Primul ministru forțează nota

Odată cu preluarea funcției de prim-ministru, Churchill a devenit principalul motor al corespondenței, scopul său primordial fiind, pe de o parte, să-l convingă pe Roosevelt că Marea Britanie poate rezista asaltului hitlerist, în ciuda pronosticurilor pesimiste ale ambasadorului Joseph Kennedy, ale cărui înclinații împăciuitoriste și progermane erau în general cunoscute[3], pe de alta, să obțină un sprijin cît mai mare din partea S.U.A., mergînd pînă la intrarea lor în război.

---

[1] Au existat, în general, puține convorbiri telefonice între Roosevelt și Churchill, iar note despre ele s-au alcătuit și mai puține. Rezerva față de acest mijloc de comunicare s-a datorat, la început, greutăților tehnice în asigurarea secretului convorbirii. Dar rezerva s-a păstrat și după ce aceste greutăți au fost depășite, se pare, ca urmare a unor motive mai puțin obișnuite. Kimball relatează că, în timpul uneia dintre aceste convorbiri, cînd secretul lor era deja asigurat, Churchill l-a auzit pe Roosevelt chicotind la încheierea convorbirii. Interesîndu-se discret de cauzele amuzamentului președintelui, primul ministru ar fi aflat că interlocutorul său ar fi spus, după convorbire, unor colaboratori: „Winston vorbește ca rățoiul Donald". Drept urmare, Churchill a ordonat: „să nu mai aud de această unealtă blestemată".

[2] Ataşatul naval american la Berlin a raportat la Washington o convorbire a amiralului german Erich Raeder, în care acesta anunța că vasul comercial american „Iroquois" va fi scufundat de britanici, cu intenția de a arunca vina pe germani și de a provoca intrarea S.U.A. în război împotriva Germaniei. Roosevelt — după cum remarca Kimball, care subliniază atitudinea favorabilă a președintelui față de Marea Britanie — i-a informat imediat pe britanici. A urmat un șfat pe care i l-a dat Churchill, într-o convorbire telefonică, din 5 octombrie 1939, de a face publică întreaga afacere: *„Sînt convin că dezvăluirea completă a tuturor faptelor cunoscute de guvernul Statelor Unite, inclusiv a surselor de informare, mai ales dacă acestea sînt oficiale, ar constitui singura cale de dejucare a complotului. Nece itatea de a acționa pare urgentă. Presupun că ați avertizat nava «Iroquois» să efectueze un control la bord"*.

[3] J. Kennedy își datora postul contribuției financiare masive la campania electorală a lui Roosevelt, dar, pînă la urmă, președintele s-a săturat de el („să nu-l mai văd pe acest ticălos", a spus el) și l-a înlocuit cu John Winant.

Din acest punct de vedere, după cum reiese din schimburile de mesaje din iunie 1940, Churchill a exagerat capacitatea sa de a-l presa pe Roosevelt să intre în război, pentru a preîntîmpina capitularea Franţei. El a continuat însă să insiste pe lîngă preşedintele american, chiar după ce acesta a refuzat să dea publicităţii mesajul său de sprijin şi simpatie pentru Franţa, adresat preşedintelui Consiliului de Miniştri francez, Paul Raynaud. La 15 iunie, Churchill i-a scris lui Roosevelt, neezitînd să agite în faţa preşedintelui S.U.A. şi spectrul unei înfrîngeri a Marii Britanii şi a pierderii flotei britanice.

„Secret şi personal pentru Preşedinte, din partea Fostei persoane navale[1]:

O declaraţie în sensul că Statele Unite vor intra în război, dacă va fi necesar, ar putea salva Franţa. În absenţa unei asemenea declaraţii, rezistenţa Franţei s-ar putea să se prăbuşească în cîteva zile, iar noi vom rămîne singuri. Deşi actualul guvern şi eu personal nu vom ezita nici o clipă să trimitem flota peste Atlantic, în cazul în care rezistenţa ar fi înfrîntă aici, s-ar putea ajunge la acel punct al conflictului cînd miniştrii de azi, să nu mai fie stăpîni pe situaţie, iar insulele britanice ar putea obţine condiţii foarte blînde, devenind un stat vasal imperiului lui Hitler. În mod sigur, s-ar forma un guvern progerman pentru a face pace, iar acesta ar putea înfăţişa unei naţiuni zdruncinate sau înfometate o pledoarie aproape irezistibilă pentru o înclinare totală în faţa voinţei naziştilor. Soarta flotei britanice, după cum v-am menţionat, ar fi decisivă pentru viitorul Statelor Unite, întrucît, dacă ea s-ar alătura flotelor Japoniei, Franţei şi Italiei, precum şi marilor resurse ale industriei germane, în mîinile lui Hitler s-ar afla o covîrşitoare putere navală... Această revoluţie în domeniul puterii navale s-ar putea petrece foarte rapid şi, cu siguranţă, cu mult înainte ca Statele Unite să se poată pregăti pentru a-i face faţă. Dacă noi ne prăbuşim, puteţi fi confruntaţi cu Statele Unite ale Europei sub comandă nazistă, o entitate mult mai numeroasă, mai puternică şi mai bine înarmată decît noul [continent]". ■

(Va urma)

Traducerea documentelor:
Sergiu CELAC

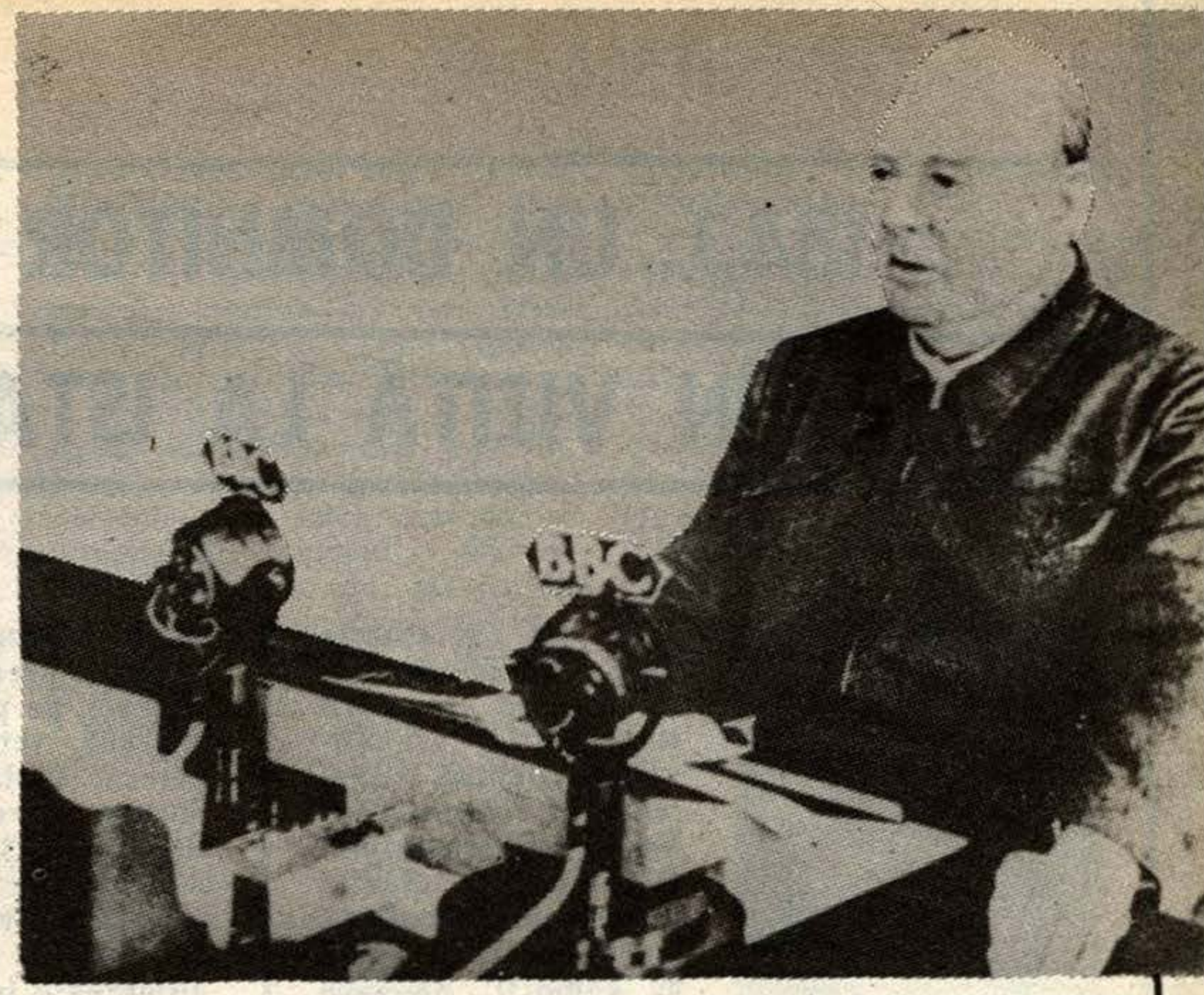

În 1940, sub imperiul primejdiei unei victorii naziste, Churchill (sus) devine prim-ministru al Marii Britanii, anunţîndu-şi imediat la microfoanele B.B.C.-ului programul politic: lupta pe viaţă şi pe moarte împotriva agresiunii hitleriste, iar Roosevelt este ales pentru a treia oară consecutiv (fapt rămas unic în istoria americană) preşedinte al S.U.A. (festivităţile de după alegeri)

[1] Acest pseudonim, pe care şi-l luase Churchill (în amintirea funcţiei sale de Prim lord al Amiralităţii deţinută în două rînduri — 1911-1915 şi 1939-1940), mai mult chiar decît intenţia păstrării secretului identităţii, urmărea să exprime o legătură personală între cel care de două ori răspunsese în guvern de marina militară britanică şi Roosevelt, a cărui nostalgie după perioada înaltei funcţii de asistent al secretarului (ministrului) Departamentului flotei (1913-1920) era bine cunoscută.

1843: UN DOMNITOR ROMÂN ÎN VIZITĂ LA ISTANBUL

La 20 decembrie 1842, Adunarea Extraordinară a Ţării Româneşti a fost convocată pentru alegerea noului domn. Conform Regulamentului Organic, candidatul la domnie trebuia să îndeplinească o seamă de condiţii: să facă parte dintre boierii de rangul întîi, să aibă o vechime de „nobleţe" de cel puţin trei generaţii, să aibă 40 ani împliniţi şi să fie de naţionalitate român.

La data convocării Adunării s-a constatat că un număr de 37 candidaţi întruneau aceste condiţii, dar 16 dintre ei au renunţat, domnul urmînd a fi ales din rîndul celorlalţi. Cu 131 voturi pentru şi 48 contra, Adunarea a desemnat ca domn pe Gheorghe Bibescu. La 27 ianuarie 1843, Poarta otomană a confirmat alegerea şi i-a trimis insemnele domniei.

Şapte luni mai tîrziu, noul domn a întreprins o călătorie la Istanbul, cu prilejul obişnuitei vizite de curtoazie la sultan încercînd să soluţioneze şi o serie de probleme spinoase, cum erau cele legate de mănăstirile închinate, regimul taxelor de import-export ş.a.

Călătoria a început la 15 august şi s-a încheiat la 12 octombrie 1843. Întreaga ei desfăşurare — fără a se intra, bineînţeles, în conţinutul convorbirilor — ne este cunoscută din reportajele pe care le-a publicat Vestitorul românesc **în mai multe numere consecutive. Ele sînt redactate sub forma unor scrisori către redactorul publicaţiei respective. Autorul relatărilor,** Simeon Marcovici **(1801-1877) a fost unul dintre vestiţii dascăli ai Colegiului „Sf. Sava", cărturar de seamă din epoca paşoptistă, om cu idei social-politice înaintate, cunoscut publicist şi traducător din literatura străină. A făcut parte din grupul primilor bursieri ai statului trimişi să-şi facă studiile în diverse centre ale Europei. Între 1820 şi 1827 a urmat cursuri de literatură şi matematici la Pisa şi Paris. Din 1827, odată cu numirea sa ca profesor la şcoala naţională întemeiată de Gh. Lazăr, a predat, pentru scurt timp, matematica, apoi, pe parcursul unui sfert de veac, pînă în 1852, retorica. A fost coleg cu Eufrosin Poteca, Costache Moroiu, Petrache Poenaru, Florian Aaron, August Treboniu Laurian şi alţii. În 1834 a publicat un original** Curs de retorică: **pe parcursul anilor, a desfăşurat o intensă activitate publicistică, afirmîndu-se ca un gînditor de formaţie iluministă. A tradus numeroase lucrări literare din franceză şi italiană, îndeosebi din A.R. Lesage, J. Fr. Marmontel, Vittorio Alfieri ş.a. Fie că este vorba de traduceri, fie de publicistica sa originală, Marcovici a scris într-o curată şi elegantă limbă românească, atrăgîndu-şi stima şi preţuirea lui Mihai Eminescu. „Marcovici — scria marele poet — face parte din generaţia aceea care au prefăcut limba română în limba literară; scrieri originale nu are [poetul nu le descoperise!], dar limba traducerilor sale este aproape clasică şi poate servi de model oricărui scriitor român".**

Preţuit de domnitorul Gh. Bibescu, pentru neobosita sa activitate şcolară şi cultural-publicistică, acesta l-a inclus, în 1843, în suita care l-a însoţit în călătoria la Istanbul.

Iată, în continuare, cîteva fragmente din amintitele reportaje publicate în Vestitorul românesc. **În afara calităţilor stilistice, prin care scrisul lui Marcovici se impusese, cum am văzut, atenţiei marelui nostru poet, reportajele au şi o valoare aparte ca document istoric. Onorurile şi preţuirea cu care domnitorul Bibescu a fost întîmpinat la Istanbul de către înalţii demnitari otomani, precum şi de diplomaţii străini acreditaţi în această capitală — aşa cum rezultă ele din relatările dascăluluiziarist — reflectă poziţia pe care Ţara Românească o ocupa la acea dată în configuraţia politică sud-est europeană, precum şi stadiul relaţiilor româno-otomane. Textele au fost preluate respectîndu-se originalele publicate în 1843, dar actualizînd normele ortografice; întreruperile de text sînt marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.**

Nicolae ISAR

La *15 august 1843*, prea înălţatul nostru domn, pornind din Bucureşti la 4 1/2 ceasuri după-amiaz, a sosit la Giurgiu la miezul nopţii şi a fost priimit cu toată cuvenita cinste şi paradă de către dregătoriile politiceşti şi oştăşeşti...

Marţi, *17 august*... la 11 ceasuri seara, M.Sa,[1] pornind de acasă cu toată suita, s-a cobo-

[1] Pe parcursul lecturii, cititorul va întîlni o serie de abrevieri, ale căror semnificaţii le redăm aici. Astfel: M. Sa. M.S. = *Măria Sa* (cînd este vorba despre Gh. Bibescu), sau *Mărirea Sa* (cînd se referă la sultan); Ex. Sale — *Excelenţei Sale*; În. Sale, Î.S. = *Înălţimii Sale, Înălţimea Sa* — *n.n.*

rît, iarăşi în sunetul tunurilor, la schelă şi priimind cu mulţumire şi obită [grijă] părinteasc-că urările de bună călătorie şi de fericită întoarcere de la persoanele şi norodul ce se adunase acolo, a intrat în vaporul Argos, care l-a salutat cu 21 [salve de] tunuri. Petrecînd noaptea într-acest vas, la 3 ceasuri de dimineaţă slobozirea a trei tunuri a vestit plecarea vaporului.

La *18 august*, pe la 8 ceasuri de dimineaţă, am trecut între Olteniţa şi Turtucaia şi la 10 ceasuri am ajuns între Silistra şi Călăraşi. La Silistra, oprindu-se vaporul vreo 10 minute, şi-a urmat iarăşi călătoria şi la 2 1/2 ceasuri după-amiaz am sosit la Cernavodă... A doua zi, *19 august*, la 7 ceasuri de dimineaţă am apucat drumul pe uscat către Chiustenge [Constanţa]... La 6 1/2 ceasuri după-amiaz am pornit la Constantinopol cu frumosul şi elegantul vapor Seri-Pervaz (pasăre repede), care are putere de 160 cai. La *20 august*, la 2 ceasuri după-amiaz, am sosit toţi în deplină sănătate şi cu timpul cel mai încîntător la gura Bosforului sau canalul Mării Negre şi după un ceas de plutire în canalul acesta am debarcat la casele d[umnealui] marelui logofăt Nicolae Aristarhi, aghentul Ţării Româneşti lîngă Înalta Poartă...

Orice ar putea să-şi închipuiască imaginaţia cea mai înfocată este puţin pe lîngă frumuseţile cu care natura a împodobit Bosforul... De la sosirea noastră aici, Măria Sa prea înălţatul nostru domn s-a îndeletnicit la lucru, a priimit şi a făcut vizite.

August 21. Înalta Poartă, luînd de ştire de sosirea Măriei Sale, i-a trimis un caic împărătesc cu 10 lopeţi şi doi cavazi [gardieni] pentru trebuinţa preumblării. Excelenţa Sa Saîvet Efendi[1], întîiul dragoman, a felicitat pe M. Sa din partea Ex. Sale Reis-Efendi[2] [Rifat-Paşa] pentru buna venire; asemenea s-a urmat atît din partea Înălţimii Sale marelui vizir şi a marelui vistier al împărăţiei, cît şi a prea-sfinţitului patriarh al Constantinopolului, Ghermano, şi a altor însemnate persoane.

August 22. M. Sa a mers spre vizitaţie în parte la Excelenţia Sa Reis-Efendi şi la Excelenţia Sa dom[nul] Titov, solul împărăţii Rosii.

August 24. M.Sa, plecînd de acasă cu toată suita, a mers în paradă la Înalta Poartă, spre ofiţială vizitaţie a Excelenţei Sale Rifat-Paşa, ministrul pricinilor din afară, la Înălţimea Sa Rauf-Paşa, mare vizir, la Excelenţa Lor Nafis-Paşa, prezidentul Înaltului Sfat al împărăţii, Muhib-Efendi, sfetnic de stat şi locţiitor de

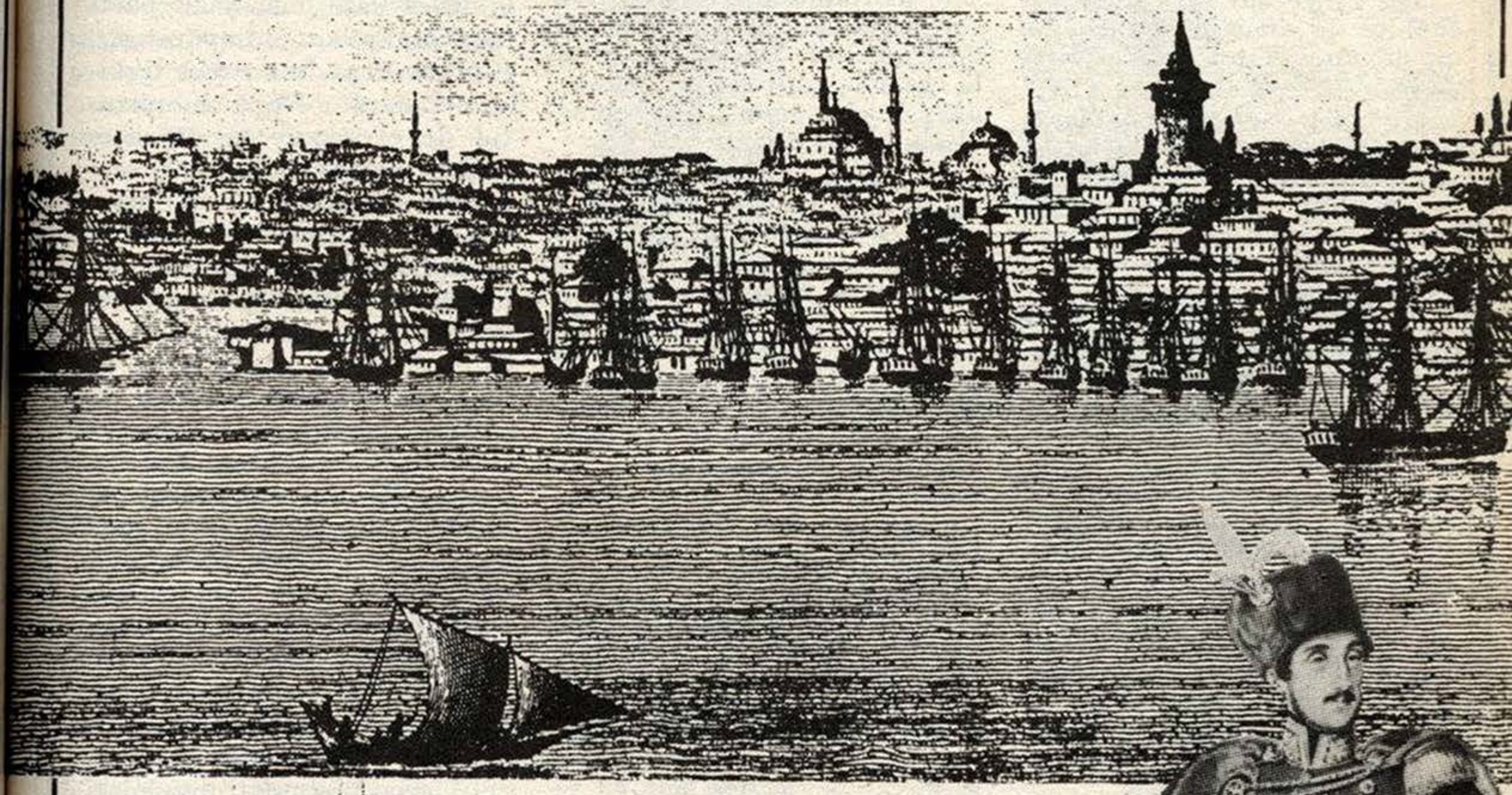

Imagine a Bosforului din primele decenii ale secolului trecut; în prim-plan domnitorul Gh. Bibescu

În p. 38: *S. Marcovici, inspiratul reporter şi publicist al cărui scris a atras atenţia lui Mihai Eminescu*

---

[1] Efendi = domn, stăpîn.
[2] Reis-Efendi = ministru de externe.

ministru al trebilor din lăuntru, și Safeti-Pașa, ministrul finanții. În toate părțile a fost preîntîmpinat și priimit cu toată cuvenita cinste, pompă și dragoste. La întoarcere, M. Sa a făcut vizită Excelenței Sale Reșid-Pașa, fostul Reis-Efendi.

August 25. La 9 ceasuri de dimineață au venit 10 arhierei, mădulari [membrii] ai Sinodului, și la zece ceasuri, venind și prea-sfințitul patriarh, au fost priimit la capul scării de jos de d[umnealor] d[omnii] aghiotanți, la capul cel de sus de dom[nul] marele postelnic și ceilalți boieri și la intrarea salonului întîmpinat de M.Sa...

La 11 ceasuri și jumătate înainte de amează, Excelența Sa dom[nul] Titov a făcut vizită M.S. ...

[În zilele următoare] Măria Sa, prea înălțatul nostru print și domn stăpînitor, binevoind a scoate o poruncă împărătească pentru vizitația celor mai însemnate monumente, astăzi toată suita Înălțimii Sale plecînd în caice de la casa d-lui logofătului N. Aristarhi, care este așezată pe încîntătorul Bosfor, după un ceas și jumătate de plutire, a sosit la Constantinopol. Acolo, încălecînd pe cai, am mers de am privit Sf. Sofia, care prin îndrăzneața ei arhitectură, prin coloanele cele colosale de cea mai rară marmoră, prin arcurile iarăși de marmoră care se ridică în trei caturi, prin înălțimea boltelor care se pierd în văzduh și prin feluritele mozaicuri cu care tot mai sînt pe alocurea împodobiți pereții, insuflă mirarea și trage respectul privitorului...

De aci am trecut la palatul unde se taie monedele și care, clădindu-se acum, nu înfățișează decît niște mașine noi foarte frumoase, aduse din Englitera. Apoi am fost la armăria cea veche, unde însă sînt și arme noi pentru trebuința oștirilor. Aci am văzut mulțime de antichități, precum uniforme sau îmbrăcăminte de fier ce se obicinuia în veacurile de mijloc, adecă cămăși de fier, pavăze, coifuri, săbii și pușci de o lungime foarte mare, încît se miră cineva ce mînă poate să se fi slujit cu dînsele. Dar lucrul cel mai vrednic de însemnat este că pînă în zioa de astăzi se păstrează într-o cutie lungă ca de un stînjin, lată ca de patru palme și acoperită cu geamlîc, cele douăzeci și patru chei ale porților capitalii; deasupra lor sînt patru dulăpioare înguste ca de o palmă. în care să află închise, tot cu ușă cu geamuri, șase săbii a[le] deosebiților sultani viteji după vremi. Să zice că între aceste săbii este și a sultanului Mohamet al doilea care a luat Constantinopolul...

În urmă am trecut în geamia sultanului Baiazet, în care sînt mormintele a vreo cîțiva sultani. Clădirea este îndestul de frumoasă. De aci, mergînd la geamia sultanului Ahmet, am rămas în uimire, priveghind eleganța arhitecturii...

În sfîrșit, am mers de am văzut noul palat al sultanului, zidire foarte întinsă, chiar în cetatea Bizanțului, cu trei caturi și la o poziție amăgitoare, căci are privire pe Bosfor pe vestitul și nemărginitul port, a sînului [golfului] Cheratic [Cornul de Aur] și pe Marea de Marmara. Odăi multe, săli mari zugrăvite cu priveliști luate chiar după natura din Constantinopol și din preajmă-i și îmbrăcate cu stofe cusute cu catifele și cu sîrmă.

Tot astăzi, trecînd prin mahalaoa vestitului odinioară Fanar, am vizitat frumosul pod făcut pe vase așezate pe sînul Cheratic. Lungimea lui este ca de patru sute de stînjiui și la mijloc se descheie ca să treacă corăbiile cele mari, căci caicele cele mici trec pe dedesubt prin bolte lăsate într-adins mai înalte. De aci, trecînd la Pera, am mers la gropelnița turcilor și am văzut mulțime de morminte așezate sub umbre tot de chiparoși frumoși și de platani stufoși...

Mai adaug... că *la 21* ale acestei luni, d-lui logofătul Aristarhi și d-lui căpitanul Nicolae Bibescu au dus la M.Sa sultanul, din partea preaînălțatului nostru domn, o carîtă foarte frumoasă cu șase armăsari negri înhămați. M.Sa sultanul a chemat pe d-lui logofătul Aristarhi și l-a întrebat de starea sănătății În.Sale, poruncindu-i să-i arate mulțumirea Mărirei Sale. Aseară a trimis domnului căpitan Bibescu o tabacheră ovală de aur, lucrată pe deasupra cu diamanturi și zece mii lei turcești bahasi[1] pentru vizitiii și soldații care au dus carîta...

La *30 august*, Măria Sa prea înălțatul nostru domn a avut cinstea de a fi priimit în audiență solenelă de către Mărirea Sa marele sultan. La amiază, pornind Înălțimea Sa de la palatul de rezidență cu o parte a suitei, a mers la palatul de vară al M.S., așezat pe țărmul Bosforului în Asia. Mai întîi a fost întîmpinat într-un palat deosebit de către Excelența lor Riza-Pașa, mareșalul palatului și al gvardiei împărătești, și Rifat-Pașa, ministrul trebilor din afară... După tratamentul de țerimonie și oarecare vorbire de etichetă, Î.S. precedat de Ex. Lor, a fost introdus la Mărirea Sa... La trei ceasuri după amează. Î.Sa s-a întors la palatul de rezidență, împreună cu suita, s-a îmbrăcat îndată în haine țivile, a luat pe dom[nul] secretar al statului, pe d[umnealui] marele postelnic Ioan Bibescu și d[umnealor] d[omnii] aghiotanți, iarăși în haine țivile, și au mers de au făcut vizite pe la d.d. ambasadori, care s-au socotit norociți [norocoși] a-l priimi cu toată căzuta [cuvenita] pompă.

La *2 ale curgătoarei luni* [septembrie], d.d. ambasadori ai puterilor străine, însoțiți de cei mai însemnați amploiați ai ambasadelor, au venit de au făcut contra-vizită formală Î.S. și s-au priimit cu căzuta etichetă.

Tot într-acea zi M.S. împăratul a trimis Înălțimii Sale un armăsar de călărie vînăt cu toată căpuirea lui. Harșaoa este foarte elegantă și bogată, scările de argint suflate cu aur...

De la sosirea Î.S. în Constantinopol, toți miniștrii Înaltei Porți, toate rigealurile și toți d.d. ambasadori i-au trimis felicitații pentru buna-venire. Înalta Poartă a dat îndată po-

[1] *Bahasi* = preț, cost, aici în sensul de dar, bacșiș.

runcă pe la toate posturile ostășești ca oricînd va trece Î.Sa, să iasă caraulele și să prezenteze armele. Românii, privind o asemenea deosebită cinstire făcută căpeteniei lor, după tot cuvîntul urmează nu numai a se pătrunde de o bucurie negrăită, ci încă a să și făli în sinele...

La 8 tot ale curgătoarei luni, Măria Sa prea-luminatul nostru prinț, după poftirea ce i s-a făcut din partea Mărirei Sale sultanului, a fost de s-a aflat [de] față în Academia turcească, la împărțirea diplomelor pe la școlarii de medicină, care, săvîrșind cursul acestei științe și dînd examene bune, au luat doctoratul. Diplomele se da de însuși Mărirea Sa...

La 9 ale aceleiași luni [septembrie] Î.Sa a fost la sfînta biserică a Patriarhiei. Preasfințitul patriarh al Constantinopolului, îmbrăcat în odăjdii și însoțit de doisprezece arhierei, de trei preoți... și de patru diaconi, a întîmpinat pe Înălțimea Sa în advonul bisericii... De acolo s-a dus să vază Vlah-Sarai sau palatul prinților români... În sfîrșit, Î.Sa a vizitat și pe prea-fericitul patriarh al Ierusalimului...

La *10 ale acestii luni* Ex.Sa dom[nul] Alexandru Mavrocordat, ambasadorul Greciei pe lîngă Înalta Poartă, a venit în vizitație la Î.Sa... *La 17* [septembrie] Excelența Sa Rifat-Paşa a venit la M.Sa la 12 ceasuri și jumătate din zi și după ce s-a priimit cu toată pompa cuvenită acestui bărbat cu adevărat nobil și foarte delicat, apoi a tratat cu M.Sa în parte osebite pricini, șezînd ca la două ceasuri...

Măria Sa pra-luminatul nostru prinț stăpînitor urmează a fi obiectul dragostii și al cinstirei tutulor celor mari ai împărăției. Din toate părțile i se fac cele mai prietenești întîmpinări... *La 22* ale acesteia [septembrie] a fost de a vizitat cu luare aminte turnătoria de tunuri. Spre mai multă deslușire și plăcere a M.S., directorul acestii fabrici însemnate,

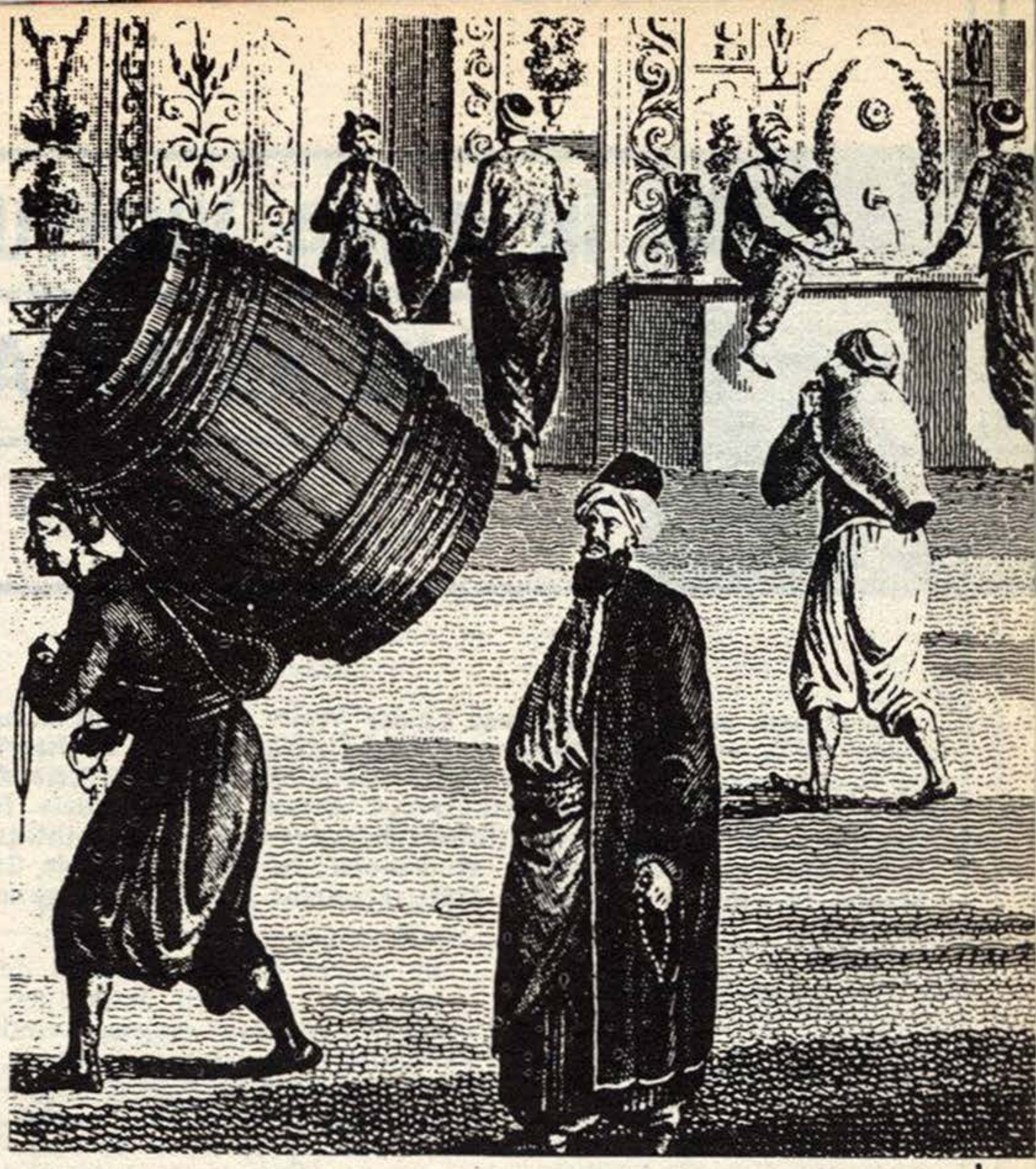

Într-o piață din Istanbul (gravură din sec. XIX)

care este un tînăr înzestrat cu toată ceruta știință în felul acesta, căci a făcut învățături speciale în Englitera, în Franța și în alte locuri minunate, a pus de a turnat, în vederea M.Sale, vreo cîteva tunuri cu o iscusință vrednică de mirare.

...Plecarea de aici s-a hotărît la 7 ale curgătoarei luni [octombrie] și au început a se face gătirile trebuincioase... *La 2* ale curgătoarei luni..., la 4 seara, Măria Sa a avut cea din urmă înfățișare de plecare înaintea Mărirei Sale sultanului. Excelența Lor Riza-Paşa, mareșalul oștirilor și al palatului și Rifat-Paşa, ministrul trebilor din afară, l-au întîmpinat cu mare cinste și pompă și l-au introdus la Mărirea Sa. Cum s-a apropiat Înălțimea Sa de augustul tron, Mărirea Sa i-a zis: „Ai dobîndit toată dragostea mea, cunosc talentele, calitățile și curățenia inimii tale și socotesc de prisos a-ți recomanda interesurile țării..."

La 6, Mărirea Sa a trimis decorațiile persoanelor pe care Înălțimea Sa a binevoit a le recomanda și ale cărora nume se vor publica deosebit.

Tot într-această zi, Înălțimea Sa a făcut vizitele de plecare la d.d. ambasadori, care s-au grăbit a le întoarce cu cele mai frumoase expresii de recunoștință.

La 7, Î.Sa, îndeletnicindu-să la lucru pînă la 3 ceasuri după-amiaz, a pornit din Constantinopol cu vaporul Seri-Pervaz la 4 ceasuri după-amiaz și a doua zi seara a sosit la Chiustenge, la 8 ceasuri. La *10 octomvrie*, plecînd de la Chiustenge, a mas în noaptea dintîi pe Dunăre între două ostroave vreo patru ceasuri, din josul Silistrei, și în cea de-al doilea, cu trei ceasuri, din josul Giurgiului, și a treia zi, la *12 octomvrie*, a sosit la Giurgiu, la 10 ceasuri de dimineață... ■

ÎN INIMA VICHYULUI, CU OCHII UNEI ANTIPĖTAINISTE (II)

LOUISE WEISS

Scriitoarea şi ziarista franceză Louise Weiss (1893-1983), din a cărei lucrare memorialistică La Résurrection du Chevalier (juin 1940-août 1944) **am publicat în numărul trecut cîteva fragmente, îşi prezintă în continuare însemnările despre anii zbuciumaţi ai Franţei lui Pétain, în anturajul cărula a trăit, aruncînd un plus de lumină asupra unui regim discreditat de istorie, dar încă discutat de istorici. Secvenţele din final conţin cîteva notaţii despre zilele insurecţiei din Paris, precum şi despre intrarea triumfală în Capitală a generalului de Gaulle şi a grosului diviziei comandate de generalul Leclerc[1].**

Un taburet la Conferinţa de pace

În ianuarie 1941, am luat masa de prînz cu senatorul Bénazet şi cu colegul său, senatorul Mayeux. Aruncînd priviri jur-împrejurul său, Paul Bénazet mi-a spus în şoaptă: „Nu-l asculta niciodată pe mareşal".

Apoi senatorul Mayeux mi-a mărturisit, tot în şoaptă, încrederea sa în Marea Britanie: „Francezii încep să înţeleagă că toate calculele teritoriale ale naziştilor merg dincolo de temporara linie de demarcaţie. Dacă ar ieşi victorioşi, naziştii ne-ar dezmembra. Nordul Franţei ar reveni unui mare stat riveran de la Marea Nordului, axat pe Flandra, alergică la cultura latină. Alsacia ar fi reanexată. În sudul acestor ţinuturi pierdute, regiuni întregi ar trăi colonizate. Iar în sudul acestor colonii, un fel de protectorat ar prelungi influenţa germană pînă la Mediterană şi, dincolo de ea, în Africa".

Deputatul Louis Marin, purtînd la gît o cravată cu buline, nu părăsise oraşul Vichy de la dispariţia Republicii. Camerele ale de la hotel reprezentau un centru de opoziţie faţă de mareşal. „Soldaţii ăştia [germani] nu vor rezista avînd împotriva lor lumea întreagă. Să aşteptăm ca ruşii şi americanii să le găurească pielea".

Fostul preşedinte al Comisiei de aeronautică, deputatul Bossoutrot, fiul unui aviator glorios, mi-a relatat depoziţia pe care o predase judecătorului de instrucţie Olivier Martin, la procesul de la Riom[2]. Ceruse să fie audiat şi fusese convocat abia după două luni şi jumătate, tocmai cînd punea la cutie o scrisoare în care preciza că dacă nu va fi chemat, el va ajunge la concluzia că pe magistraţii însărcinaţi cu ancheta nu-i interesa deloc adevărul.

Dintr-o suflare, Bossoutrot mi-a rezumat cu patimă în glas ceea ce a spus la proces: „Domnule judecător de instrucţie, am să mă refer în mărturia mea la carenţele aviaţiei noastre şi la ministerul lui Pierre Cot [al aerului]. Pentru starea deficitară generală a aviaţiei noastre, marele vinovat e mareşalul Pétain. Concepţiile lui au dominat la Statul major. El este cel care a demonstrat, prin articolele şi intervenţiile cunoscute, că aviaţia nu reprezintă decît o armă subsidiară, a cărei importanţă rămîne secundară pentru soarta luptei. Printre cei răspunzători puteţi înscrie şi un alt nume, pe cel al generalului Weygand care, în materie de aviaţie, a împărtăşit părerile mareşalului. În general, Parlamentul a dat comandanţilor militari ai Franţei mijloacele necesare să-şi execute planurile, aş spune chiar fără să le cerceteze.

În al doilea rînd, ca să revenim la Pierre Cot, susţin că el a fost un mare ministru al aviaţiei. Înaintea lui, aviaţia nu era decît o direcţie generală a Ministerului de război. El e cel care, regrupînd resturile companiilor particulare falimentare, a fondat compania «Air France», care a dus pînă departe renumele aviaţiei noastre comerciale. Tot el a creat

---

[1] Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei *Magazin istoric*.

[2] În fosta capitală a ducatului Auvergne, oraşul Riom, a avut loc începînd din 10 februarie 1942, procesul care a luat numele oraşului, în cursul căruia urmau a fi judecaţi foştii miniştri L. Blum, E. Daladier, G. La Chambre, generalul Gamelin şi controlorul general Jacomet, urmăriţi de instanţă pentru „a fi trădat datoriile cu care fuseseră însărcinaţi în ...trecerea de la starea de pace la starea de r zboi", în sensul că nu au contribuit la pregătirea Franţei în vederea războiului previzibil cu Germania.

În faţa curţii de la Riom, dezbaterile s-au desfăşurat cu o totală libertate de expresie, periculoas pentru regimul de la Vichy. Acuzaţii s-au ap rat, relevînd răspunderile militare ale lui Pétain între cele două războaie, ca ministru al Apărării Naţionale şi membru al Consiliului superior de r zboi. Ambasadorul german Otto Abetz a cerut suspendarea procesului, ceea ce a provocat o mare confuzie în opinia publică. Dezbaterile au luat sfîrşit la 11 aprilie 1942, fără a fi niciodată reluate.

la noi «un spirit al aviației», stîrnind interesul poporului pentru această armă nouă și primejdioasă. El a construit numărul de avioane care îi fusese cerut de Statul major. Dacă ar fi fabricat unul în plus, ar fi fost trăs la răspundere, spre a fi întrebat cu ce credite angajase cheltuiala. Cît privește pe Guy La Chambre, și el s-a conformat programului de construcție al Statului major. Justiția trebuia să se informeze despre modificările aduse prototipurilor pe care le cereau tehnicienii: uneori, cinci sute și chiar mai multe pentru fiecare prototip, ceea ce făcea imposibilă fabricarea lor în serie mare. Și acum, domnule judecător de instrucție, folosiți-vă de mandatele de arestare și închideți-mă la închisoarea Pelevoisin. «Nici nu poate fi vorba despre așa ceva, domnule președinte», s-a bîlbîit domnul Olivier Martin".

Pe la sfîrșitul lunii, l-am regăsit pe Lefeuvre, fostul nostru atașat comercial la Berlin, care fusese concediat fără motiv, nici indemnizație, decizie pe care am aflat-o din *Buletinul oficial*. Socotea că dacă Germania nu învingea Anglia în acel an, era sortită pieirii. Dar, adăuga el, dacă vrem să tragem foloase din această situație, trebuie să reluăm lupta, fiindcă altfel cu greu ne vom găsi un taburet la Conferința de pace.

După ce se dezinteresase de soarta Franței, Departamentul de Stat din Washington și-a dat seama că mareșalul Pétain putea să mai opună o oarecare rezistență lui Adolf Hitler. La sfîrșitul lunii februarie, amiralul Leahy[1] reușise să-l reprezinte cu multă strălucire pe F.D. Roosevelt la Vichy. Cine știe, într-o bună zi, Martinica[2] ar putea să consteleze cu o stea în plus drapelul Statelor Unite.

Totuși, francezii de rînd își păstrau încrederea în destinul lor. Își spuneau că anglo-saxonii îi vor scoate din încurcătură, ba chiar că, odată furtuna trecută, vor avea în Europa un rol mai important ca niciodată.

Dar la acea oră, problema crucială, aceea care-i frămînta pe toți, pe care și-o repetau, o cercetau, o întorceau pe toate fețele se referea la psihologia mareșalului. Toți încercau să-i interpreteze cît mai corect comportarea. Manevrele lui îi îngrijorau. Colaborarea aceea, cînd refuzată de el, cînd recomandată nouă, ascundea o senilitate ireversibilă, o ipocrizie genială sau o siguranță rațională? Nimeni nu știa ce să creadă. Și nici eu[3].

---

[1] William Daniel Leahy (1880-1959), amiral american, șeful Statului major al flotei militare (1937-1939), ambasadorul S.U.A. la Vichy (1940-1942); șeful Statului major personal al lui Roosevelt, apoi al lui Truman (1942-1945).

[2] Descoperită de Cristofor Columb în 1502, insula Martinica, din Marea Caraibilor, a fost ocupată de Franța în 1635; potrivit constituțiilor franceze din 1946 și 1958, ea este departament de peste mări, fiind considerată parte integrantă din Franța.

[3] Politica ambiguă a mareșalului a constitutt un supliciu pentru francezi pînă la eliberare. Cumnatul meu, a venit la Vichy în 1942, după debar-

August 1944 la Paris: baricade înălțate în timpul insurecției...

„Domnule, ai pierdut increderea mea"

În fond, temperamentele şi ideologiile se înfruntau la Vichy, ca şi în tot Hexagonul[1]. Existau cei duri, care vroiau să reziste întru totul nemţilor, şi existau cei apatici. În general, guvernul înclina pentru a doua atitudine, iar poporul, ignorînd problemele cărora trebuia să le facă faţă o autoritate aservită — pentru cea dintîi. Cei semiduri şi cei semiapatici erau cu duiumul, dintre aceştia din urmă mulţi, din precauţie, transformîndu-se în semiduri, pe măsură ce se desfăşurau evenimentele.

Încă din primele zile ale lunii ianuarie [1941], m-am dus la hotelul „Parc", la Raphaël Alibert şi René Gillouin.

Raphaël Alibert — pe care cititorii mei l-au mai văzut furios după înlăturarea lui de către mareşal — spumega de furie:

— Sînt francez... Eu nu-mi vînd ţara!

Furia îl gîtuia.

— Laval ăsta e un monstru[2]. Dacă ar putea, fratele lui, măcelarul din Châteldon, l-ar omorî. Cei doi au avut de furcă. Fratele măcelar avea un cîine. Fratele senator prinsese cîinele şi dăduse ordin să se facă ostropel din bietul animal. Apoi îl invitase pe fratele măcelar să mănînce, hotărît să nu-i spună adevărul decît la cafea.

Nu-mi stătea în putere să verific această poveste, căci altfel mi-aş fi dat osteneala. Raphaël Alibert şi René Gillouin mi-au povestit că încă de la sfîrşitul lunii august 1940 relaţiile dintre mareşal şi Pierre Laval se înveninaseră. Dacă mareşalul avea faţă de preşedintele lui de Consiliu un fel de recunoştinţă pentru că îl ajutase să suprime, în mod legal, regimul parlamentar, nu dorea totuşi să devină un nou Hacha[3]. După Montoire, în timpul primului Consiliu de Miniştri, Pierre Laval expusese măsurile de colaborare fixate de el cu nemţii la Paris, ca şi concluziile care trebuiau trase în legătură cu schimbările de persoane şi cu noile dispoziţii legislative. Mareşalul ascultase cu răceală, ridicase şedinţa, apoi, imediat, convocase un al doilea Consiliu, cu primul său ministru, cu scopul de a cere colaboratorilor săi să-şi dea demisia. Crezînd că este vorba despre o procedură necesară pentru aplicarea măsurilor proiectate, Pierre Laval se supusese. Drept care, stăpîn pe situaţie, mareşalul nu acceptase decît demisia acestuia şi a unui alt ministru de minimă importanţă. Pierre Laval fusese tras pe sfoară.

Mareşalul îi spusese:

— Domnule, ai pierdut încrederea mea.

Livid de furie, Pedro — cum îi spuneau intimii lui Pierre Laval — se retrăsese atunci în birourile sale, pentru a înregistra că toţi colaboratorii săi nu-i mai răspundeau, că şoferul refuza să-l mai asculte şi că va fi condus, sub pază, la Châteldon. [Era vineri, 13 decembrie 1940].

L-am informat pe Raphaël Alibert că, de la 2 ianuarie, încercasem să intru în legătură cu preşedintele Crucii roşii franceze, doctorul Pasteur Vallery-Radot, nepotul marelui Pasteur, care era la curent cu demersurile mele, ca să-l înştiinţez de sosirea diverselor încărcături [de medicamente şi produse alimentare], transportate cu vapoarele [din Statele Unite]. Nu primisem nici un răspuns de la el. Şi pe bună dreptate! Doctorul curmase legăturile cu „colaboraţioniştii".

Ne-am înţeles să tratez cu doctorul Limouzin, la Ministerul de interne, şi cu generalul medic Liégeois, de la Serviciul prizonierilor de război, la Clermont-Ferrand. Aceşti fii ai lui Hippocrate îşi disputaseră produsele mele farmaceutice între ei şi împreună le smulseseră, în mare parte, Crucii roşii. La 18 ianuarie 1941, am primit următorul omagiu, semnat de H. du Moulin de la Barthète, directorul cabinetului civil al mareşalului Pétain:

„Mareşalul m-a însărcinat să vă mulţumesc călduros pentru devotamentul cu care aţi dus la bun sfîrşit opera pe care aţi întreprins-o. Tenacitatea dv. a triumfat împotriva obstacolelor pe care blocada le punea în calea transportului de produse farmaceutice din Statele Unite în Franţa. Aveţi marele merit de a fi făcut să ajungă în Zona liberă primul contingent de produse de acest fel care a traversat Atlanticul, după armistiţiu. De altfel, — după cum vă este cunoscut — traficul inaugurat în aceste condiţii va continua şi se va dezvolta. Aceasta o datorăm în mare parte dv. şi mareşalul ştie acest lucru, pentru care vă este cît se poate de recunoscător".

Ah, Tartuffii!

La Vichy, serviciile care beneficiau de produsele mele îmă întrebau mereu, cum era şi firesc, dacă şi cînd voi putea să le aduc altele. Nevoile erau dramatice.

Apoi, în raporturile noastre s-a strecurat un fel de jenă, pe care n-am luat-o în seamă, entuziasmată de o acţiune ce trebuia să aducă mult bine atitor oameni nevinovaţi. Am crezut că mulţumirile mareşalului mă încurajau să perseverez într-o sarcină care începuse atît de bine. Nu era deloc nesăbuit să mă gîndesc chiar că rezultatele unui al doilea voiaj în America ar fi fost şi mai importante. Raphaël Ali-

---

carea anglo-americanilor în Maroc, pentru a discuta cu confratele său, doctorul Ménétrel, medicul personal al bătrînului.

Încolţit, doctorul Ménétrel a sfîrşit prin a-i spune:

— Mareşalul nu crede în victoria finală a lui Adolf Hitler. Dar nici în cea a lui Winston Churchill. Se păstrează să arbitreze într-o bună zi, între ei doi — *n.a.*

[1] Denumire dată teritoriului Franţei, care seamănă cu un hexagon.

[2] Pétain l-a numit prim-ministru pe Pierre Laval (1883-1945) la 12 iulie 1940; la 13 decembrie acelaşi an, l-a demis, iar la 18 aprilie 1942, sub presiunea naziştilor, era nevoit să-l numească din nou prim-ministru.

[3] Este vorba despre Emil Hacha, politician ceh (1872-1945), preşedintele Republicii Cehoslovace, ales la 30 noiembrie 1938, în locul lui E. Beneš, care demisionase după deznodămîntul crizei europene provocată de ameninţările naziste faţă de Cehoslovacia, deznodămînt concretizat în Acordul de la München din 30 septembrie 1938.

La 12 martie 1939, chemat la Hitler, Hacha accepta, într-o atmosferă de presiuni şi intimidare, un „acord", în virtutea căruia remitea „destinul poporului şi al ţării cehe, cu deplină încredere, în mîinile Führerului Reichului german", statul cehoslovac fiind, odată cu aceasta, desfiinţat. Arestat după eliberarea Cehoslovaciei, în 1945, Hacha a murit în închisoare.

bert m-a sfătuit să prezint aceste posibile rezultate bune într-un memoriu. Am stăruit în documentul acela asupra statisticilor pe care trebuia să le prezint Statelor Unite privind mizeria refugiaţilor din Mosella şi Alsacia-Lorena, numărul copiilor pierduţi, ravagiile foamei şi frigului printre bătrîni, bolile provocate de carenţele alimentare, sacrificiile consimţite de familiile sărăcite pentru a susţine pe prizonierii lor de război, meseriile abandonate din cauza lipsei materiilor prime. Pe de altă parte, resursele mele personale nefiind suficiente ca să acopere această nouă călătorie, am propus ca prima deplasare să-mi fie rambursată. Am simţit apoi, din zi în zi, cum împotriva mea creştea un soi de ostilitate, care nu se exprima niciodată. Se rezuma la un fel de alergie faţă de persoana mea, ale cărei motive nu căutam să le elucidez.

Într-o zi, am fost chemată la hotelul „Parc" de serviciile Ministerului de externe. M-a primit un consilier al ministrului de externe, Pierre-Etienne Flandin. M-a lăsat să înţeleg că mai mult decît de alimentele şi medicamentele mele, departamentul era interesat de informaţii. Cabinetul primea, dar insuficiente. Mila mea ar fi avut cu atît mai mare preţ, dacă s-ar fi completat cu cîteva informaţii despre maşinaţiunile emigranţilor din America.

Am simţit cum îmi fierbe sîngele în vine:

— În cazul acesta, căutaţi-vă un copoi, domnule!

Şi cu asta am încheiat discuţia. Atunci m-am hotărît să-l vizitez pe Henri Moysset care ocupa, totla hotelul „Parc", un birou alături de cel al amiralului Darlan, a cărui eminenţă cenuşie era. Îl cunoşteam foarte bine pe acest limbut, care-şi consuma timpul condamnînd, fără a le dovedi, manevrele politice ale republicii. El m-a anunţat că, gîndindu-se mai bine, guvernul nu va da curs propunerii mele, patronul său hotărîndu-se să suspende misiunile în străinătate.

Am primit ştirea foarte calm. La rîndul meu, gîndindu-mă mai bine, am putut înţelege imoralitatea doctrinală pe care o presupunea orice acţiune comună cu oamenii de la Vichy. La 30 ianuarie, am primit de la H. du Moulin de la Barthète o nouă scrisoare, care împodobea cu flori înmormîntarea mea brutală.

„...Departamentul afacerilor externe (singurul organism competent) a socotit că în împrejurările actuale nu e cazul să vi se încredinţeze o nouă misiune. Opera pe care aţi îndeplinit-o în Statele Unite — din propria dv. iniţiativă şi pe cheltuiala dv. — este şi folositoare şi merituoasă, dar este de ajuns. Aţi înlăturat obstacolele care se puneau transportului în Franţa al produselor farmaceutice. Se pare că de acum înainte aprovizionarea se va efectua în condiţii normale. Guvernul francez întreţine deja, după cum ştiţi, un oarecare număr de misiuni pe care, deocamdată, cel puţin, nu are intenţia să le dezvolte.

Mareşalul... m-a însărcinat să vă exprim din nou recunoştinţa sa pentru opera pe care aţi îndeplinit-o cu atîta devotament şi generozitate".

Tot imensul meu efort se făcuse ţăndări. Ah, Tartuffii!

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să mă întorc la Paris. Suspiciunilor fanaticilor mareşalului le preferam răzbunarea nemţilor, pe care, de altfel, nu mi-o imaginam prea bine.

I-am cerut doctorului Limouzin să-mi înlesnească trecerea liniei de demarcaţie. Mi-a fost acordată, cu condiţia să semnez o declaraţie prin care mă angajam să nu mai incomodez niciodată Vichyul cu prezenţa mea nedorită. Ceea ce am consimţit. Chiar cu multă plăcere! Îi jignisem pe toţi. O republicană, o laică, o ideoloagă care nu părăsise teritoriul fugind cît o ţineau picioarele, care credea în victoria anglo-americanilor mai treacă-meargă. Dar care dorea, fără s-o spună, victoria dezertorului, a nesupusului Charles de Gaulle, creatura asta nu mai era tolerabilă. Pe scurt: un monstru care trebuia paralizat. Viperelor din jurul mareşalului le inspirasem groază.

...şi generalul de Gaulle pe Champs-Elysées, la marea sărbătoare a eliberării

Gladiole roşii sub Arcul de Triumf

26 august 1944. Ora şase dimineaţa. Juliette [camerista] şi cu mine am coborît val-vîrtej de la mansarda noastră. În ajun, mai multe ferestre ni se făcuseră ţăndări. În Bois de Boulogne şi dincolo de Bois, canonade nu încetaseră toată noaptea. Platanii fuseseră smulşi, şoselele blocate, prăvăliile colaboraţioniştilor prădate. Puştile pîrîiau la întîmplare. Era rezonabil să spălăm putina. Am legat din nou cu sfoară esenţialul notelor mele, care aveau să-mi permită, peste treizeci de ani, să scriu acest volum. „Comorile tale sînt prea grele", gemea credincioasa mea Juliette.

Dar eu le căram, hotărîtă să nu mai îndur niciodată supliciul ştergerii treptate a memoriei, pe care mi-l aplicase Adolf Hitler prin furtul bibliotecii şi arhivelor mele.

În ajun, văzusem din balcon primele tancuri ale generalului Leclerc[1], croindu-şi drum printre valurile de oameni entuziasmaţi. Şenilele lor enorme abia puteau înainta. Bărbaţi, femei, bătrîni, copii, infirmi se agăţau de ele. Zburau flori. Lumea plîngea. Chiar jos, în clădirea în care era mansarda noastră, cafegiul, care nu încetase să se îmbogăţească îmbătînd pe ocupanţi, se repezea în faţa cîte unui tanc, cu o sticlă în fiecare mînă, manifestîndu-şi zgomotos admiraţia faţă de blindatele care puneau capăt profiturilor sale.

Primus [numele conspirativ al lui Paul Bastid, unul dintre şefii Rezistenţei] se prgătea să coboare pe Champs-Elysées, în tovărăşia lui Charles de Gaulle. Republica învinsese, aşa cum sperase Primus. Simţea că parcă are aripi, la drept vorbind puţin cam jumulite. Aceasta din cauză că în ajun, la primărie, generalul de Gaulle se arătase foarte trufaş faţă de membrii Consiliului Naţional al Rezistenţei şi ai Comitetului de eliberare. În primul rînd, nu-i cunoştea. Apoi, victoria nu era a lor, ci a lui. Şi, în fine, el va fi cel care, de aci înainte, odată legalitatea restabilită, va comanda. Doar el. Ceilalţi n-aveau decît să dispară. Dar sărbătorirea se anunţa excepţională.

Vestea defilării s-a răspîndit în tot oraşul. La ora două după-amiază eram blocată în faţa Arcului de Triumf, lîngă tancul colonelului de Langlade, de o mulţime care ne-ar fi zdrobit cu dragă inimă ca să poată dispune de locurile noastre. Soarele verii ilumina amănuntele eroice ale Arcului, rochiile înflorate ale femeilor, copacii în care se căţăraseră atît de mulţi bărbaţi, încît păreau nişte fructe negre, şi acoperişurile, încărcate de oameni.

Colonelul de Langlade îmi reproduse cîteva dintre spusele generalului Leclerc. Am reţinut că trebuie să se fi schimbat cuvinte violente între Marele stat major american şi Charles de Gaulle, hotărît să încarneze în faţa poporului francez visul pe care îl concepuse la Londra în 1940. Flacăra Eroului necunoscut va fi aprinsă de el, singurul om care la 18 iunie 1940 a adresat de la Londra apelul său, îndemnîndu-şi compatrioţii să continue lupta împotriva naziştilor. Era doar singurul om care se dăruise Franţei. Şi nu mareşalul. Lumea se înşelase asupra simbolului! Asupra acelui simbol de care ţara avea atîta nevoie. Am înţeles că nici Eisenhower, nici Winston Churchill nu ţinuseră să aibă loc această defilare pentru că, la urma urmei, debarcarea lor eliberase ţara.

Dar Charles de Gaulle a apărut şi s-a înclinat, ca să depună sub Arcul de Triumf o mare jerbă de gladiole roşii.

Apoi s-a format cortegiul. Bărbatul înalt, singur, a cărui uniformă strălucea în soare, mergea în frunte, încet şi drept. Generali şi civili îl urmau în dezordine. Nici o aliniere. Şoseaua era încă pătată de amintirea paradelor ocupanţilor. Charles de Gaulle spăla ruşinea, sălbăticia, umilinţa acestor parade. L-am recunoscut pe Primus, pe Quartus [nume folosit în clandestinitate de Alexandre Parodi, membru de frunte al Rezistenţei] şi pe Georges Bidault[2]. Nici unul nu conta. Probabil că Charles de Gaulle le spusese ceva de genul:

— Domnilor, în spatele meu, vă rog!

Asta era la fel de limpede ca şi soarele care ne făcea să asudăm, continuînd să-şi arunce razele asupra monarhului ce se îndrepta spre Nôtre-Dame, proslăvit de un popor căruia i se redaseră, în sfîrşit, onoarea şi civilizaţia. Amintirea prizonierilor, a celor torturaţi, a celor dispăruţi plutea în aer.

Din colţul meu l-am pierdut repede din vedere pe Charles de Gaulle. Pentru el prezenta importanţă, în primul rînd, să redea poporului înfrînt sentimentul valorii lui funciare. Noi nu cunoşteam încă dificultăţile pe care trebuise să le învingă în timpul exilului său voluntar. dar dacă ar fi vrut ca acea ceremonie să rămînă în amintirea ţării ca un marş războinic, emblemă a unei viictorii împotriva unui duşman, ar fi luat alături de el pe comandanţii aliaţi, care-i îngăduiseră să acosteze în urma lor în Normandia. La drept vorbind, după părerea lui, marşul ce-l ducea spre Nôtre-Dame nu era o paradă a victoriei. Luptele continuau. Valuri de sînge aveau să mai curgă pînă ce sovieticii şi anglo-saxonii aveau să se întîlnească printre ruinele celui de-al treilea Reich. ■

Prezentare şi traducere:
Paul B. MARIAN

---

[1] Philippe de Hautecloque, denumit Leclerc, mareşal al Franţei (1902-1947), evadează în 1939 din prizonieratul german şi se alătură lui de Gaulle, care îl numeşte guvernator al Camerunului (1940). Participă la campaniile din Tripolitania şi Tunis, comandă Divizia 2 blindate care eliberează Parisul, apoi Strasbourgul (1944).

[2] Membru al reţelei de Rezistenţă „Combat", Georges Bidault (n. 1899), de profesie istoric, a fost redactor-şef al *Buletinului Franţei combatante* (1943); a succedat lui Jean Moulin ca preşedinte al Consiliului Naţional al Rezistenţei, iar în perioada septembrie 1944-ianuarie 1946 a fost ministru al afacerilor externe în guvernul de Gaulle; preşedinte de Consiliu de două ori (1946 şi 1949), ministru al afacerilor externe în mai multe guverne.

Statui chinezeşti cu lei

ANA BUDURA

Considerat regele animalelor, leul a devenit, încă din antichitate, simbol al puterii regale sau imperiale la majoritatea popoarelor lumii. În China, prima însemnare despre lei o găsim în *Cronica dinastiei Han-Posterior*, în care se menţionează că în timpul dinastiei Han de Răsărit (25-220) solii regatului part şi statului Shule (oază din Teritoriile vestice — *Magazin istoric*, nr. 10/1984) au adus în dar lei împăraţilor Zhang (76-89) şi Shun (126-145).

Imaginea leilor a devenit un motiv frecvent în operele artistice şi un element complementar al arhitecturii chineze. Ea este prezentă în monumentele funerare din timpul dinastiei Han (206 î.e.n.-220 e.n.), pe sigiliile din timpul dinastiilor din Miazăzi şi Miazănoapte (317-589), pe ţesăturile de mătase, pe oglinzile de bronz din timpul dinastiei Tang (618-907), în marile complexe de cult ale budismului şi, în epocile următoare, pe obiectele de porţelan şi teracotă.

Leii figurează, ca motiv, şi în arta populară, în care simbolizează puterea benefică, agilitatea şi vigoarea tinerească. Spre exemplificare, amintim doar „dansul leilor care se joacă cu mingea de mătase", executat cu ocazia sărbătorilor primăverii (Anul nou, după calendarul lunar) şi devenit un număr spectaculos al tuturor ansamblurilor de cîntece şi dansuri populare chineze. Perechile de lei, turnaţi în bronz sau ciopliţi în piatră, aşezate în faţa complexelor muzeale din fostele palate imperiale, a monumentelor funerare, a intrărilor în edificiile fostelor yamen (organe administrative de stat în China imperială) şi chiar în faţa palatelor din curţile interioare ale acestora aveau însă menirea să sugereze atmosfera de grandoare aristocratică, somptuozitatea impresionantă, care impunea smerenie şi supuşenie celor care le treceau pragul.

Privitorul unui complex arhitectonic cu lei constată că pe postamentul din stînga sa se află o leoaică ce ţine laba dreaptă pe un pui de leu, aflat într-o postură specifică animalelor mici, cînd se hîrjonesc pe lîngă părinţi, iar pe postamentul din dreapta se vede un leu mascul, cu laba stîngă pe o sferă bogat incrustată cu motivele mingilor de mătase din China. Ambele animale au o coamă bogată şi cîrlionţată, fălcile larg deschise, lăsînd să li se vadă colţii puternici. Se spune că puiul de leu de sub laba leoaicei simbolizează dorinţa ca generaţiile următoare să se bucure de prosperitate, iar sfera de sub laba leului — puterea şi dorinţa de a realiza armonia în lume. Unii cercetători conferă un sens şi faptului că înclinaţia gurii celor doi lei formează un unghi de 45 grade. Ei consideră că acest unghi semnifică ideea păcii şi bucuriei.

Şi cîrlionţii de pe capul leilor au o semnificaţie a lor. Un număr nelimitat al acestor cîrlionţi era exclusiv privilegiul curţii imperiale. Pentru edificiile yamen şi pentru conace, cîrlionţii corespundeau, ca număr, rangului posesorilor acestor edificii. Cea mai mare cifră admisă era 13, pentru edificiile de gradul sau rangul unu, ea descrescînd pînă la rangul şi gradul şapte, cînd plasarea leilor la poartă nu se mai permitea.

Soclul pe care sînt aşezaţi leii are, de asemenea, incrustate motive cu semnificaţie simbolică. Pe artea din faţă, sînt gravate o vază, un vas şi trei arme antice, care se pronunţă în limba chineză *ping sheng san ji*, ceea ce este identic cu urarea „să avansezi trei grade fără nici o greutate"; pe artea dreaptă, sînt gravate un pin şi un bujor, simbolul urării „să fii mereu tînăr şi bogat"; pe partea stîngă, sînt sculptate „cele patru comori ale camerei de studiu": hîrtia, pensula, tuşul şi piatra de preparat tuşul. cu sensul de a te bucura de un remarcabil talent literar şi artistic; pe partea din spate a postamentului, este gravat *bagua taijitu* (schema principiului absolut al existenţei, exprimat de *yin* şi *yang* şi prezentat grafic printr-o linie întreruptă şi una continuă, în combinaţia celor opt trigrame[1], ceea ce semnifică dorinţa de a reprima demonii şi de a lichida viciile.

Dincolo de simbolurile şi semnificaţiile pe care cercetătorii chinezi le conferă reprezentărilor plastice ale regelui animalelor, aceste opere de artă, impresionante prin sugestivitate şi execuţia plină de măiestrie, rămîn, înainte de toate, o expresie a talentului, puterii creatoare şi imaginaţiei artistice ale poporului chinez. ■

[1] Opt trigrame constau din combinarea liniei continue (yang, pozitiv, masculin) şi a unei linii întrerupte (yin, negativ, feminin) în opt grupuri a trei linii fiecare, provenite de la zeul şi împăratu legendar Fu Xi.

APRILIE 1937

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● La Expoziția universală din Paris, scrie ziarul Dimineața, inventatorul filmului, Louis Lumière, se va prezenta cu o construcție menită a pune arta filmului pe o bază cu totul nouă. Construcțiunea sa face posibilă producerea de filme care vor prezenta spectatorului toate mișcările în mod „corporal", adică în trei dimensiuni. Filmele vor fi executate în culori și în același timp ca filme sonore, astfel că reprezentarea va semăna aproape complet cu o imagine de pe scenă.

● În pavilionul artelor, de la Șosea, se inaugurează al patrusprezecelea salon oficial de pictură și sculptură. Printre expozanți: N. Tonitza, G. Petrașcu, J. Steriadi, A. Verona, Michaela Eleutheriade (pictură) și I. Jalea, C. Baraschi, Boris Caragea, Mac Constantinescu, C. Medrea (sculptură).

● Glume de 1 aprilie. E o tradiție veche să se facă păcălelii de 1 aprilie — scrie Dimineața. Unele sînt chiar istorice. Se povestește, de pildă, că Filip generosul din Burgundia a chemat la 31 martie 1566 pe bufonul său, promițîndu-i că-i va umple coșul cu monede de aur dacă născocește o bună păcăleală de 1 aprilie. Dacă însă gluma nu va fi bună, va plăti cu capul și va fi executat în public.

Regele s-a înțeles cu cîțiva curteni care în seara acelei zile au făcut un chef cu bufonul, pînă cînd acesta a căzut de pe scaun, prefăcîndu-se beat turtă.

A doua zi, de 1 aprilie, a fost trezit brusc din somn și un trimis al regelui i-a spus că a dormit toată ziua de 1 aprilie, așa încît își va ispăși acum neglijența cu moartea. Bufonul a fost dus tremurînd în fața călăului și pus cu capul pe trunchi. El s-a pomenit cu o lovitură zdravănă în ceafă. Lovitura fusese dată însă doar cu un cîrnat. Bufonul s-a prăbușit la pămînt, fără să mai dea semn de viață. Crezînd că murise de frică, regelui i-a părut rău, căinîndu-se.

„Azi a fost o zi de febră electorală — scrie *Facla* din 17 aprilie (de fapt, din 16 aprilie, cunoscut fiind procedeul ziarelor de acum cinci decenii de a-și antedata aparițiile). Cetățenii Capitalei — de ambele sexe — au fost chemați să-și aleagă prin votul lor paznicii gospodăritului municipal"[1].

La 16 aprilie se desfășoară deci alegeri municipale, eveniment ce reține atenția presei bucureștene. Confruntarea se dă între candidații Partidului Național-Liberal, aflat la putere, și candidații opoziției național-țărăniste. Comentînd rezultatele alegerilor — cîștigate de liberali cu o majoritate... minimă — *Dimineața* din 18 aprilie notează: „O primă constatare: cel mai extremist dintre partidele de dreapta [Garda de fier] n-a cutezat măcar să se prezinte alegătorilor; el și-a dat seama că nu poate sconta un rezultat cît de relativ". „Rezultatul alegerilor comunale — scrie la rîndul ei *Lupta* din 20 aprilie — constituie o înfrîngere categorică și definitivă a partidelor de extremă dreapta".

La național-țărăniști, aflați de mai bine de trei ani în opoziție, se petrec schimbări care nu trec neobservate în presă. La 1 aprilie, Ion Mihalache, șeful P.N.Ț., își dă demisia din fruntea partidului, nemulțumit — între altele — de faptul că nu a reușit să fie chemat la guvernare. „Eu — declară el la întrunirea Comitetului Executiv al P.N.Ț., reprodusă în *Dimineața* din 4 aprilie — am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să-mi servesc țara și tronul. Nu cred că mi s-a răspuns după cum meritam și după cum merita acest puternic Partid Național-Țărănesc. A venit timpul socotelilor și eu nu pot decît să constat că în felul acesta nu mai merge". „Ion Mihalache a fost trei sferturi de oră hotărît", scrie *Facla* din aceeași zi, comentînd demisia. „Ion Mihalache a avut, în sfîrșit, tăria sufletească de a se lepăda de o șefie pe care nu o exercita decît cu numele și de a o oferi lui Iuliu Maniu".

A doua zi, 2 aprilie, lovitură de teatru: Mihalache revine asupra demisiei, rămînînd la șefia P.N.Ț. și primind „depline puteri" în exercitarea autorității sale.

În această atmosferă, la 4 aprilie, se desfășoară în sala Savoy din Capitală, congresul P.N.Ț. care reconfirmă șefia lui I. Mihalache pe o perioadă de alți patru ani. Se discută din nou problema succesiunii național-țărăniștilor la guvernare.

Comentînd desfășurarea lucrărilor congresului P.N.Ț., *Facla* din 6 aprilie notează, sub titlul *Congresul dansează*: „Atmosfera din congresul general al P.N.Ț. a fost mai agitată decît sperau unii și mai potolită decît își închipuiau alții. Interesant de urmărit fizionomiile participanților. Fiecare exprima un gînd ascuns. Ion Miha-

[1] Pentru a ușura lectura nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

O interesantă descoperire arheologică făcută în timpul unor săpături în strada Matei Millo

Transmisia radiofonică a unei piese de teatru în urmă cu cinci decenii

lache, febril, vehement, concentrat lăsa impresia că joacă o carte mare și ultima. Iuliu Maniu, rece, impenetrabil, imobil și sigur pe poziție, risca din cînd în cînd un surîs sardonic sau ceva aplauze. Virgil Madgearu a avut în citirea raportului său un lapsus de cea mai manistă speță. «Domnilor, din momentul în care s-a declanșat criza de șefie, prin demisia d-lui Iuliu Maniu, pardon... a d-lui Ion Mihalache»".

După cum am menționat în numerele anterioare ale cronicii noastre, în luna noiembrie 1936, urmînd crezului său de scriitor patriot, umanist, antifascist, Mihail Sadoveanu a preluat conducerea politică a ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*, publicații de orientare democratică. Și-a atras astfel ura bandelor legionare care declanșează o virulentă campanie de amenințări și insulte.

În sprijinul marelui prozator se ridică cercurile largi ale opiniei publice românești. Astfel, la 1 aprilie, un mare număr de scriitori, profesori universitari, artiști etc. dau publicității un protest în care își exprimă solidaritatea cu marele scriitor, victimă a atacurilor extremiste. „E terorizat omul și scriitorul — se spune în protest — cu o ură care nu cunoaște nici cruțare și nici margini. Sub influența avalanșelor de denigrare s-au găsit naivi care — crezînd că săvîrșesc o faptă românească — au ars cărțile lui Sadoveanu, cele mai românești, ca suflet și preocupări, ca mentalitate și expresie din cîte a produs literatura noastră". Printre semnatarii protestului: Petru Groza, Liviu Rebreanu, C. Rădulescu-Motru, G. Călinescu, N. Costăchescu, M. Ralea, P. Andrei, E. Lovinescu, G. Topîrceanu, Demostene Botez, Otilia Cazimir, Traian Ionașcu, Al. Philippide, A. Otetea, Zaharia Stancu, Al. Boldur, Pericle Martinescu.

Își manifestă solidaritatea cu marele prozator muncitori din importante orașe ale țării, țărani, cadre universitare, juriști, studenți etc. Astfel, într-o întrunire a sindicatului muncitorilor grafici din Iași, la 19 aprilie, la care participă și reprezentanți ai altor sindicate din localitate, se exprimă sprijinul și simpatia pentru M. Sadoveanu, faptul „că sînt alături de d-sa în lupta ce o duce pentru libertățile cetățenești democratice".

La 10 aprilie, țăranul Grigore D. Alecu, din jud. Buzău, îi scrie lui Sadoveanu, scrisoare reprodusă în *Dimineața*: „Noi, țăranii, care muncim pămîntul cu sudoarea frunții, în arșița de soare, vom ști să schimbăm plugul și coasa pe palcș spre a ne apăra drepturile noastre și pe conducătorii noștri democrați".

În această lună aprilie se inaugurează la București Institutul de istorie universală, înființat din inițiativa și cu o mare donație de cărți a lui N. Iorga. „Sînt adunate — arată savantul la deschiderea Institutului, într-o cuvîntare consemnată de *Adevărul* din 6 aprilie — 50 000 volume".

Cronică măruntă

Dar „mortul" s-a sculat, s-a dus zîmbind la rege și i-a întins colful. Îi reușise păcăleala.

● Revista Muzică și poezie publică o scrisoare a lui George Enescu în care marele muzician semnalează talentul muzical deosebit a doi copii: Valentin Gheorghiu, în vîrstă de 8 ani, și Ștefan Gheorghiu, de 10 ani.

● Institutul central de statistică dă publicității datele privind „mișcarea populației României în anul 1936". Astfel, la 1 ianuarie 1935, România avea 19 013 363 locuitori; la 1 ianuarie 1936 — 19 196 071, iar la 1 ianuarie 1937 — 19 422 660 locuitori.

● Intense pregătiri se fac în Anglia în vederea încoronării regelui George VI, venit la tron prin renunțarea fratelui său, Eduard VIII, care contractase o căsătorie neconformă cu prerogativele familiei regale.

„Ceremonia încoronării — citim în Lupta din 17 aprilie — se face după modul străvechi în care au fost unși domni toți regii Angliei". În acest scop, au fost revăzute toate privilegiile de care se bucură familiile nobiliare engleze la o astfel de ceremonie, deoarece există anume familii care au drepturi dintre cele mai bizare, pe care înțeleg să și le valorifice cu această ocazie. Există astfel o familie de conți care are dreptul să ofere prin șeful ei un trandafir regelui în ziua încoronării. Alți nobili au, spre exemplu, dreptul să pășească în cortegiu într-un anumit loc, alții să stea în catedrala Westminster în timpul ceremoniei într-o anumită stranã. Nobilii englezi, continuă ziarul, vor apărea la ceremonie în costume medievale, ca strămoșii lor.

La Westminster vor fi prezente cca. 7 700 persoane. „Ceremonia, scrie Lupta, va începe la ora 11. Cu toate acestea, cei care nu vor sosi cu cortegiul vor trebui să-și ocupe locurile încă de la ora 8 dimineața. De la ora 11, adică de la sosirea cortegiului, pînă la 4 după-amiază nimeni nu va mai putea

APRILIE 1937

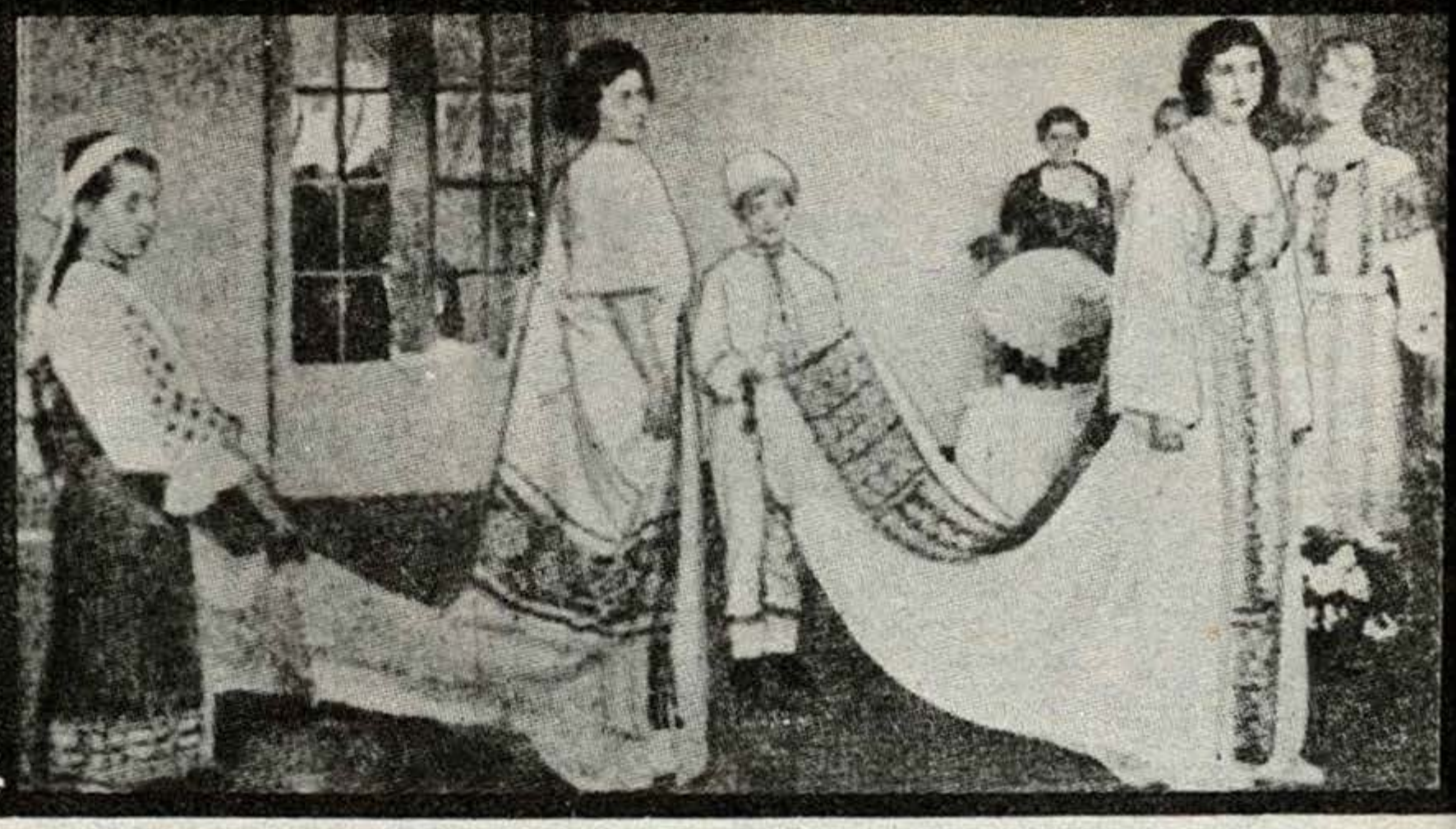

La o expoziție de costume istorice

Cronică măruntă

pârtul interiorul catedralei, pentru fiecare participant rezervîndu-se o jumătate de metru pătrat".

Printre măsurile de siguranță luate, se află și mobilizarea a „o duzină de automobile sanitare care vor fi deservite de douăzeci de medici și patruzeci de infirmieri".

Au fost mobilizați, de asemenea, zece mii de agenți ai Scotland Yardului, postați de-a lungul traseului. În jurul și în interiorul catedralei „vor fi plasați cei mai abili detectivi englezi".

● Răspunzînd la o anchetă a unui ziar american făcută printre artiști, cu privire la evenimentele din Spania, Marlene Dietrich — marea vedetă a filmului, de origine germană — s-a pronunțat împotriva rebeliunii fasciste a lui Franco. Guvernul german — scrie Facla din 5 aprilie — a interzis imediat act ițel să apară pe scenele germane și se vorbește de iminenta interdicție în Germania a tuturor filmelor în care apare Marlen Dietrich. Drept răspuns, actrița a cerut guvernului american să-i acorde cetățenia S.U.A. Dacă aceasta i se va refuza, ea va solicita guvernului republican spaniol să-i acorde cetățenia în această țară.

● Anul acesta — anunță Lupta din 2 aprilie — mătasea imprimată va domina în toaletele femeilor. De data aceasta, mătasea nu va mai fi înflorată sau împodobită cu linii geometrice. Imprimeul își va căpăta sensul său veritabil: el va fi împodobit cu litere, devize, date și nume. Toate fantaziile vor fi permise în acest domeniu. Se vor vedea mătăsuri cu portative muzicale, numele tenorului preferat, cîteva fraze celebre, extrase din romane etc.

Malițioșii susțin că femeile vor putea fi citite ca o carte.

● A apărut un nou număr al revistei Azi, publicație care, scrie Dimineața, „s-a impus de la începutul apariției sale prin demnitate și constiinciozitate". În acest număr, 38/1937, semnează,

Același ziar, comentînd evenimentul, notează: „Iată că înregistrăm astăzi un act de ctitorie făcut nu de un om bogat — ceea ce crește valoarea morală a gestului — ci de un intelectual, care și-a sporit biblioteca cu trudnica muncă a minții.

Mulțumită istoriei, atîtea curente străine de noi și nesănătoase ar fi privite așa cum trebuie. S-ar renunța la regimuri nepotrivite, veșnic falimentare și de o inutilă oroare. Acolo, în biblioteca istorică, găsim răspunsuri la toate întrebările zilei de azi".

Un prețios dar făcut Academiei Române. Sub acest titlu, *Dimineața* din 25 aprilie relatează despre o donație făcută înaltului for științific român: tabloul pictorului Franz Francken *Cressus arătînd bogățiile sale lui Solon*. „Tabloul — scrie ziarul citat — a fost înmînat d-lui prof. Iorga de către d. Ostrowski, ministrul Uniunii Sovietice la București, ca dar din partea Academiei de științe din U.R.S.S." Pictura se afla pînă acum la muzeul Ermitaj din Leningrad. Pe lîngă valoarea artistică importantă, „tabloul prezintă un deosebit interes pentru România — continuă ziarul — deoarece în suita lui Cressus este reprezentat unul din cei mai mari domnitori ai Țării Românești, Mihai Viteazul, a cărui faimă a trecut peste granițele țării. Știința istorică socotește că acest tablou este cea mai perfectă imagine a marelui domn român. Acest fapt a fost subliniat de d. prof. Iorga. Academicianul Iorga a citit în timpul ședinței scrisoarea academicianului sovietic Orbeli, directorul muzeului Ermitaj din Leningrad, unde era păstrat tabloul. A citit, de asemenea, și cuvîntarea d-lui ministru Ostrowski cu ocazia înmînării tabloului. D. prof. Iorga în cuvîntarea sa s-a oprit mai mult asupra acelei părți din discursul d-lui ministru Ostrowski, în care d-sa caracterizează pe Mihai Viteazul ca fondator al unității tuturor pămînturilor românești. Același fapt a fost subliniat și de d. președinte al Academiei, Al. Lapedatu, care în cuvîntarea sa a mulțumit din partea Academiei și a întregii științe românești Academiei sovietice, guvernului suvietic și ministrului Ostrowski.

D. Al. Lapedatu a subliniat raporturile amicale dintre România și U.R.S.S. și a declarat că acest dar este un simbol al solidarității internaționale a științei și o să fie întotdeauna o podoabă a Academiei Române"[1].

În încheierea cronicii acestei luni, cîteva *Gînduri de pace*, publicate de Victor Eftimiu în revista *Reporter* din 18 aprilie: „Nu cred să fie pe lume neam mai dornic de liniște și de pace ca românii; încă din leagăn i-au zămislit ursitoarele acest destin.

Spre cinstea omeniei lor, românii nu se pot lăuda cu fapte de cuceritori. Născuți și revărsați pe cîmpuri mănoase și munți bogați,

[1] În prezent, tabloul se află în cabinetul președintelui Academiei R.S. România

Prof. dr. Charles Upson Clark, din New York, conferențiind, în limba română, în aula Academiei comerciale

Invenția unui automobilist londonez: automobilul-barcă

nu s-au adunat niciodată în hoarde hrăpărețe pustiind împărăția altora, așezîndu-se cu sila printre neamuri de altă limbă.

Totdeauna izbînzile lor militare au fost defensive. De la Posada pînă la Mărășești, românii n-au făcut decît să se apere de cotropitori.

Și au înscris istoria zidind o limbă care se vorbește mult departe de hotarele țării. Au așteptat, s-au pregătit pentru Marea Unire care nu putea să nu vină. Astăzi nu vor decît să-și clădească, în pace și în bună învoire cu vecinii, viitorul lor de liniște, gospodărire și cultură". ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

printre alții: Zaharia Stancu, M.R. Paraschivescu, Șerban Cioculescu.

● **Recent orașul grec Missolonghi, de la intrarea în golful Patras, a fost declarat „oraș sfînt", în amintirea eroicei rezistențe a locuitorilor săi în timpul luptelor împotriva otomanilor din 1823-1826. Aici, la Missolonghi, a căzut eroic, în 1824, poetul englez Lord Byron.**

Primul primar român al Brașovului

În nr. 12/1986, revista brașoveană *Astra* a publicat articolul *Primul primar... a fost prefect*, în care este luată în discuție o informație apărută în cadrul rubricii *În București, acum 50 ani*, din nr. 8/1986.

După ce apreciază *Magazinul istoric* drept *„una din cele mai prestigioase publicații științifice din țara noastră"*, autorul articolului, *Dan B. Ciuceanu*, rectifică cele publicate de noi în numărul respectiv referitoare la medicul G. Baiulescu: acesta n-a fost, în 1916, „întîiul primar român al Brașovului", cum scriam noi (reproducînd o informație din ziarul *Universul* din 16 august 1936), ci, precizează autorul articolului din *Astra*, el a fost „numit, la 27 ianuarie 1919, prefect al orașului".

La scurt timp după apariția articolului din *Astra*, am primit la redacție o scrisoare, tot din Brașov, din partea istoricului *Gernot Nussbächer* care ne argumentează — pe baza unei bogate documentații — că... G. Baiulescu a fost totuși primul primar român al Brașovului. El a fost cel care — după cum consemnează *Gazeta Transilvaniei* din 24 august/6 septembrie 1916 — a salutat trupele române la intrarea lor în Brașov cu aceste cuvinte: „În numele poporațiunii române a vechiului și preafrumosului oraș Brașov vă zic: Bine ați venit! Totodată sunt autorizat să vă bineventez [a ura bun venit] cu toată căldura și în numele poporațiunii săsești și maghiare, care locuiește împreună cu noi în acest oraș".

În numerele următoare ale *Gazetei* au apărut mai multe ordonanțe și înștiințări ale primăriei brașovene, semnate toate „dr. Baiulescu, primar".

Date referitoare la dr. G. Baiulescu au apărut în revista *Țara Bîrsei*, nr. 3/1935, în *Cumidava*, anuarul Muzeului județean Brașov, vol. IV (1970), în ghidul bio-bibliografic *Cărturari brașoveni, sec. XV-XX*, editat de Biblioteca municipiului Brașov în 1972, precum și în monografia *Protopopul Bartolomei Baiulescu*, publicată în 1938 de Candid C. Mușlea și închinată tatălui celui care a fost, într-adevăr, întîiul primar român al Brașovului.

Mica controversă iscată în jurul dr-ului G. Baiulescu evidențiază, astfel, și pe această cale, interesul cu care este citită revista noastră care, după cum apreciază amintitul articol din *Astra* și-a cîștigat *„un binemeritat renume în țară și în străinătate, precum și un număr mare de cititori constanți nu doar din rîndurile cercetătorilor și specialiștilor, ci și al publicului larg"*.

CAMPANIA CEA MAI LUNGĂ

LOUIS ALLEN

Războiul se sfîrşise în Europa. Zeci de milioane de victime, distrugeri enorme, oraşe şi sate devastate, lacrimi şi durere, dar, cel puţin, luptele se încheiaseră. Ele continuau cu încăpăţînare numai în Extremul Orient. Campania din Birmania nu s-a terminat nici ea decît odată cu capitularea Japoniei. Deşi secătuită şi lipsită de întăriri, armata niponă nu ceda. Jungla deasă, la care reuşise să se adapteze, era concomitent un inamic, dar şi un avantaj în tactica hărţuielilor şi a luptelor fragmentate împotriva copleşitoarelor forţe aliate.

Ilustrativă pentru starea de spirit din acele momente a ofiţerilor japonezi este şi întîlnirea unui locotenent britanic cu maiorul Wako Hisanori şi locotenentul Tsutumi Shinzo, trimişi să informeze unele detaşamente izolate despre încetarea războiului. Tsutumi arăta ca un sălbatic, cu părul netuns, barba încîlcită, hainele zdrenţuite şi privirea plină de mînie. „Japonia n-ar capitula niciodată în împrejurări normale", a spus el. „Nu sînt sigur că aveţi dreptate", i-a răspuns englezul.

Soldat japonez predîndu-se...

În cei trei ani de ocupaţie japoneză, economia unei ţări bogate, chiar dacă insuficient dezvoltată, intrase într-un puternic declin; 2,5 milioane hectare, rămase nelucrate, fuseseră inundate de junglă. Recolta de orez se înjumătăţise. Numărul vitelor scăzuse de la 6 la 3 milioane. Industriile petrolului şi minereului înregistraseră mari pagube. Anual, forţele cotropitoare impuseseră Birmaniei importante „contribuţii": petrol, produse agricole, minereuri. Înainte de a cuceri Birmania, japonezii se erijaseră în „eliberatori" de sub dominaţia engleză. După ce au devenit stăpînii ei, şi-au arătat adevăratele scopuri, transformînd-o în colonie. Ei creaseră un corp de armată birman, sub conducerea generalului Aung San. Dar în 1942, înţelegînd sensul prezenţei japoneze, birmanii înfiinţaseră o ligă de eliberare, un front de luptă, la care participau zece partide şi grupări politice. În 1943, armata lui Aung San a aderat la acest front şi a întors armele împotriva niponilor. În octombrie 1944, Aung San a devenit preşedintele Ligii antifasciste a libertăţii poporului, luptînd alături de britanici.

Pe frontul din Birmania, numărul victimelor a fost destul de mare. Şi astăzi continuă controversele asupra cifrelor totale, deoarece efectivele unor corpuri armate s-au cunoscut doar cu aproximaţie, iar unele detaşamente au fost retrase şi trimise pe alte fronturi fără a se şti exact cifra pierderilor dinaintea mutărilor. Prin calcule diverse, Louis Allen stabileşte că japonezii au pierdut 185 149 soldaţi, respectiv două treimi din oamenii lor pe teatrul de operaţii din Birmania, şi a 12-a parte din totalul victimelor nipone în acest război. Britanicii şi Commonwealthul au pierdut 73 909 oameni, dintre care 14 326 ucişi, respectiv a 13-a parte din trupele de uscat aflate la dispoziţia Comandamentului interaliat al Asiei de sud-est (SEAC).

La încheierea conflictului, englezii i-au dezarmat pe partizanii birmani. Dar dorinţa de independenţă nu a putut fi înfrîntă. În 1947, liderii Ligii antifasciste a libertăţii poporului au cerut guvernatorului să transmită la Londra „dorinţa de independenţă a Birmaniei, exprimată de întregul popor". La 4 ianuarie 1948, Uniunea Birmană se proclama independentă, refuza să facă parte din Commonwealth şi, trei luni mai tîrziu, devenea membră a O.N.U.[1]

[1] Publicăm, în continuare (*Magazin istoric*, nr. 12/1986, 1-3/1987), ultimele fragmente din lucrarea istoricului britanic Louis Allen *Burma. The Longest War. 1941-45.* Subtitlurile aparţin redacţiei noastre.

O mîndreţe de document

La 2 iulie 1945, pe colinele estice ale munţilor Yomas, la nord de satul Myogyaung şi la cîteva mile sud-vest de Cartierul general al Diviziei 17 indiene, de la Penwegon, o patrulă de gurkha s-a ciocnit cu o mică forţă japoneză şi, în înfruntarea care a urmat, au murit 19 japonezi. Soldaţii gurkha au căutat trupurile celor ucişi, au luat amintirile uzuale — fotografii, ceasuri, jurnale — şi o geantă diplomatică, avînd pielea îmbibată de apa ploii. La scurt timp, porthartul, golit şi cu conţinutul uscat, se afla pe o masă de la Cartierul general.

Printre hîrtii se găsea şi un ordin de luptă care, odată descifrat şi tradus, s-a dovedit a fi extrem de important. Purta semnătura generalului Nagazawa Kanichi, care îi succedase lui Sakurai Takutaro, în funcţia de comandant al grupării de infanterie a Diviziei 55, şi era datat 14 iunie 1945. Fusese capturat la două săptămîni după emitere şi se referea la o forţă ce trebuia să se deplaseze spre fluviul Sittang.

Împărţite în trei coloane, trupele urmau să înainteze de-a lungul unor drumuri bine trasate pe conturul înălţimilor. În ordin erau marcate punctele de trecere peste *chaunguri* şi cele pe care trebuiau să le atace şi să le menţină japonezii — inclusiv un pod de cale ferată. Pentru a nu genera confuzie în rîndul coloanelor în marş, nu se admiteau împuşcăturile. Drumurile uzuale se preconiza a fi evitate, iar semnalele radio puteau fi folosite numai după traversarea Sittangului. Comunicaţiile urmau a se efectua prin semne vizuale şi prin mesageri. Raţiile includeau, în mod obligatoriu, sare şi peşte sărat şi uscat, care trebuia cărat chiar dacă s-ar fi renunţat în acest fel la orez.

Soldaţii urmau să strîngă bărcile ţăranilor de pe malurile Sittangului şi să construiască şampane pentru cîte trei sau patru oameni, din bambusul cărat în marş. Aveau să poarte cu ei o cantitate de muniţie de două ori mai mare decît cea uzuală şi nici o armă nu trebuia abandonată fără permisiunea comândantului coloanei. Ordinul cuprindea şi multe indicaţii detaliate pentru unităţile veterinare. Boii şi caii trebuiau trecuţi peste Sittang. Prioritate se acorda răniţilor şi proviziilor. Fiecare cal trebuia să aibă cu el o rezervă de potcoave şi 50 caiele, precum şi nutreţ pentru o săptămînă, socotind un kilogram pe zi.

Din punctul de vedere al serviciilor de informaţii, era o mîndreţe de document. Descria condiţiile din Yomas şi intenţiile japonezilor cu o claritate desăvîrşită. Locotenentul Levy, de la Cartierul general din Pegu, a reuşit însă să obţină o şi mai detaliată imagine a forţei nipone, ajutîndu-se şi cu alte documente găsite în porthart. Erau mesaje scrise în grabă către unităţile de recunoaştere. Li se cereau amănunte despre terenul mlăştinos de pe malul celălalt al Sittangului, despre lăţimea şi viteza apelor fluviului în anumite puncte, adîncimea, starea malurilor, dacă exista junglă în apropierea satelor, dacă existau repere ce puteau fi folosite, de pildă o pagodă, dacă actualele denumiri corespundeau cu cele de pe hărţi, dacă podurile fuseseră aruncate în aer, din ce erau construite, lemn, fier sau beton, cîte deschideri aveau, dacă apele musonului inundau sau nu drumurile, dacă în satele de pe platoul Shan se găseau orez şi sare, cît de febrilă era activitatea aeriană a inamicului pe valea Sittangului, zonele cu pîclă deasă. În cele din urmă, se menţionau parolele. De altfel, destul de lipsite de originalitate, *kami*, şi, ca răspuns, *kaze*.

În cîteva zile, documentele traduse au ajuns la Cartierul general din Delhi al feldmareşalului Mountbatten, şeful Comandamentului interaliat al Asiei de sud-est. Astfel, cu două săptămîni înainte ca armata lui Sakurai să fugă din Yomas, inamicul îi cunoştea absolut toate planurile. Probabil că este dificil de înţeles efortul depus de britanici pentru masacrarea Armatei 28 a lui Sakurai, din moment ce, cînd au declanşat ofensiva, nu mai erau decît ceva mai mult de trei săptămîni pînă la sfîrşitul războiului. Ofiţerii şi soldaţii Corpului IV considerau sfîrşitul atît de aproape, încît se şi vedeau înfruntînd alte formaţiuni de japonezi, pe măsură ce înaintau în Siam şi Malayezia. Totul era să ucizi cît mai mulţi posibil, înainte ca ei să scape din plasa întinsă în Pegu Yomas. Asta şi intenţiona să facă generalul Frank Messervy, comandantul Diviziei 7 indiene, căruia muntele de informaţii îi sosise chiar înainte să părăsească statul major al Corpului IV. El a constatat că existau două mari zone în care îşi putea atinge scopul — una între Yomas şi fluviul Sittang, cealaltă între Sittang şi Salween. Descoperirea documentelor aproape că garanta succesul primei operaţii de măcelărire, chiar fără intervenţia unei mari forţe de infanterie. Tunurile puteau trage în lungul unor linii fixate ca ţinte, cu săptămîni înainte. Iar avioanele britanice aveau să desăvîrşească masacrul (în această fază a campaniei nu erau implicate avioane americane)

Zvonuri adevărate

Forţele strînse în Yomas — înainte ca Sakurai să-şi concentreze soldaţii într-un unic efort de salvare — au reuşit să ajungă la Sittang doar în grupuri mici. Divizia 17 indiană, a generalului Cowen, le lăsa să traverseze drumul principal, le urmărea pînă la Sittang, apoi anunţa artileria şi aviaţia să le distrugă pe linia fluviului. Forţele patriotice birmane se ocupau de supravieţuitorii care încercau să scape spre sud, în lungul malului estic al fluviului. Dar întreaga zonă era imposibil de acoperit. Grupuri mici tot mai reuşeau să se strecoare. Dacă Sakurai ar fi hotărît să procedeze numai aşa, poate ar fi avut mai mult succes. El nu a realizat nici cît de complet era inelul de oţel din jurul lui, dar nici că, în momentul ofensivei, Corpul IV britanic nu se putea ocupa simultan de fiecare punct de traversare.

Sakurai a crezut că jumătate din forţa sa va supravieţui traversării, ceea ce era oricum mai bine decît să putrezească în Yomas, pînă la sfîrşitul musonului.

Între timp, apăruseră zvonuri despre o posibilă capitulare a Japoniei. Generalul Sakurai simţea că ceva se urzea, chiar atunci cînd el punea la cale ieşirea din încercuirea din Yomas. Comunicaţiile radio cu celelalte unităţi erau în cea mai mare parte întrerupte. Cartierul general al Armatei 28 mai avea însă un aparat de radio pe unde scurte, capturat de la britanici. În rutina zilnică intra şi ascultarea acestui aparat. Ceea ce pe Sakurai nu numai că l-a ajutat în planurile sale, dar i-a asigurat şi o privire asupra restului lumii. O greutate în plus pe umerii lui.

Trecuse deja o lună de cînd hălăduiau pe coline, cînd, pe la începutul lunii iunie, a auzit la radio despre capitularea Germaniei. Se petrecuse la 8 mai, deci ştirile erau vechi de trei săptămîni. Un post de radio din India transmisese, de asemenea, că un grup de industriaşi japonezi plecase în Statele Unite să solicite pacea. Toate acestea, Sakurai le-a păstrat pentru el însuşi. Dar nu-i era deloc uşor, în aceste condiţii, să plănuiască operaţii ce puteau duce la moartea a jumătate dintre oamenii săi. Moarte pe care unii dintre ei începeau să o bănuiască — îşi dădea el seama — pe măsură ce ascultau, cu inima grea, zgomotele tot mai apropiate ale exploziilor de pe coline.

Detaşamentul lui Sakurai nu a fost prins în ambuscadă pe cînd ieşea din Yomas. A pornit în dimineaţa zilei de 24 iulie. La un moment dat, cei care veneau în urma sa au declanşat un tărăboi cumplit. Se auzeau strigăte de disperare. „Par mai curînd o bandă de tîlhari decît o armată", se gîndea Sakurai. Curînd a aflat ce se întîmplase: soldaţii, care de atîta vreme trăiau doar cu o mînă de orez pe zi şi cu sare, nimeriseră într-o plantaţie de trestie de zahăr şi se repeziseră în ea. Generalul a ordonat să se reia marşul. La timp. Bombele au început să cadă asupra coloanei şi soldaţii s-au risipit înspăimîntaţi în toate direcţiile. Iwakuro, şeful de stat major care conducea marşul, a reuşit să restabilească cu greu ordinea. Ore în şir a alergat de colo-colo, pe lîngă unităţile coloanei, strigîndu-le fără încetare să nu se risipească, încît a răguşit. Era clar că mult n-avea să mai reziste. Ceilalţi ofiţeri s-au străduit să-l liniştească. Fukutomi, un tip înalt şi vînjos, a încercat să-l potolească pe Iwakuro, apucîndu-l de mîini, dar acesta s-a repezit la el şi, între cei doi, s-a încins o bătaie în toată regula, în noroi. Medicul a trebuit să-i facă o injecţie cu morfină lui Iwakuro. Tensiunea răspunderii care apăsa pe umerii lui şi un violent acces de malarie l-au scos din acţiune pentru următoarele 24 ore.

În braţele monstrului

În dimineaţa de 28 iulie, gruparea lui Sakurai a ajuns pe malurile Sittangului. Generalul a privit apele iuţi, impetuoase, care se precipitau în întuneric. Nu putea împărtăşi nimănui altcuiva ce simţea în acel moment. Era acelaşi fluviu pe malurile căruia îi înfrînsese pe britanici atît de categoric, cu trei ani şi jumătate în urmă. Îşi purtase oamenii peste fluviu într-un marş triumfător, care îi dusese pînă în capitala Birmaniei, apoi în cîmpiile centrale. Acum toate acelea erau o ruină. Armatele pe care le înfrînsese se întorseseră şi îl vînau *pe el*. Îşi imagina ce fluviu fermecător putea fi Sittangul în sezonul uscat, cu soarele deasupra, mişcîndu-se prin pădurile verzi. Iar acum... În timp ce apele gemeau în apropiere, el vedea ici-colo, în noapte, nu buşteni sau trunchiuri de arbori, ci oameni. Oameni care se văicăreau. *Tasukete kure! Oretachi wo misuteru ki ka!* (Ajutor! Pentru Dumnezeu, nu ne lăsaţi!). Dar Sakurai nu avea cum să-i ajute. În urmă, inamicul avea oameni, tunuri, avioane. Pentru ei, locul tunurilor şi al avioanelor fusese luat de acest monstru lichid şi învolburat, în braţele căruia oamenii săi încercau să supravieţuiască.

„Am traversat fluviul la 28 iulie 2 a.m. — îşi aminteşte Sakurai —, într-o barcă ţărănească. Cînd am privit înapoi, am văzut că unii dintre oamenii mei reuşeau să treacă, dar alţii erau înghiţiţi de fluviu, care le ducea trupurile departe. Nu încetam să mă rog". A doua zi a plouat, cerul de-abia se vedea. Dar avioanelor RAF-ului nu le păsa; Sakurai le auzea deasupra capului. Statul major a rămas ascuns pînă la căderea nopţii. Mai avea de mers 13 mile pînă la colinele platoului Shan, şi drumul nu era deloc uşor. Mai mult ca sigur că britanicii aveau reţele de spionaj în fiecare sat de pe malurile Sittangului, pentru că tunurile au început să-şi schimbe linia de bătaie după direcţia de înaintare a coloanei statului major. Bine, cel puţin, că trecuse tensiunea traversării fluviului. Trei săptămîni i-au trebuit Armatei 28 să străbată 50 mile pe drumul ei spre sud. Calul lui Sakurai se înecase în Sittang. Generalul şi-a continuat drumul pe un bivol.

La 15 august, în ziua în care împăratul Japoniei a anunţat unui popor îngrozit, rămas perplex, că războiul s-a sfîrşit şi că trebuiau să „îndure neîndurabilul", Sakurai a ajuns la cartierul general al Diviziei 53, la Shanywa. L-a întîmpinat Hayashi, comandantul diviziei. Soldaţii tăiaseră un arc din lemn, pictat cu caracterele *Saku Kangei* (Bun sosit Armatei 28). Sakurai a trecut pe sub el. I s-au înmînat apoi telegrame de la Saigon, din partea mareşalului Terauchi, aflat la comanda teatrului de operaţii sud-est asiatic, şi de la Moulmein, din partea generalului Kimura, care comanda armata japoneză din Birmania. Amîndoi vorbeau despre succesul operaţiei de ieşire din încercuire. Sakurai a citit telegramele, dezgustat de felicitările ce-i erau adresate, apoi le-a împăturit la loc. După-amiază a sosit ştirea anunţului imperial, care punea capăt războiului.

Dar el nu se sfîrşise şi pentru Sakurai. Nu se putea sfîrşi pînă nu-şi strîngea din nou oamenii într-o armată, la Tenasserim. De aceea, a continuat să meargă spre sud, cu toate că fiecare fibră a fiinţei

sale cerea odihnă. Tunurile nu mai bubuiau, ploile se liniştiseră. La Moulmein, l-a întîlnit pe Kimura, avansat în grad. În rigidul sistem ierarhic japonez, fusese promovat la timpul potrivit. Dar, printr-o stranie coincidenţă, avansarea sosise la cinci zile după ce el abandonase britanicilor Rangoonul.

La 18 august, Kimura a dat ordin de la Moulmein tuturor unităţilor din Birmania să înceteze focul.

Un punct lipsă în regulament

Pentru cea mai mare parte a japonezilor, capitularea era o idee de neconceput. Înainte să înceapă „a îndura neîndurabilul", ei trebuiau să creadă că el există. Ultima frază din ordinul lui Sakurai, că aceia care capitulează *după* capitularea naţională nu vor fi trataţi ca prizonieri de război, a atras atenţia subordonaţilor săi. Pentru ei era foarte important să nu fie consideraţi prizonieri. De aceea Aliaţii au numit pe cei aflaţi în această situaţie „personal capitulat japonez", un eufemism care avea un scop anume. S-a decis ca ofiţerii japonezi să rămînă răspunzători de menţinerea disciplinei propriilor oameni. A-i jefui pe japonezi era strict interzis.

De la cartierul său general din Rangoon, generalul Sir Montagu Stopford, comandantul Armatei 12, a ordonat, la 15 august, oamenilor săi să suspende operaţiile ofensive împotriva japonezilor şi să se asigure că grupurile de gherilă birmane înţeleg bine acest ordin. Pe de altă parte, unele detaşamente izolate nipone rătăcite prin junglă puteau să nu ştie nimic despre capitulare, aşa încît vigilenţa trebuia strict menţinută. Japonezii care capitulau urmau a fi întrebaţi despre locul unde se aflau marile lor unităţi, cartierele generale şi depozitele de provizii, deşi Stopford ştia că era un act inutil. Serviciul său de informaţii reuşise să afle unde staţionau aceste unităţi, iar amplasarea cartierelor generale nipone nu mai constituia un secret.

S-a întîmplat ca o unitate din Divizia 17 indiană să stabilească primele contacte în vederea capitulării. La 26 august, la Abya, a avut loc o întîlnire cu o delegaţie japoneză, formată din lt. col. Shoji, de la statul major al Armatei 33 a lui Honda, lt. Sawayama Yuzo, un fost ziarist din anturajul lui Kimura, şi alţi trei ofiţeri, între care Saito, fostul manager al companiei comerciale pentru noua Asie, din Rangoon, şi un gornist. Acesta din urmă părea cel mai preocupat. „Cînd să sun din goarnă?", întreba el. Nimeni nu ştia ce să-i răspundă. Acţiunea *kofuku* (capitulare) nu era prevăzută în regulamentul armatei japoneze, încît nu exista un sunet de goarnă special pentru a o marca.

Destinul armatelor japoneze din Birmania nu depindea numai de lordul Mountbatten, ci şi de felul în care mareşalul Terauchi şi statul său major de la Cartierul general al Armatei de sud din Indochina franceză au primit ştirea înfrîngerii Japoniei. Terauchi era îndeaproape înrudit cu casa imperială. Cu cîteva luni în urmă, numele său fusese pronunţat ca potenţial succesor al lui Tojo în funcţia de prim-ministru, după ce acesta fusese obligat, în iulie 1944, din cauza înrăutăţirii poziţiei strategice a Japoniei, să demisioneze atît din funcţia de şef al statului major general al armatei, cît şi din aceea de prim-ministru. Elementele militare din guvern au sprijinit ideea numirii, în afara lui Tojo, care a fost împotrivă. În cele din urmă, a devenit prim-ministru generalul Koiso Kuniaki. Terauchi a rămas la postul său de la Armata de sud.

Neavansarea i-a fost fatală. Nu pentru că Terauchi era deosebit de ambiţios şi umbla după lauri politici, deşi în trecut fusese ministru de răz-

...şi militari britanici la vestea înfrîngerii Japoniei militariste

boi. În fapt, el a fost lăsat să asiste la dezintegrarea marilor sale unităţi, dispuse nu numai în Asia de sud-est, unde avea succes campania britanicilor, dar şi în Pacificul de sud şi Filipine, unde săreau din insulă în insulă americanii, apropiindu-se tot mai mult chiar de inima Japoniei. Pierderea Filipinelor şi căderea oraşului Mandalay i-au provocat lui Terauchi o congestie cerebrală, la 10 aprilie 1945. Ar fi trebuit, desigur, să fie înlocuit, dar oamenii săi au păstrat un secret total asupra stării comandantului lor.

La începutul lunii august, împăratul i-a trimis o telegramă: „Întoarce-te în Japonia, să raportezi. Vino la Tokio, în ideea că nu mai revii pe teatrul de război". Terauchi îşi propusese să plece la 18 sau 19 august, dar la 10 august statul său major a raportat despre o emisiune radio din Washington, în care se afirma că Japonia capitulase.

Sfidînd realitatea

Trei zile mai tîrziu, Terauchi şi-a chemat statul major. Dacă Japonia a capitulat, ce trebuia să facă Armata de sud? S-a încins o discuţie confuză. Armata concepuse de mult o politică de autoapărare şi de autosubzistenţă, prin care regiunile sudice s-ar fi hrănit singure, hrănind, în acelaşi timp, şi armatele japoneze de ocupaţie. Acestea ar fi continuat astfel să lupte, orice se întîmpla cu insulele japoneze.

File din Rezistenţa birmană

Dr. MARIN BADEA

La 1 ianuarie 1886, cînd coroana britanică a anexat Birmania, noua colonie a fost organizată, din punct de vedere administrativ, ca o simplă provincie a Indiei, cea mai mare posesiune din vastul imperiu colonial britanic. A urmat o intensă exploatare economică a ţării, îndeosebi a produselor agricole şi a materiilor ei prime. Forţele progresiste, formate din burghezia naţională, proletariat şi ţărănime, revoltate de jaful economic operat de britanici, au optat pentru calea luptei organizate împotriva metropolei, angajîndu-se, mai ales către sfîrşitul anului 1938, în conflicte deschise cu autorităţile coloniale. Scopul lor era înlăturarea prin luptă a dominaţiei britanice.

Pe fundalul unor acţiuni politice ostile metropolei, aceasta din urmă a acceptat unele revendicări ale burgheziei birmane; ţara a fost separată de India, a fost promulgată o Constituţie, pe baza căreia avea să se desfăşoare viaţa social-politică birmană. Din 1936 prim-ministru al ţării era Ba Maw, o personalitate cunoscută a mişcării naţionale. Dar concesiile Londrei nu au putut stăvili cursul ascendent al luptei naţionale a poporului birman. În 1939, s-au creat partidul comunist, Organizaţia ţăranilor din Birmania — care cerea independenţa politică deplină a ţării — şi un front naţional, purtînd numele Blocul libertăţii. Drept urmare a agitaţiei antibritanice care cuprinsese ţara, în 1940, oficialităţile de la Londra au declarat ilegală activitatea Blocului, arestînd o serie de conducători ai lui.

În acest moment al luptei naţionale a poporului birman, au survenit ostilităţile declanşate în Pacific de militariştii japonezi. Birmania a intrat în sfera de interes direct a Japoniei. De altfel, încă de la jumătatea deceniului trei, niponii încercaseră să stabilească legături comerciale cu birmanii, reuşind să-şi apropie şi o parte dintre oamenii politici, inclusiv pe primul ministru, Ba Maw. Japonia le făcuse acestora oferte de ajutor financiar, în lupta lor pentru ieşirea de sub dominaţia colonială, iar birmanii îi considerau pe niponi un potenţial aliat împotriva Angliei, pentru cucerirea independenţei.

La început, acţiunile politice ale Japoniei, de atragere de partea ei a popoarelor din sud-estul Asiei, au avut rezonanţă pe solul birman, datorită antagonismelor ce separau Birmania de Marea Britanie. Totodată, Japonia militaristă se afla într-o ofensivă militară victorioasă în Pacific, ceea ce dădea certitudini concrete birmanilor. La 21 ianuarie 1942, trupele nipone au trecut frontiera dintre Thailanda şi Birmania, iar în mai puţin de cinci luni, Japonia a ocupat întreaga Birmanie, avînd de partea ei şi un anume ajutor al forţelor naţional-revoluţionare locale. Populaţia a salutat trupele japoneze, mai ales

Unii ofiţeri au afirmat că trebuia consultat Cartierul general imperial, dacă el intenţiona sau nu să înceteze ostilităţile. Terauchi i-a ascultat pe toţi, apoi a intervenit: „Studiaţi bine această problemă, domnilor", şi a părăsit încăperea.

L-a chemat apoi pe şeful său de stat major, generalul Numata Takazo, şi l-a anunţat că nu se mai întoarce în Japonia. „Convoacă o întîlnire cu toţi comandanţii şefi ai armatelor din zonă", i-a spus. A doua zi, Terauchi şi statul său major s-au adunat într-un birou al agenţiei de ştiri Domei Tsushiu, care avea cele mai bune aparate radio. Au ascultat discursul împăratului. La sfîrşit, Terauchi a închis ochii. Faţa îi era brăzdată de lacrimi. „Urmează un discurs al primului ministru, amiralul Suzuki", i-a spus Numata. „Eu plec", i-a răspuns Terauchi şi s-a întors la reşedinţa sa. Numata se temea că mareşalul se putea gîndi la sinucidere. Ceea ce nu era cazul. Pentru a elimina orice potenţial pericol, el îi spusese lui Goto, aghiotantul lui Terauchi, să îndepărteze orice obiect care ar fi putut servi ca unealtă de sinucidere.

La întîlnirea cu comandanţii săi, Terauchi şi-a expus clar poziţia: „Am primit cu supunere ordinul Cartierului general imperial. Vreau ca armata imperială să-şi încheie zilele în onoare. Forţele de sub comanda mea nu sînt forţele mele, ele aparţin Maiestăţii Sale. Cu toţii aţi primit ordinul pe care l-am primit şi eu. Doresc să faceţi tot ce vă stă în putinţă pentru a tri-

că în fruntea lor se găseau unităţi ale Armatei de eliberare a Birmaniei, alcătuite chiar pe teritoriul Thailandei şi avîndu-l la comanda lor pe Aung San, liderul recunoscut al mişcării naţionale de independenţă. Coroborată cu îndemnul la revitalizarea tradiţiilor culturale proprii, cu apelul de a se acorda o preţuire deosebită trecutului glorios de dinaintea contactului cu Vestul, politica Japoniei în planul culturii, al creaţiei spirituale a avut o anumită forţă de atracţie în rîndurile unor cercuri birmane.

Dar, ca şi în celelalte teritorii pe care le-au inclus cu forţa în „marele imperiu nipon", militariştii japonezi au instituit în Birmania un regim extrem de dur. Ei au rezervat ţării rolul de importantă sursă de materii prime, cumpărînd, la preţuri foarte scăzute, mai ales petrol, cauciuc, bumbac şi orez, ceea ce a generat lipsuri materiale şi suferinţe pentru poporul birman. De aceea, relativ repede lupta naţională antibritanică şi-a schimbat obiectul, îndreptîndu-se împotriva regimului japonez de ocupaţie. Din antibritanică, lupta birmanilor s-a transformat în antinipon㠖. După retragerea administraţiei britanice, comuniştii au devenit elementele dinamizatoare ale rezistenţei antijaponeze: ei au răspîndit manifeste antifasciste, au creat grupuri de rezistenţă ilegală, au stocat arme etc. În acelaşi timp, au desfăşurat o intensă muncă de propagandă în rîndurile armatei birmane, pe care o considerau o forţă, în perspectiva unei insurecţii populare naţionale. În activitatea lor, comuniştii birmani au folosit şi organismele create chiar de ocupant, cum a fost Liga est-asiatică a tineretului din Birmania. Liderul mişcării de eliberare naţională Aung San şi militantul comunist Takin Tan Tun au iniţiat diferite organizaţii de luptă în rîndurile muncitorilor şi ţăranilor.

Rezistenţa birmană s-a manifestat sub două forme: a) grupuri de partizani, create din iniţiativa comuniştilor, în zonele montane şi de junglă; b) pregătirea în secret a unei ridicări la luptă de tip insurecţional, acţiune condusă, de asemenea, de comunişti, care continuau să acţioneze legal, sub acoperirea administraţiei birmane a lui Ba Maw. Cînd n-au mai putut acţiona legal, Aung San şi Takin Tan Tun s-au retras în ilegalitate, de unde au organizat temeinic lupta maselor populare.

În august 1944, a avut loc un eveniment important pentru rezistenţa antijaponeză: conferinţa secretă a personalităţilor politice birmane care conduceau, în diferite centre, mişcarea de rezistenţă. Rezultatul ei a fost crearea Ligii antifasciste a libertăţii poporului — un larg front popular antiimperialist. Făceau parte din ea cîteva partide politice care acţionau pentru libertatea naţională, la care au aderat şi ofiţerii patrioţi. Ca preşedinte al ei a fost ales Aung San, iar ca secretar general — Takin Tan Tun.

Conducerea acestei Ligi antifasciste a elaborat, în decembrie 1944, un plan concret de organizare şi desfăşurare a insurecţiei generale a poporului birman, armata naţională urmînd a constitui forţa principală a acţiunii; în primăvara anului următor s-a declanşat insurecţia populară antijaponeză. În cooperare cu forţele militare britanice şi indiene, armata naţională birmană, forţele insurecţionale ale poporului birman au dat lovituri puternice ocupantului, insurecţia din Birmania avînd un rol deosebit în desfăşurarea ultimei faze a războiului din Orientul îndepărtat. La 5 iulie 1945, Rangoonul a fost eliberat, iar guvernul marionetă, în frunte cu Ba Maw, s-a retras pe teritoriul Japoniei. La scurt timp, ultimele forţe militare ale ocupantului nipon au fost alungate din Birmania.

Dar lupta pentru independenţa deplină a Birmaniei avea să continue, pînă la 4 ianuarie 1948, cînd, în cadrul unei ceremonii solemne desfăşurate la Rangoon, s-a proclamat oficial independenţa statului birman, care îşi scutura definitiv jugul colonial.

mite înapoi în Japonia, în onoare, pe ofiţerii şi soldaţii trupelor japoneze. Există vreo obiecţie?".

Războiul se sfîrşise. Nu mai exista nici o îndoială. Dar Numata încă nu ştia cum să transpună această realitate în practică. Într-o emisiune radio, transmisă din New Delhi, Terauchi fusese îndrumat să ia contact cu Mountbatten, printr-un post de radio similar. Japonezii s-au eschivat la început. Au spus că vor răspunde cînd vor primi instrucţiuni de la Tokio. În jurul datei de 23 august 1945, era clar că toate unităţile japoneze se supuneau ordinelor Cartierului general imperial. Numata s-a pregătit să plece la Rangoon, să negocieze capitularea. I-a luat cu el pe contraamiralul Chudo, adjunctul şefului de stat major, alţi doi ofiţeri şi doi civili.

Relatările despre negocieri diferă. Britanicii vor să arate cine era stăpînul; japonezii — că erau încă puternici. „Cel mai important reprezentant era generalul Numata, şeful statului major al Comandamentului suprem —, a scris Mountbatten, care era reprezentat de generalul F.A.M. Browning, şeful statului său major. Atitudinea sa şi a altor ofiţeri a fost întru totul corectă; dar nu încape îndoială că veniseră la Rangoon crezînd că se aflau în situaţia de a se tîrgui sau cel puţin de a comenta termenii în care stabilisem noi că va decurge actul capitulării".

Delegaţia japoneză a prezentat un document în care Terauchi era investit să ordone tuturor forţelor sale să înceteze focul, să înlăture minele, să menţină ordinea pînă soseau forţele aliate, aflate în diferite ţări ale Asiei de sud-est, pentru a prelua totul. Terauchi trebuia să răspundă de punerea în aplicare a tuturor acestor măsuri. Conferinţa de la Rangoon a precedat capitularea formală, care a avut loc la Singapore, în 12 septembrie 1945.

Numata îşi aminteşte altfel. Delegaţia japoneză a mers la Rangoon, avînd trei gînduri în minte: să-şi menţină structura de comandă; să se autodezarmeze şi să predea armele; să-şi ducă ei înşişi oamenii înapoi în Japonia. Cînd li s-a spus că Aliaţii intenţionau să dezmembreze imediat cartierele generale şi că fiecare armată va fi dezarmată individual, sub control aliat, negocierile au intrat în impas. Starea de spirit a japonezilor era cu mult mai disperată decît lăsau ei să se vadă. Un adjunct al lui Numata i-a spus şefului său: „Generale, nu poţi muri decît o dată. Dacă acum ne punem capăt vieţii, pînă şi britanicii vor lua notă. Avem cianură de potasiu. Să ne curmăm viaţa?". Numata i-a răspuns că moartea lor poate fi mai preţioasă cu un alt prilej.

Vizitei lui Numata la Rangoon i-a urmat un lanţ de capitulări. Şeful de stat major al lui Kimura a fost chemat de Stopford la Rangoon să ia cunoştinţă de detaliile capitulării forţelor din Birmania. Mici detaşamente britanice au reocupat Mokpalin, Mergui şi Tavoy, aflate la sud de Tenasserim. La 13 septembrie, la Rangoon, generalul Ichida a semnat, în numele lui Kimura, capitularea tuturor forţelor sale. În ziua precedentă, la Singapore, generalul Itagaki semnase şi el capitularea, cu lacrimi de indignare şi furie în ochi, în numele lui Terauchi, care era bolnav. O ceremonie a fost organizată la Rangoon, la 20 octombrie. În timpul ei, Kimura şi-a predat sabia lui Stopford, iar Sakurai, Ichida şi principalul ofiţer naval din Birmania şi-au înmînat săbiile unor ofiţeri de rang înalt din Armata 12 şi din marina britanică din Birmania. Capitularea tuturor trupelor din Birmania — aproape 72 000 oameni — s-a încheiat la 6 noiembrie. Ceilalţi japonezi au trecut colinele în Siam şi s-au predat acolo. ■

Prezentare şi adaptare de Stelian ŢURLEA

CARŢI SOSITE LA REDACŢIE

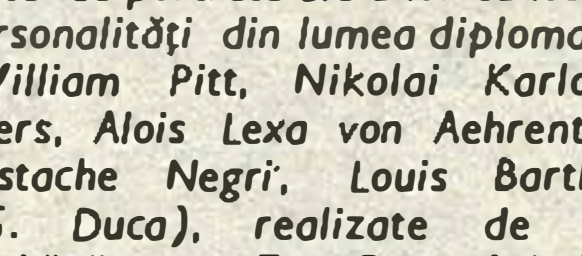

● **Alexandru Duţu — DIMENSIUNEA UMANĂ A ISTORIEI.**
Editura Meridiane, Bucureşti, 1986, 304 pp., 16,50 lei: *studii asupra principalelor direcţii de cercetare în istoria mentalităţilor, însoţite de o antologie de texte semnate de: Nicolae Iorga, Nicolae Cartojan, G.M. Contacuzino, Lucien Febvre, Georges Duby, Michel Vovelle, Robert Mandrou, Roger Chartier.*

● **DIPLOMAŢI ILUŞTRI,** *vol. V.*
Editura politică, Bucureşti, 1986, 432 pp., 18 lei: *continuarea suitei de portrete ale unor cunoscute personalităţi din lumea diplomatică (William Pitt, Nikolai Karlovici Giers, Alois Lexa von Aehrenthal, Costache Negri, Louis Barthou, I.G. Duca), realizate de* **Dan A. Lăzărescu, Dan Berindei, Paul Cernovodeanu, Şerban Rădulescu-Zoner, Viorica Moisuc, Eliza Campus.**

● **Andrei Sorcoiu, Ion Petrescu — CONDUCEREA ÎN PROFIL TERITORIAL A PROCESULUI DE UTILIZARE RAŢIONALĂ A FORŢEI DE MUNCĂ.**
Editura politică, Bucureşti, 1986, 260 pp., 14 lei: *analiza mecanismelor decizionale cu rol preponderent în sporirea eficienţei muncii sociale.*

● **Lajos Demény, Lidia A. Demény — CARTE, TIPAR ŞI SOCIETATE LA ROMÂNI ÎN SECOLUL AL XVI-LEA** *(cu o introducere de prof. dr. doc.* **Dan Simonescu).**
Editura Kriterion, Bucureşti, 1986, 350 pp., 44 lei: *culegere de studii, articole şi comunicări privind apariţia şi răspîndirea cărţii tipărite în ţările române, aportul românesc la dezvoltarea tiparului în sud-estul Europei.*

● **Maja Philippi — DIE BÜRGER VON KRONSTADT IM 14. UND 15. JAHRHUNDERT.**
Editura Kriterion, Bucureşti, 1986, 336 pp., 27 lei: *prezentarea statutului şi a structurii sociale ale locuitorilor oraşului Braşov în secolele XIV-XV.*

20 ANI-20 ÎNTREBĂRI-20 RĂSPUNSURI

Al douăzecilea an de apariție a revistei și a 24-a ediție a concursurilor Magazin istoric, organizate începînd din ianuarie 1971.

O succintă retrospectivă a concursurilor Magazin istoric, alcătuite pe baza articolelor cuprinse în revistă, ilustrează că ele au îmbrățișat o tematică extrem de vastă, corespunzătoare ariei de preocupări a revistei: subiecte semnificative din istoria țării noastre, din lupta poporului român pentru libertate și independență națională, din eroica activitate desfășurată de Partidul Comunist Român pentru transformarea revoluționară a societății românești. Au fost abordate, de asemenea, teme privind istoria străveche a poporului nostru, înalta cultură și civilizație făurite de strămoșii geto-daci, lupta pentru libertate socială și pentru unitate națională, împotriva fascismului, contribuția importantă adusă de România la zdrobirea nazismului. S-au formulat, totodată, subiecte de istorie universală privind trecutul de luptă al popoarelor împotriva dominației coloniale, pentru libertate și pace, pentru apărarea și dezvoltarea tezaurului de cultură și civilizație al omenirii.

Iată-ne deci în fața celui de-al 24-lea concurs Magazin istoric.

Ținînd cont de dorințele exprimate de cititorii noștri, actuala ediție a concursului este consacrată celor 20 ani de apariție a Magazinului istoric. Așadar 20 întrebări din 20 ani. Cele 20 întrebări sînt formulate exclusiv din numerele lunii aprilie din cei 20 ani de apariție. Atenție! Numărul 1/1967 al revistei a apărut în aprilie 1967. Deci, pentru aflarea răspunsurilor la cele 20 întrebări, drept bibliografie sursele care vă stau la dispoziție sînt nr. 1/1967, 4/1968, 4/1969 etc., pînă la nr. 4/1986, inclusiv.

Alte cîteva precizări suplimentare.

● Toate cele 20 întrebări sînt publicate în acest nr. 4/1987.

● Răspunsurile vor fi trecute pe o singură față a unei singure coli de hîrtie, însoțite de talonul de participare, precum și de datele personale ale concurentului, scrise cu majuscule: nume, prenume, adresă, profesie, loc de muncă.

● Cele 20 răspunsuri, împreună cu talonul de participare, vor fi trimise pe adresa revistei: Magazin istoric, căsuța poștală 1-702, București, str. Intrarea Ministerului nr. 2, cod 70 100, pînă cel mai tîrziu la 20 mai 1987 (data ștampilei poștale). Plicurile vor purta mențiunea Pentru concurs.

Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depășește pe cel al premiilor, cîștigătorii vor fi desemnați, ca și pînă acum, prin tragere la sorți. Numele celor care atașează două sau mai multe talioane vor fi prezente, firesc, de două sau mai multe ori în urnă.

Concursul este dotat cu următoarele premii:

Premiul 1	1 televizor DIAMANT
Premiul 2	1 pick-up
Premiul 3	1 aparat radio OLIMPIC
Premiile 4-5	2 aparate foto ORIZONT
Premiile 6-7	2 aparate radio SOLO 500
Premiile 8-10	3 ceasuri POLJOT
Premiile 11-20	10 aparate foto SMENA 8M
Premiile 21-35	15 serviete
Premiile 36-55	20 truse stilou SIRIUS
Premiile 56-75	20 seturi diapozitive istorice
Premiile 76-125	50 abonamente pe un an de zile la MAGAZIN ISTORIC
Premiile 126-200	75 abonamente pe 6 luni de zile la MAGAZIN ISTORIC

1. În 1936, la Brașov, s-a judecat procesul intentat unui grup de militanți comuniști antifasciști, în fruntea cărora se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu. Procesul, cu ample rezonanțe politice în istoria interbelică, a reprezentat un moment memorabil al luptei antifasciste din țara noastră și a pus într-o puternică lumină personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Inițiat cu scopul de a stăvili mișcarea revoluționară și antifascistă, procesul s-a transformat, prin prezența și rolul hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu în confruntarea cu tribunalul, într-o exemplară lecție de curaj și demnitate comunistă, de patriotism fierbinte.

Între ce date s-a desfășurat acest memorabil proces?

2. Acționînd cu neabătută vigoare în slujba intereselor vitale ale poporului, Partidul Comunist Român a desfășurat, în întreaga perioadă interbelică, o susținută luptă împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a patriei.

În toiul acestor lupte pentru dezvoltarea democratică a țării, pentru transformarea revoluționară a societății românești, s-a afirmat și s-a călit tovarășul Nicolae Ceaușescu, intrat din fragedă tinerețe în rîndurile mișcării comuniste și muncitorești din țara noastră. La 1 Mai 1939, din însărcinarea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut un rol de seamă în organizarea marilor demonstrații antifasciste desfășurate în București, împotriva războiului și fascismului, pentru salvgardarea independenței naționale a țării.

Ecoul evenimentelor de la 1 Mai 1939 a răzbătut nu numai în interiorul țării, ci și în afara ei. Conferința internațională pentru democrație și pace, desfășurată între 12 și 14 mai 1939 la Paris, a adoptat un document în care

CONCURSUL magazin istoric
20 ani întrebări răspunsuri
ediția 1987

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1987

se sublinia că prin manifestațiile de la 1 Mai 1939 poporul român a demonstrat că „se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta în mod real împotriva agresorului și fascismului".

Cum era intitulat documentul respectiv?

3. „Cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia", așa îl caracteriza o inscripție descoperită în localitatea Dionysopolis pe vestitul rege getodac care a reușit într-un scurt timp, după cum apreciază geograful antic Strabon, să unifice toate neamurile getodacice, întemeind un puternic stat temut și de romani.

Cunoașteți numele acestui mare rege?

4. De-a lungul secolelor, populația de pe meleagurile carpato-danubiano-pontice s-a bucurat de atenția oamenilor de cultură, a istoricilor europeni, dacii fiind astfel menționați și în operele cărturarilor bizantini, în cărțile scriitorilor și călătorilor medievali. O semnificativă **mărturie** despre daci întîlnim în piesa *La reppresentazione di San Giovanni e Paulo*, lucrare mai puțin cunoscută (semnalată pentru prima dată de revista noastră), al cărei autor este o influentă personalitate politică a Renașterii italiene.

Cine este autorul piesei respective?

5. Cu aproape 100 ani în urmă, A.D. Xenopol, analizînd influența decisivă a unui mare domn al românilor asupra unei perioade cuprinse între 1456-1546, o definea drept „timpul luptelor celor mari ale Moldovei pentru păstrarea neatîrnării", comparîndu-l pe vestitul voievod cu mari personalități ale istoriei universale, Temistocle, Cezar, Carol cel Mare.

La care domnitor român se referea A.D. Xenopol?

6. Unitatea românilor, izvorîtă din identitatea de origine, de limbă, datini, credințe, teritoriu, interese politice și economice, a fost exprimată și prin intermediul reprezentărilor heraldice, care semnificau dragostea de libertate, dorința de a trăi în pace și mîndria de a avea o țară puternică. Ele evocau, de asemenea, Dacia, prilej de subliniere a unității naționale. Astfel, în reprezentarea din această

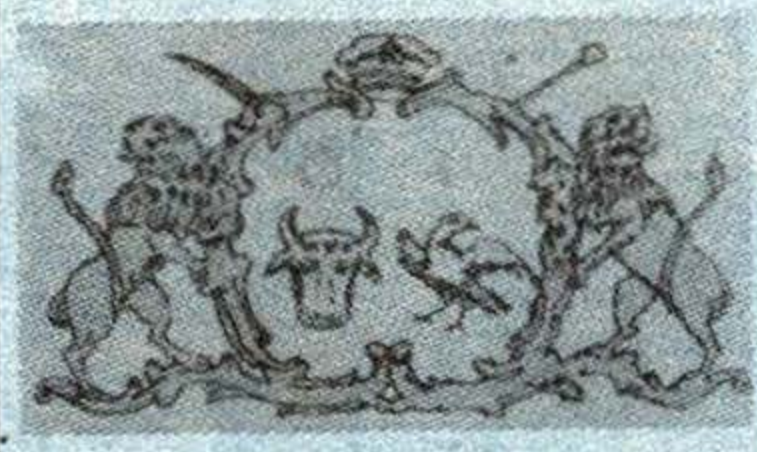

imagine, pe lîngă cele două insemne ale principatelor, capul de bour și acvila cruciată, apar și doi lei care, potrivit unei cronici românești, constituiau herbul Daciei.

Cunoașteți autorul cronicii în care se află această mențiune?

7. „Și hotaru Ardealului, Pohta ce-am pohtit, Moldova, Țara Rumânească..." — gîndul lui Mihai Viteazul a fost păstrat posterității de o însemnare autografă rămasă de la cel ce a unit sub sceptrul său țările române surori, Muntenia, Moldova și Transilvania, înfăptuind visul multisecular al românilor.

În imaginea de jos, o gravură din sec. XIX reprezentînd unul dintre orașele țării care poartă peste vreme amintirea marelui voievod.

Indicați numele orașului.

8. Strălucita cultură materială făurită pe pămîntul românesc, între 3600 și 2600 î.e.n., reprezintă, totodată, una dintre cele mai importante perioade din istoria continentului european. Făuritorii ei au dezvoltat una din cele mai impresionante civilizații ale neoliticului, obiectele create fiind comparabile — cum au subliniat o seamă de savanți români și străini în articole publicate în exclusivitate de *Magazin istoric* — cu importantele realizări din Anatolia ori cu cele din Valea Tigrului și Eufratului.

Precizați despre ce cultură este vorba.

9. La 4 noiembrie 326 începeau săpăturile pentru înălțarea zidurilor unui mare oraș care avea să devină capitala Imperiului bizantin, stat cu o marcantă înrîurire asupra istoriei și civilizației omenirii timp de peste un mileniu.

Despre ce oraș este vorba?

10. Artist de seamă al timpului său, Gavril Uric a alcătuit în 1429, la porunca lui Alexandru cel Bun și a soției sale, Marina, un manuscris miniat de o valoare deosebită, capodoperă a artei românești. Manuscrisul se păstrează într-o mare bibliotecă europeană.

Numiți-o!

11. Cea mai mare bătălie de blindate din istorie, bătălia de la Kursk, din iulie 1943 — unde mașina de război nazistă a înregistrat o grea lovitură, pierzînd 30 divizii, dintre care 7 de blindate — a marcat începutul marii ofensive pe care armata roșie a desfășurat-o în vara și toamna

participare participare participare participare participare participare participare participare participare participare participare

anului 1943, pe un front de 2 000 km.

Ce nume de cod purta în planurile naziste operaţia de la Kursk?

12. După propria-i mărturisire, cele mai dramatice clipe din cariera sa de preşedinte al S.U.A. F.D. Roosevelt le-a trăit la 7 decembrie 1941, cînd Statele Unite au intrat în cel de-al doilea război mondial, ca urmare a atacului prin surpriză dezlănţuit de militariştii japonezi asupra unei baze navale şi aeriene americane din Pacific.

Indicaţi numele bazei respective.

13. Timp de şapte ani şi jumătate (septembrie 1937-martie 1945) Armata 8, Noua armată 4 şi Coloana de trupe de rezistenţă antijaponeză din China de Sud au desfăşurat eroice lupte în cadrul războiului popular antijaponez pentru zdrobirea inamicului, obţinînd cu mari sacrificii succese măreţe în eliberarea ţării.

Cîte bătălii mari şi mici au purtat în total, ostaşii chinezi în perioada amintită?

14. Între publicaţiile care, în prima jumătate a veacului trecut, au jucat un rol important în răspîndirea ideilor înaintate de progres şi emancipare socială şi naţională s-a aflat şi revista *Propăşirea*, apărută la Iaşi, în ianuarie 1844.

Prin obiectivele urmărite, *Propăşirea* se situa pe poziţii ideologice absolut similare celor promovate de o altă publicaţie moldovenească, apărută cu patru ani mai înainte, în 1840, şi care înscrisese în programul ei deziderateie unităţii culturale a tuturor românilor.

Cum se intitula publicaţia din 1840?

15. Aspiraţie seculară a românilor, independenţa deplină de stat a României a fost consfinţită, prin eroicele jertfe ale armatei şi poporului, pe cîmpurile de bătălie din sudul Dunării în Războiul din 1877-1878. În imagine, detaliu dintr-o gravură de epocă, cu un titlu semnificativ, dedicată Corpurilor legiuitoare care au proclamat, la 9 mai 1877, neatîrnarea ţării.

Cum se intitula această gravură?

16. În semn de omagiu şi preţuire a eroismului de care a dat dovadă poporul român în timpul primului război mondial, într-o ceremonie desfăşurată la 6/19 august 1920, Capitalei româneşti i-a fost conferită cea mai înaltă distincţie militară franceză în chip de preţuire pentru „statornicia patriotică" şi „probele de înalt eroism" pe care le-a dovedit în perioada anilor de război. Aceeaşi înaltă distincţie a mai fost acordată unei localităţi din ţara noastră, citată într-un ordin de zi pe întreaga armată.

Indicaţi numele acestei localităţi.

17. Întemeierea partidului politic al clasei muncitoare din România, în 1893, a fost rezultatul unui amplu proces de organizare a proletariatului român. În 1887, la Bucureşti, Iaşi, Brăila, Bacău, Turnu Severin etc. au luat fiinţă cercuri muncitoreşti, ce acţionau ca adevărate secţiuni locale ale unei singure organizaţii care, deşi nu era încă statutar constituită, începuse a-şi face simţită prezenţa în viaţa politică.

Precizaţi cum se intitula această organizaţie a clasei muncitoare?

18. H. Schliemann, pornind pe urmele lui Homer, a descoperit teatrul pasionantei epopei descrise în *Iliada*, cetatea Troiei, unde, în ianuarie 1873, a scos la lumină un important tezaur — descoperire arheologică de mare importanţă, care a stîrnit admiraţia contemporanilor, confirmînd realitatea celor relatate de scrierile homerice.

Ştiţi despre ce tezaur este vorba?

19. La 25 octombrie 1944, prin alungarea trupelor cotropitoare horthyisto-hitleriste din oraşele Satu Mare şi Carei, întreg teritoriul românesc a fost eliberat. Armata română, cu sprijinul eficient şi multilateral al întregii naţiuni, a continuat apoi înaintarea dincolo de frontierele ţării, luptînd pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei şi Austriei, pînă la încheierea victorioasă a războiului în Europa.

Un greu tribut de sînge a plătit în cursul luptelor pentru eliberarea unui mare oraş ungar (în imagine, ostaşi români pe o stradă a acestui oraş, în ianuarie 1945) Corpul 7 armată român, care din cei 36 348 luptători a pierdut 11 000 oameni.

Cunoaşteţi numele acestei mari localităţi din Ungaria?

20. Legătura strînsă şi permanentă cu poporul a fost izvorul nesecat din care partidul comunist şi-a tras forţa în marile bătălii pe care le-a organizat şi condus în perioada interbelică. Una din căile prin care P.C.R. a păstrat această legătură, menţinîndu-se în centrul vieţii politice, a fost aceea de creare a unor organizaţii de masă, legale sau semilegale — cum au fost Comitetul Naţional Antifascist, Blocul Muncitoresc-Ţărănesc, Frontul Studenţesc Democrat, Sindicatele Unitare, Ajutorul Roşu, Liga Muncii ş.a. — cu ajutorul cărora a organizat şi orientat lupta unor largi categorii sociale.

Ştiţi cîte asemenea organizaţii a creat şi condus partidul comunist în perioada dintre cele două războaie mondiale?

1967 **POSTA MAGAZIN ISTORIC** 1987

CONTINUÎND TRADIȚIA

Deschidem această Poștă a redacției nr. 241 cu cîteva fragmente din scrisorile sosite pe adresa revistei în ultimul timp și prin care corespondenții noștri — oameni ai muncii de vîrste și profesii diferite — au ținut să ne transmită sentimente și gînduri la împlinirea celor 20 ani de la apariția primului număr, în aprilie 1967.

Astfel, inginerul ILIE IONIȚĂ, din Ploiești, ne scrie: Mă pasionează istoria fiind un cititor care așteaptă cu nerăbdare apariția fiecărui nou număr. Revista este demnă de tradiția publicisticii noastre istorice, începînd cu înaintașa sa, **Magazin istoric pentru Dacia.** Posed întreaga colecție și adesea o răsfoiesc cu plăcere, fie pentru concursuri — care antrenează o mare masă de oameni, tineri și vîrstnici, de profesii și preocupări diverse —, fie pentru a revedea unele articole.

Aștept cu nerăbdare un concurs, organizat în cinstea jubileului de două decenii ale revistei.

După cum puteți constata la p. 59 a acestui număr, dorința dv., ca și a multor alți cititori, a fost îndeplinită.

Iată, în continuare, și alte gînduri exprimate de cititori:

COSTACHE PINTILIE, din com. Matca, jud. Galați: **Magazin istoric** este continuatorul legitim al **Magazinului istoric pentru Dacia,** scos de Nicolae Bălcescu și August Treboniu Laurian în secolul trecut.

VALERIU CHIȘIU, director adjunct la I.T.A. Bihor, din Oradea: Noi și noi succese revistei care intră acum în al 21-lea an de apariție.

Colonel (r) ȘTEFAN PETRESCU, din Constanța: Din 1967 am găsit în revista dumneavoastră un îndrumător competent de înaltă ținută științifică.

TEODOR MICLEA, din sat Zimbru, com. Gurahonț, jud. Arad: Deși sînt pensionar, citind **Magazinul istoric,** mă consider elev la o înaltă școală de istorie.

ELENA TRANCULOV, elevă, din Baraolt: Bucuria mea în fiecare lună este **Magazin istoric,** care mă ajută să-mi îmbogățesc cunoștințele de istorie.

ION C. PĂUN, din București: Dintotdeauna am îndrăgit și îndrăgesc istoria patriei și poporului nostru. În prezent, cu ajutorul revistei, le insuflu această dragoste și nepoților mei.

GRIGORE GHEORGHE, din Mangalia: Ca abonat permanent al revistei din anul 1968, vă mărturisesc că ea constituie pentru mine un bogat izvor de îmbogățire a cunoștințelor din frumoasa și îndelungata noastră istorie.

Prof. ION IVĂNESCU, de la Liceul industrial din Jibou: Revista a devenit pentru noi, cadrele didactice, un instrument de lucru, un mijloc de învățămînt, iar pentru elevi un al doilea manual, o adevărată carte de învățătură.

Dintr-o unitate militară tîrgovișteană, UM 01303, primim, de asemenea, următoarele: Desfășurîndune activitatea într-o unitate militară cu bogate tradiții de luptă și avînd la dispoziție un volum mare de surse bibliografice, muzeistice, arheologice etc. un grup de cadre, pasionate de cunoașterea trecutului poporului nostru, au luat inițiativa constituirii unui cerc de istorie, axat cu precădere pe cunoașterea istoriei militare, a problemelor de tactică, strategie și artă militară, folosite de marii noștri conducători de oști.

O sursă bibliografică pe care o prețuim foarte mult este revista **Magazin istoric,** în paginile căreia găsim articole extrem de interesante, folositoare în activitatea cercului nostru.

LUI MIHAI VITEAZUL

Cititorul nostru ANTON BARBU PANAGHIA, din satul Panaghia, com. Calopăr, jud. Dolj, **ne trimite fotografia unui basorelief reprezentîndu-l pe Mihai Viteazul, domnitorul care a realizat la 1600 unirea sub**

sceptrul său a țărilor române surori, Muntenia, Transilvania și Moldova.

Basoreliefui (în imaginea de mai sus), executat în piatră de corespondentul nostru, reproduce chipul viteazului voievod, așa cum ni l-au transmis gravurile de epocă.

URMAȘILOR

Un mare număr de pasionați și statornici îndrăgostiți de istorie, fideli cititori ai revistei, din cadrul Întreprinderii de utilaj greu și transport pentru construcții din Brașov ne-au trimis o ilustrată din Alba Iulia cu aceste rînduri: Uniți în cuget și simțiri. Noi, generațiile de astăzi, vom păstra în inimile noastre vie flacăra care a însuflețit generațiile care au înfăptuit Unirea din 1918. Și, totodată, ne angajăm prin jurămînt de a o transmite moștenire urmașilor noștri. **Semnează: Arghir Iorgu, Badea Dumitru, Baduna Iosif, Baescu Mihai, Berdan Elena, Berdan Mihai, Bota Stanciu, Clotios Pavel, Chiper Emanoil, Cristea Dumitru, Crișan Ion, Dascalescu Marilena, Dima Ștefan, Dumitrașcu Carmen, Fejer Gabriela, Gheorghinciu Georgeta, Gruber Constantin, Jacob Florica, Ianen Mircea, Jurov Mihai, Iosif Const., Lazar Elena, Mailat Ion, Manta Nicolae, Maerusan Dorel, Moiseanu Ion, Mugat Emil, Nedelcu Ortansa, Negoiță Neința, Oancea Viorel, Oprișan Costel, Perju Vasile, Popescu Petre, Rus Ecaterina, Rusu Luminița, Schoppel Gheorghe, Spinn Dora, Stoicescu Traian Toma, Stefirță Nil, Uyeges Dezideriu, Vlodu Maria.**

Corespondentul nostru brașovean TOMA STOICESCU ne scrie, de asemenea, despre intenția pasionaților de istorie din IUGTC Brașov de a înființa un cerc de istorie.

218 547 CONCURENȚI

ROMAN MIHĂESCU, din Timișoara și GH. BUDRUGEAC, din Ploiești, amîndoi îndrăgostiți de istorie și de Magazin istoric, dar și interesați de statistică, au alcătuit cîte o prezentare cifrică a celor 22 de ediții ale concursurilor organizate de revistă între anii 1971-1988.

Din datele calculate după revistă de cei doi corespondenți, rezultă că la cele 22 de ediții au participat 218 547 concurenți, dintre care cca. 95 000 au dat răspunsuri exacte celor aproximativ 650 întrebări. Au fost distribuite peste 2 400 premii, dintre care cca. 1 600 au constat în abonamente pe un an și, respectiv, șase luni la Magazin istoric.

Mulțumindu-le celor doi cititori pentru datele trimise, reproducem și două scurte pasaje din scrisorile lor:

Roman Mihăescu: Concursurile organizate de revista dumneavoastră au contribuit la acumularea unor cunoștințe care cu greu pot fi uitate.

Gh. Budrugeac: Posed colecția completă a revistei. Cu ajutorul ei, cunoștințele mele de istorie acumulate în anii de liceu s-au îmbogățit considerabil.

Despre ultima ediție a concursului Magazin istoric ne scrie și prof. GHEORGHE TRIPON, din Reghin, inspector principal învățămînt la I.M. „Republica" Reghin: Dețin întreaga colecție, din 1967 și pînă în prezent. Am participat la toate concursurile de pînă acum. **30 din 30** mi s-a părut deosebit de frumos și interesant.

DIN 1918

Din partea profesorului pensionar GHEORGHE GHERMAN, din com. Budești, jud. Bistrița-Năsăud, primim cîteva mărturii culese în cadrul cercului de istorie „Prietenii muzeului" din comuna sa și referitoare la participarea locuitorilor din Budești la acțiunile pentru înfăptuirea unirii din 1918. Cititorul nostru menționează că între cei 1 228 delegați ai românilor care la Alba Iulia au exprimat voința de unire a maselor largi populare s-a aflat și învățătorul Alexandru Toma, de la școala din Budești.

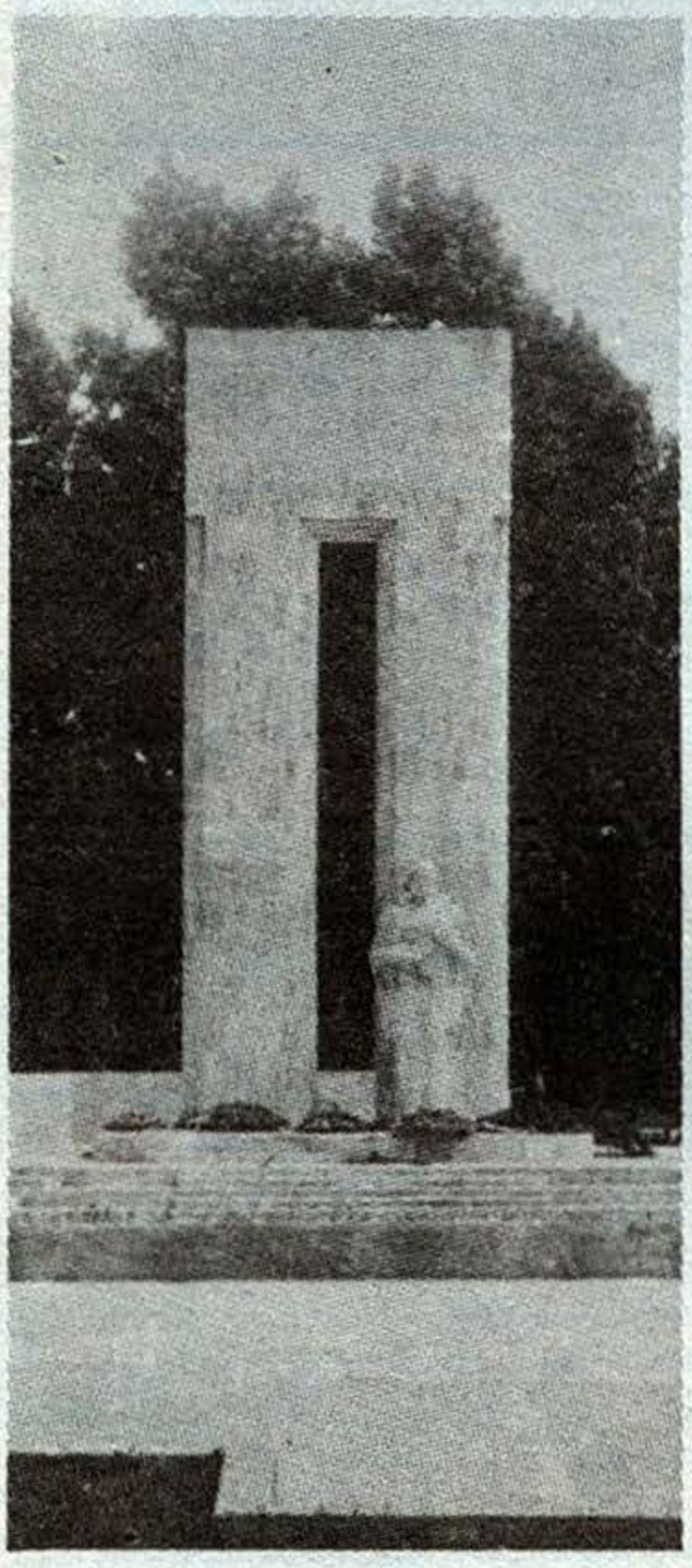

MONUMENT

Ing. N. BOGLUŢ, din com. Ucuriş, jud. Bihor, ne relatează despre monumentul Vînătorilor de munte din oraşul Beluş, ridicat în semn de omagiu adus luptătorilor din Divizia 8 vînători de munte, căzuţi în luptele pentru eliberarea părţii de nord-vest a Transilvaniei de sub ocupaţia hitleristo-horthystă.

Monumentul (în imaginea de mai sus) este opera sculptoriţei Rodica Stanca-Panfil.

PENTRU BIBLIOTECA LICEULUI

Sînt profesoară la Liceul industrial Coriolan Brediceanu, care în luna mai 1987 îşi va sărbători 150 ani de la prima atestare documentară, **ne mărturiseşte DORINA RUSU, din Lugoj.**

Revista Magazin istoric este pentru noi profesorii de istorie un adevărat sprijin în munca noastră, atît la catedră, cît şi în alte activităţi extraşcolare. Această revistă, atît de îndrăgită, mi-a fost pusă în mînă cînd încă eram elevă de fostul nostru profesor Dan Popescu, eminent pedagog şi pasionat cercetător al istoriei Banatului. În prezent este pensionar, însă zilnic este în mijlocul nostru. Prin gestul său generos de a dona bibliotecii liceului întreaga colecţie a revistei Magazin istoric, împreună cu alte publicaţii şi volume de documente, şi-a înscris numele în cartea de onoare a şcolii.

CLIO MULŢUMEŞTE

Revenită în paginile revistei, la cererea şi cu colaborarea cititorilor, zeiţa Clio zîmbeşte se bucură de o largă audienţă. Mulţumiri tuturor celor care ne furnizează relatări de acest fel, şi în primul rînd statornicilor noştri colaboratori: AL.P. CULESCU, MIHAI BURDUJA, TEODOR CUTLIC, N. KOSLINSKI, FLOREA ŞOLEA, N. GHEORGHIU, NICU DUMITRESCU, MACHE DEZIDERIU, C. LAZĂR, I. CRUCEANĂ, D. VASILIU, D.A. LĂZĂRESCU, MIRCEA PIETREANU.

ALECU RUSSO LA DEJ

DUMITRU NAN, din Dej: În partea a treia a articolului Istoria românilor în arta monumentală, din nr. 7 1985, se enumeră o serie de localităţi în care au fost înălţate în ultimii ani busturi şi statui ale fruntaşilor revoluţionari paşoptişti. Ca o mică şi modestă completare la articolul respectiv, aş dori să arăt că şi în municipiul Dej au fost ridicate asemenea lucrări spre a cinsti memoria acestor revoluţionari, printre care Andrei Mureşanu, Alexandru Papiu Ilarian şi Alecu Russo.

În amintirea faptelor revoluţionare petrecute în oraşul Dej în vara fierbinte a anului 1848, la care a fost părtaş şi Alecu Russo (prezentate în nr. 3/1979 al revistei), în piaţa „16 Februarie", a fost ridicat bustul lui Alecu Russo (imaginea de mai jos), dezvelit la 17 noiembrie 1973.

DIN RĂŞINARI

Prof. univ. dr. ing. NICOLAE P. LEONĂCHESCU, din com. Stroeşti, jud. Argeş, precizează pe marginea notei Pe Titanic (nr. 10/1986): Familia D ock (Droc), din Viena, este o veche familie românească, din Răşinari, jud. Sibiu. Din ea făcea parte şi bunicul cititorului dv., Carol Helm, optician vienez care şi-a pierdut viaţa în catastrofa de pe Titanic.

ALBUMUL POPPER

Cu interes şi plăcere am văzut şi citit paginile de mijloc ale numărului din luna aprilie 1985, care reproduc fotografii din albumul lui Iuliu Popper, ne scrie CONSTANTIN ZAMFIR, din Bucureşti, care continuă: Sînt filatelist şi fac parte din gruparea de filatelie cu tematică polară. Toţi membrii acestui grup încercăm să facem cunoscute realizările diverşilor cercetători polari români. Desigur, cel mai cunoscut este Emil Racoviţă. Dar, unul dintre cei mai importanţi este şi Iuliu Popper, care deşi n-a ajuns într-un ţinut polar, ci într-unul subpolar, prezintă un deosebit interes pentru noi filateliştii, deoarece a emis o marcă poştală (şi o monedă) în Ţara de Foc. În anul 1986 s-a împlinit un secol de la prima expediţie Popper în Ţara de Foc.

CERERI ŞI OFERTE

De ani şi ani de zile, numerele de colecţie epuizate ale revistei noastre circulă cu ajutorul cititorilor cărora le publicăm solicitările.

VASILE ŞANDOR, str. G. Coşbuc, nr. 1, Sebeş, jud. Alba, solicită nr. 7,8/1985.

ŞERBAN ŞERBAN, str. Craiovei, bl. B, et. I, ap. 10, Piteşti, solicită colecţia 1967-1980.

VASILE VERDEŞ, str. Baia de Arieş, nr. 3, bl. 5, B, et. IV, ap. 66, Bucureşti, solicită: nr. 1/1967; 10/1980; 1/1981; oferă: nr. 3/1967; 1-5/1977.

GABRIEL BOHSRIU, str. Sodol, bl. 1, et. II, ap. 209, Reşiţa, solicită: colecţia 1983-1984.

CONSTANTIN D. CATER, str. Aviator Ştefan Protopopescu, nr. 5, bl. C4, et. IV, ap. 17, Bucureşti, solicită: nr. 1/1967; 5/1974; 4,9,12/1979; 4,6/1980; 9/1982; 11/1983; 2,3,5,6,9/1984; oferă: nr. 1,2,4/1969; 10/1970; 8/1974; 10/1975; 12/1980; 6/1983.

IOAN TĂTAR, Col. UTA, bl. B, sc. B, ap. 17, Arad, oferă: nr. 1-9/1969; 10-12/1970; 1-5,7,9-12/1974; 1-5/1977; 8-12/1978; colecţia 1971-1973; 1975, 1976, 1979-1981.

CONSTANTIN DIACONESCU, str. Toamnei, nr. 8, Bucureşti oferă colecţia completă.

Cristian POPIŞTEANU

IMPORTANT!

În curînd, concursul special pentru elevi şi studenţi. Amănunte în numerele viitoare.

CONTENTS (Romanian History) Ş. Pascu Peasantry: a Powerful Revolutionary Force of Romanian History ● M. Muşat Historical Facts Refute Reactionary Theories ● I. Popescu-Puţuri Decebalus and His Time ● I. Ceauşescu Independence, Its Meaning and Continuity in Romanian History ● I. Moga, P. Teodor, 1437: The Convention of Bobilna ● G.G. Potra Backstage Scheming in Connection of Nicolae Titulescu's Demotion (II) ● Gh.I. Brătianu History in the Black Sea Area ● N. Isar 1843: A Romanian Prince Visits Istanbul ● In Bucharest, 50 Years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) St. Pascu La paysannerie — une puissante force révolutionnaire dans l'histoire de la Roumanie ● M. Muşat Les faits historiques annulent les théories réactionnaires ● I. Popescu-Puţuri Decebal et son époque ● I. Ceauşescu L'indépendance — sa signification et sa permanence dans l'histoire roumaine ● I. Moga, P. Teodor 1437. La convention de Bobilna ● G.G. Potra Les coulisses de la révocation de Nicolae Titulescu (II) ● Gh.I. Brătianu Le passé sur la côte de la Mer Noire ● N. Isar 1843. Un prince roumain en visite à Istanbul ● A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Ш. Паску Крестьянство — могучая революционная сила румынской истории ● М. Мушат Исторические факты опровергают реакционные измышления ● И. Попеску-Пуцурь Децебал и его эпоха ● И. Чаушеску Независимость — смысл и постоянство румынской истории ● И. Мога, П. Теодор 1437. Соглашение в местности Бобылна ● Г.Г. Потра Кулисы отстранения Николае Титулеску (II) ● Г.И. Брэтиану История у Черного моря ● Н. Исар 1843 г. Румынский господарь посещает Стамбул ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) St. Pascu Die Bauernschaft — eine starke revolutionäre Kraft der rumänischen Geschichte ● M. Muşat Die geschichtlichen Tatsachen heben die reaktionären Theorien auf ● I. Popescu-Puţuri Dezebal und seine Epoche ● I. Ceauşescu Die Unabhängigkeit — Sinn und Permanenz der rumänischen Geschichte ● I. Moga, P. Teodor 1437. Die Vereinbarung von Bobilna ● G.G. Potra Weswegen Nicolae Titulescu seines Amts enthoben wurde (II) ● Gh.I. Brătianu Geschichte am Schwarzen Meer ● N. Isar 1843. Ein rumänischer Fürst zu Besuch in Istanbul ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) St. Pascu El campesinado—poderosa fuerza revolucionaria de la historia rumana ● M. Muşat Los hechos históricos anulan las teórias reaccionarias ● I. Popescu-Puţuri Decebal y su época ● I. Ceauşescu La independencia — sentido y permanencia de la historia rumana ● I. Moga, P. Teodor 1437. La Convención de Bobilna ● G.G. Potra De entre los bastidores de la demisión de Nicolae Titulescu (II) ● Gh. I. Brătianu Historia al Mar Negro ● N. Isar 1843. Un principe rumano de visita en Estambul ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstăşel, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti
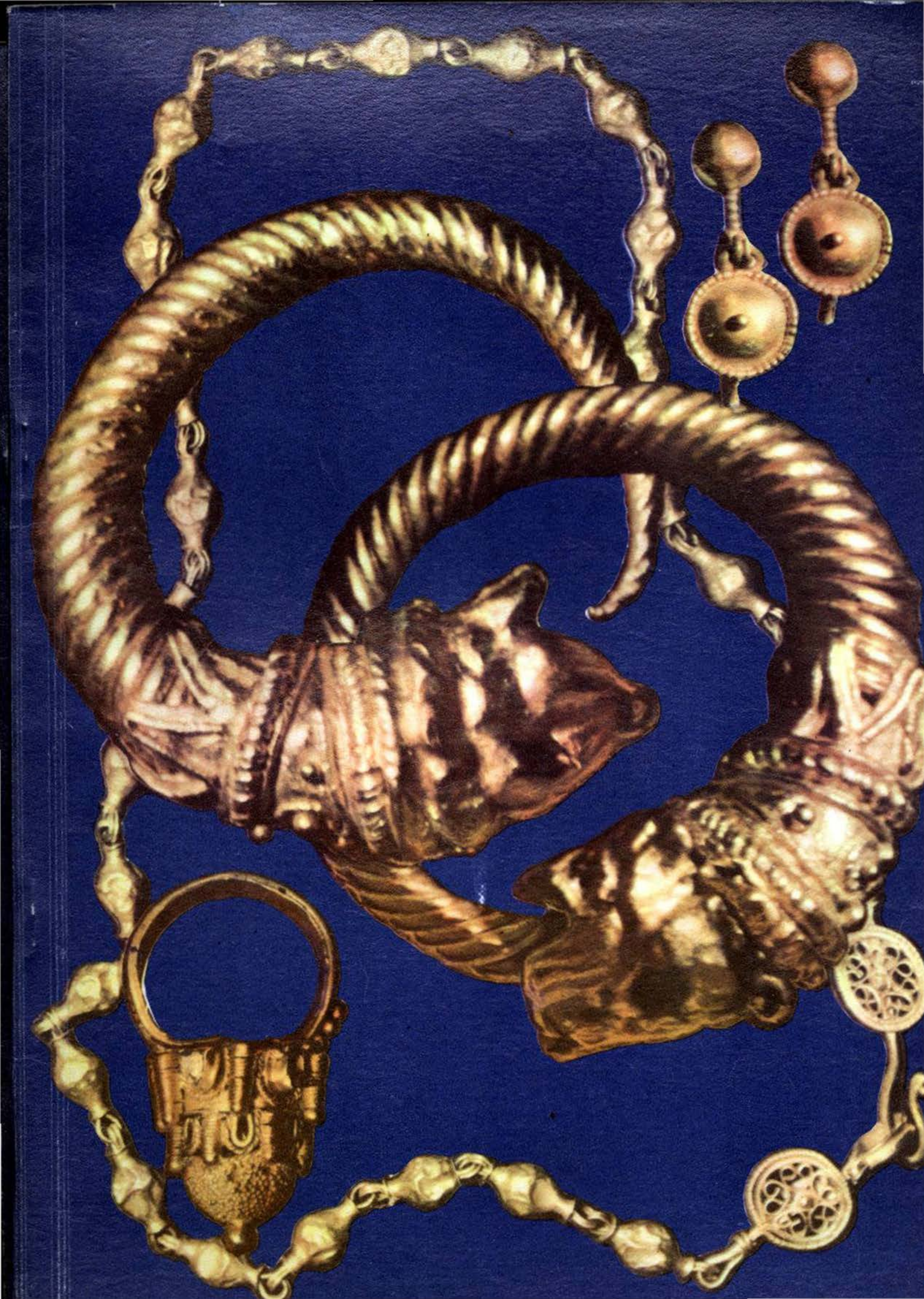
42 427